

Sección de Lingua / Seminario de Onomástica

Toponimia de Trabada

Xulia Marqués Valea

Colección Terra Nomeada

Asociación Galega de Onomástica

REAL ACADEMIA GALEGA

Xulia Marqués Valea

Toponimia de Trabada

Edita:
Real Academia Galega

© Real Academia Galega

© Xulia Marqués Valea

Fotografía da cuberta:
As Lóngaras (Trabada), 1914.
Colección de C. Currás.

Fotografías:
Cuberta e fotografías históricas: cortesía de C. Currás.
Demais imaxes: © Vicente Ansola

Mapa:
© Ángel Duarte Campos
Xeosfera.com

Maquetación:
Real Academia Galega

Impresión:
Lugami Artes Gráficas
Infesta, 96. 15319 Betanzos

ISBN:
978-84-947823-3-6

Depósito Legal:
C-2085-2018

<https://doi.org/10.32766/rag.334>

**REAL
ACADEMIA
GALEGA**

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE EDUCACIÓN, CULTURA
Y DEPORTE

Mans labregas,
de veas arrumbadas, unlla negra,
ao pregar nun arado, nacen crías de pan polas
enrugas
e o pan, entre eses dedos ten milagre da Terra...

“Mans”, *Do sulco*
XOHANA TORRES

Á miña nai e ao meu pai,
in memoriam

Limiar

GONZALO NAVAZA
Seminario de Onomástica

Os nomes de lugar ou topónimos son parte esencial do acervo cultural dunha comunidade. Herdados de xeración en xeración, dan testemuño da relación da xente co seu medio ao longo da historia e chegan a nós a través dos séculos na súa condición de palabras vinculadas á terra, indisolublemente unidas ao espazo que designan. Coma un manto lingüístico cubrindo o chan, enchen de memoria o territorio para facelo paisaxe humana cargada de dimensión histórica. A lexislación destinada a preservar o denominado *patrimonio cultural inmaterial* recoñece explicitamente a *toponimia tradicional* como parte da herdanza intanxible que debe ser obxecto de respecto e protección.

Desde que no século XVIII frei Martín Sarmiento chamara a atención sobre a riqueza toponímica de Galicia, vén sendo un lugar común referirse a ese tesouro patrimonial subliñando o número, a densidade, a variedade e mais a significación histórica ou a antigüidade dos nomes de lugar galegos. Sarmiento referíase principalmente aos nomes de núcleos habitados, isto é, ao que habitualmente se chama a toponimia maior. É ben significativo que un terzo das entidades de poboación existentes na actualidade en toda España se localicen en territorio galego, e ata hai algunhas décadas a proporción era aínda maior, pois achegábase ao cincuenta por cento nos nomenclátors do século XX. A dispersión da poboación no noroeste, considerando Galicia e as áreas veciñas, incluído o norte portugués, é moi superior ao do resto da Península. Pero ademais dos nomes dos núcleos habitados, existe o inmenso repertorio dos nomes de diferentes elementos da paisaxe: montes, vales, veigas, camiños, fontes, penedos, ríos e regatos, terras bravas ou mansas e toda clase de terreos ou propiedades agrícolas, en cada caso cun nome individualizador. É o que en ocasións se denomina microtoponimia ou toponimia menor. Teñen igualmente enorme interese lingüístico e histórico, e aínda que moitos deles poden ser de creación máis recente ca os nomes dos núcleos habitados, na súa maioría contan igualmente con séculos de idade.

En xeral, a supervivencia dun topónimo ao longo do tempo, e consecuentemente a súa antigüidade, vén condicionada pola importancia da realidade xeográfica que designa, reflectida na maior ou menor extensión da área en que ese topónimo ten uso habitual, no número de falantes que o conservan na memoria e na fala e o manteñen vivo. Os grandes accidentes xeográficos, os ríos, as comarcas ou os

elementos moi destacados na paisaxe tenden a conservar o seu nome ao longo dos séculos. Así, os ríos de certa extensión teñen todos nomes máis ca bimilenarios, herdados da lingua ou linguas faladas antes da chegada dos romanos. Ao contrario, a denominación dun terreo cultivado puido substituírse por outra en diferentes momentos da historia por calquera obra humana, por un cambio de propietario ou de cultivos ou por calquera outra razón.

Xulia Marqués Valea, que fixo do conxunto da *Toponimia de Trabada* o obxecto da súa tese de doutoramento e do libro que publicou en 2004 co mesmo título, ofrécenos neste volume da Colección Terra Nomeada o estudo dos topónimos que dan nome aos máis de cento trinta núcleos habitados do concello. A maioría deles teñen orixe no latín ou no galego, e en xeral contan con correspondencia na toponimia doutras áreas de Galicia, nalgún caso caracterizados aquí por solucións propias do galego nororiental comúns ao asturiano na morfoloxía (*O Carballín, O Espín, O Muín Queimado*) ou no léxico (*O Curquido, A Escanarega, O Murio de Arriba*). O resultado local do sufixo latino -ANUS/-ANA é -ao/-á (*Chao de Sevil, Chao dos Nabais / A Carreira Chá*), polo que o topónimo *Fontán* constitúe na zona un resultado diverxente se o seu étimo é latín FONTANUM.

Os topónimos prerromanos son escasos, aínda que non faltan os formados sobre termos de orixe prelatina (*O Coto, Cotarelo, As Lamas, Lamelas, Olgueira, A Veiga...*) que sobreviviron no latín galaico e posteriormente no galego. Entre eles podemos contar o primeiro elemento do composto *O Roxo Seco*, que vén sendo o singular (*arroxo*) do nome dos ARRUGIA mineiros documentados en Hispania por Plinio. Os inequivocamente prerromanos remiten aos nomes das augas, á hidronimia, como *Abres (Ría de Abres)*, denominación do río Eo nese tramo do seu curso, ou *Naraído*, onde a consoante da última sílaba d parece hipercorrección cultista, posto que non se rexistra na documentación antiga, o que o aproxima ao *Naraío* do concello de San Sadurniño.

Entre os topónimos de orixe latina ou latino-romance que teñen presenza exclusiva na toponimia de Trabada está *Mozandeu*, topónimo único, mais a documentación antiga permite recoñecelo como un composto de *monte* co nome e adxectivo *sandeu* ‘tolo, insensato’ (de onde *sandez* ‘insensatez’) e en consecuencia emparentalo con outros topónimos galegos onde está presente, coma o exacto paralelo *Monte Sandeu*, en Cuntis.

En *O Follabal* temos un dos múltiples resultados que presenta na toponimia galega o latín FOVEUM LUPALE ‘foxo do lobo’, estudados por Moralejo Lasso nun traballo xa clásico. Xunto con *A Grupilleira, O Val das Eguas* e mais *Rego do Galo* representan a zootoponimia, os nomes relativos aos animais.

Máis abundantes son os topónimos relativos á flora, vexetación e cultivos (*A Carballeira, O Biduedo, O Carballín, O Carballo, O Chao dos Nabais, O Curquido, O Espín, O Loureiro, Pé de Viña, A Pereira Parda, O Salgueiro...*). O enigmático *Trástigos* é quizais tamén un fitotopónimo relacionado con *tarrastal* (*braval, bravadio, bravádigo* ‘sitio onde se cría madeira para arcos de pipa’).

Un grupo especial vén constituído polos topónimos que proveñen de nomes persoais de orixe latina ou xermánica (*Sueiro, Vilafernando*), os máis deles provenientes da forma do xenitivo (*Axilde, Soenlle, Vilarbetote, Soutillán, Vidal, O Chao de Sevil*).

Merece salientarse tamén, en fin, o topónimo *O Piago Negro*, sen dúbida o máis significativo dos numerosos *Piago Negro* ou *Pego Negro* da toponimia galega, pois ten o honor de aparecer rexistrado (*Pelagum Nigrum*) no manuscrito orixinal máis antigo dos conservados na Península: o chamado *Diploma do rei Silo*, do ano 775, onde tamén se rexistra o nome de *Trabada* na forma latina de *Tabulata*.

Introdución

Situado ao nordés da provincia de Lugo na marxe esquerda do río Eo, o concello de Trabada limita ao norte con Ribadeo e Barreiros, ao sur coa Pontenova, ao leste co río Eo e a veciña comunidade de Asturias e ao oeste con Barreiros, Lourenzá e Riotorto.

O termo municipal, enclavado na comarca da Mariña Oriental, ten unha extensión de 82,7 km² e conta cunha poboación de 1133 habitantes (INE 20/XII/2016).

Trabada non presenta un relevo accidentado. A serra da Cadeira, principal cordal montañoso, acada no extremo meridional os 776 m no monte do Chao Grande (tamén coñecido como Cerrochán), mentres que no norte chega aos 550 m no Respaldón de Fórnea. Outras elevacións destacadas son San Fernando (511 m), Momeán (422 m) e A Paleira (445 m) ao norte e en dirección sur O Corno (493 m), A Fraga de Teixido (500 m), O Roxal (526 m), Liñeiras (626 m), A Cabanela (765 m), O Picato (748 m) e A Fraga (600 m).

A rede hidrográfica aparece dominada polo río Eo, que exerce de divisoria natural nalgúns treitos entre as terras galegas de Trabada e as asturianas da Veiga e Santiso de Abres e do que son tributarias moitas correntes menores procedentes das parroquias de Valboa, Vidal e Trabada.

Trabada conta con antecedentes de poboamento máis ou menos estable dende a época prehistórica: as mámoas das Pallaregas e a pedra fita do Marco da Pena Verde son exemplos de necrópoles megalíticas. Aínda que non se teñen feito escavacións sistemáticas, si nos consta a existencia dunha relación oficial de xacementos inventariados realizada en 2015 e en que se citan ata 28; entre outros, as mámoas do Monte e de Vilarbetote en Sante, os castros de Sante, Trabada e Vidal, o xacemento da Cadeira en Trabada e A Pena Gravada de Vilaformán. En xuño de 2007 efectúase unha actualización do inventario de bens protexidos en que se fan precisións nas coordenadas de localización pero non se engaden novas fichas de xacementos arqueolóxicos.

Segundo o Plan xeral de ordenación municipal de Trabada do ano 2009, os elementos que constitúen o Catálogo de bens arqueolóxicos son:

- En Vilarbetote (Sante), catro mámoas no sitio do Monte; na Vilapena, cinco mámoas en Liñeiras, tres no Chao de Liñeiras, unha no Chao do Couso e unha nas Campelas.
- Na parroquia de Trabada e lugar da Cabana, a mámoa do Pico Grande.
- En Vidal, nas Pallaregas, cinco mámoas.
- Marco da Pena Verde (Fórnea), un menhir; hoxe pedra de termo.

Coa colonización romana, Trabada pasou a formar parte do Convento Xurídico Lucense que se estendía ata o río Navia. Conforme se deduce da pasaxe de Plinio (*Naturalis Historia*, IV): “A flumine Navia, Albiones, Cibarci, Egivarri cognomine Namarini, Iadoni...”, nas inmediacións do Eo habitaban os egovarri, entre os cibarcos e iadonos.

A escaseza de datos sobre a orixe de primitivos asentamentos contrasta cunha historia local que pode ser reconstruída a través de fontes documentais antigas.

Trabada, a antiga *Tabulata*, menciónase no *Diploma do Rei Silo*, que se conserva no arquivo da catedral de León e leva data do 23 de agosto do ano 775. O rei outorgaba a licenza para a construción dunha casa de oración nun lugar entre os ríos Eo e Masma e acoutaba os extremos das terras concedidas ao mosteiro Sperautano. A doazón, firme e irrevogable, fora feita a un grupo de frades e servos de Deus por medio do “noso fiel abade Sperautano, para que recedes pola miña alma na igrexa que alí se edifique”. No trazado dos lindes do territorio hai unha mención explícita dunha “petra ficta qui stat in montem super *Tabulata*”. Na serra da Cadeira continúa en pé unha *petra ficta* (hoxe coñecida como marco da Pena Verde), convertida en estrema de tres concellos, Barreiros, Lourenzá e Trabada.

As alusións ao núcleo inicial de *Tabulata*, ao seu vilar e á igrexa de Santa María son habituais na documentación dos mosteiros de Lourenzá, Meira e Vilanova de Ozcos entre os séculos X e XIII.

A fundación dun mosteiro dependente dos cistercienses meiraos en *Tabulata* polo ano 1169 determinou o devir do Couto de Trabada, nos seus inicios real e logo xurisdiccional e tributario de Meira ata setembro de 1836. Ao priorado e granxa que os bernardos ergueron foron parar moitas propiedades da redonda.

Os terreos próximos ao río Eo caeron baixo a órbita e a influencia do mosteiro de Santa María de Vilanova de Ozcos. Contamos con rexistros documentais dos que foron dominios do cenobio dende finais do século XII e de todo o XIII: Abres, Pacios, Sante e os lugares de Dongo, Peaguear, Vilarbetote, Margaride e Freixe.

A Graña de Pacios, na Ría de Abres, convertérase en centro reitor dunha área que ía dende A Ría de Abres (A Carreira de Pacios, A Casanova, O Acevedo) ata Sante (Vilarbetote, Dongo, Margaride, Freixe), Vilaformán e Vilaoudriz.

En Sante advírtese a presenza da autoridade do bispado mindoniense dende o ano 1124, e atópanse referencias ao seu patrimonio entre o 1305 e o 1404. O dominio de Sante tamén formou parte dos mosteiros de Lourenzá (o testemuño máis antigo corresponde ao ano 1127), Santa Comba de Órrea (Riotorto) (1407) e Santa Clara de Ribadeo (1567).

Nestas terras ergueron as súas casas grandes antigas liñaxes do país coma os Rocha, Pardo, Montenegro, Aguiar, Aenlle, Barrera, Miranda, Oia e Rego e aínda se conservan algunhas. As máis antigas son do século XVI e, entre elas, podemos citar: a casa de Rigoio (Sante) coas armas dos Díaz de la Rocha, o pazo e torre de Terrafeita (Santa María de Trabada) que posúe os emblemas dos Rocha, Aguiar e Pardo e a ermida de San Martiño (A Ría de Abres) en que figuran as armas dos Villar asturianos, Osorio, Miranda e Aguiar.

Do século XVII son, probablemente, outras dúas: a casa de Monasterio (Sante), con brasóns dos Rocha, Baamonde, Luaces, Moscoso e a casa de Boca de Canle (A Ría de Abres), con armas dos Rocha, Baamonde e Miranda. Un lugar destacado tamén o ocupan as casas grandes de Vinxoi en Vilafernando (Valboa) e a de Saavedra na Vilapena.

O século XIX abría coa invasión napoleónica. Contra os franceses loitou un fidalgo desta terra, Melchor Díaz de la Rocha.

Trabada constitúese en concello no primeiro terzo do século XIX. As oito parroquias que o compoñen na actualidade proveñen de tres xurisdicións (Sante, Trabada e Vilaformán) e outros tantos coutos da antiga provincia de Mondoñedo (Fórnea, Valboa e Vidal).

A actual parroquia de Santa María de Trabada foi couto real e logo couto xurisdicional do mosteiro de Santa María de Meira.

A xurisdición de Sante integrábase nas freguesías de Sante, Couxela, Vilausende (as dúas últimas, hoxe do concello de Ribadeo) e Santiago de Abres (actualmente da Veiga, Asturias). A parroquia da Ría de Abres pertenceu a esta xurisdición ata o ano 1840. A chamada Administración de *Las Riberas de Sante* comprendía un amplísimo territorio e rexía as freguesías de Ribadeo (convento e colexiata de Santa Clara), Couxela, Vilausende, Covelas, Cedofeita, Piñeira e Vilaselán, así como terras de Castropol e as antes citadas do concello de Trabada.

Formaban a xurisdición de Vilaformán as parroquias trabadenses de Vilaformán e da Vilapena, así como a de Vilaouruz (arestora do concello da Pontenova).

Tamén pertencían á antiga provincia de Mondoñedo os coutos de Valboa (en que exercía o señorío don Carlos de Oia), Santo Estevo de Fórnea (da xurisdición de Vilanova de Lourenzá) e San Mateo de Vidal.

A lingua de Trabada

O galego falado no concello de Trabada inclúese do bloque oriental.

Tocante á súa caracterización lingüística presenta os seguintes trazos:

- resultado da terminación latina *-ĪNŪM* > *-in* (*camín, padrín*) fronte a *-iño*.
- resultado de *-ĀNES, -ŌNES* (pl. dos nomes rematados en *-n*): *cais, ladrois*.
- resultado de *-ĀLES, -ŌLES* (pl. dos nomes rematados en *-l*): *animales, caracoles*.

- resultado da evolución dos grupos latinos -ŪLT-, -ŪCT-, -ŌCT-, -ŌRĪ: *muito, es-cuitar, luita, truita, noite, oito, coiro*.
- presenza de iode en formas como *pacio, cobicia* ou *preguicia*.
- sufixo número e persoa *is* na P5 dos tempos verbais, coa excepción do perfecto: *cantais, colleis, parti(i)s; cantábais, collíais, partíais*.
- conxunción copulativa *è* (átona) que pecha en semivogal [j] cando vai seguida de vogal — e a fonte –[ja'fonte] ou – e o barreiro – [jəβa'rejro].

Os trabadenses coincidimos cos falantes da área mindoniense no emprego do pronome suxeito *nosoutros, vosoutros* en lugar do maioritario *nòs, vòs*; na distinción de número no dativo *lle* (sing.), *lles* (pl.) e diferenciación das contraccións *llo* (*lle + o*) e *llelo* (*lles + os*); nas formas *cantábamos, cantáramos* con desprazamento acentual da vogal do sufixo modo temporal á vogal temática; no presente de subxuntivo (*es*)*teña, (es)teñas* de *estar* e *seña, señas* de *ser* (analóxico de *teña, veña*) fronte ás do galego común *estea, sexa*; no radical *puid-* [-*en, -èche, -èra*] no tema de perfecto do verbo *poder*: Nos adverbios de lugar absolutos predomina a oposición *aquí/acó, alí/aló* e nos de tempo usamos a forma *ontes* por *onte* e *hoi* por *hoxe*.

En canto ao léxico, son voces propias desta área para plantas, árbores e froitos, entre outras, *cimón* para o *grelo*, *folgueira* para o *fento* ou *fieito*, *mazaeiro* para a *maceira*; animais: *cosco* para o *caracol* e *porco teixo* para *teixo* ou *porco espín*. E, no tempo atmosférico, dicimos *barruzar* para *orballar*.

Coincidimos coa área asturiana no mantemento do -L- intervocálico latino (*avòlo, molín, animales*) e mais no uso da forma reducida *tar* en vez de *estar*.

Parroquias e lugares do concello de Trabada

Inclúense deseguido as parroquias (8) e entidades de poboación que as integran (156) tal como figurarán na próxima edición do *Nomenclátor*.

Neste estudo foron incorporados os ditames emitidos polo Seminario de Onomástica da Real Academia Galega, que forman parte da edición actualizada do *Nomenclátor de Galicia*.

Con respecto ao repertorio oficial publicado en 2003, *Nomenclátor de Galicia. Toponimia oficial das provincias, concellos, parroquias e lugares*, realizáronse os seguintes cambios e engadidos:

Variacións relativas á inclusión e/ou eliminación do artigo

Fórnea, Fórnea (Santo Estevo), Boca de Canle, Veiga de Abres (A), Forcada, Loureiro (O), Penacova, Penaquente, Piago Negro (O), Prado (O), Canle (A), Chao de Sevil (O), Covacho (O), Espín (O), Muín Queimado (O), Órrea, Ponte Gorda (A), Rego Rubio (O), Río, Biduedo (O), Rego Corto (O), Valboa (Santa María Madanela), Portela (A), Requeixo (O), Murio de Riba (O), Pé de Viña, Vilasusá, Vilapena (A), Vilapena (A) (Santiago).

Substitucións de formas

Carballal (Sante, San Xiao) por A Carballeira; Foxos (Trabada, Santa María) por Fosos.

Inclusión de novos topónimos

Rielo (A Ría de Abres, Santiago), A Áspera, O Bizarro, Boavista, A Cernada, Colete, O Curquido, O Val (Sante, San Xiao), As Grupilleiras, Vilapercide (Trabada, Santa María), Axilde, O Carballín, A Casanova, As Francas, A Purulleira, Trambacedo (Valboa, Santa María Madanela), O Pipelo (Vidal, San Mateo), O Casoiro, O Veiguello (Vilaformán, San Xoán), A Aldea, O Campo, O Fondo da Aldea, As Lamas, Louredo, Pipelo, A Rea, A Treita (A Vilapena, Santiago).

Figuran incorporados con cursiva na seguinte relación.

Fórnea (Santo Estevo)

Fórnea

Ría de Abres, A (Santiago)

Acevedo, O

Boca de Canle

Casanova, A

Follabal, O

Leirado

Pacios

Pedrido

Rabexa, A

Rielo

San Martiño

Veiga de Abres, A

Vilafernando

Sante (San Xiao)

Áspera, A

Barreiro, O

Bizarro, O

Boavista

Carballeira, A

Casanova, A

Castro, O

Cernada, A

Colete

Cómaro Gordo, O

Curquido, O

Dongo

Forcada

Igrexa, A

Lamas, As

Lendecoira

Loureiro, O

Louro

Lousada

Margaride

Monte, O

Mota, A

Olgueira

Pedregal, O

Pedroselle

Penacova

Penaquente

Piago Negro, O

Prado, O

Rego, O

Retorta, A

Río Trabada

Santarredeiro

Sueiro

Trabadela

Val, O

Vilarbetote

Trabada (Santa María)

Abaira, A

Barreiros

Cabana, A

Cachopa, A

Canle, A

Carballo, O

Chao de Sevil, O

Chao dos Nabais, O

Cima de Vila

Cotarelo

Coto, O

Covacho, O

Ermida, A

Escanarega, A

Espín, O

Fondo de Vila

Fontán

Fosos

Granxa, A

Grupilleiras, As

Lagoa, A

Lamelas

Lóngaras, As

Mozandeo

Muín Queimado, O

Órrea

Outeiro, O

Pacio, O

Parladoiro, O

Paucabaleiro

Penela, A

Pibidal, O
Ponte Gorda, A
Pontigal, O
Porto do Malle, O
Redondo
Rego Rubio, O
Ribela, A
Río
Santo Estevo
Soenlle
Trabada
Trapa, A
Veiga, A
Vilapercide
Vilar, O
Xuga

Valboa (Santa María Madanela)

Axilde
Biduedo, O
Cabanas, As
Carballín, O
Carrís, Os
Casal, O
Casanova, A
Corredoira, A
Franças, As
Igrexa, A
Lavandeira, A
Pozos, Os
Purulleira, A
Rego Corto, O
Rego do Galo
Salgueiro, O
Sequeiro
Trambacedo
Vilafernando

Vidal (San Mateo)

Campo, O
Carril
Castro, O
Choza, A
Cima de Vila

Pipelo, O
Portela, A
Requeixo, O
Soutillán
Trástigos
Val das Eguas, O

Vilaformán (San Xoán)

Carreira Chá, A
Casoiro, O
Grandela, A
Igrexa, A
Murio de Riba, O
Naraído
Outeiro, O
Pé de Viña
Pereira Parda, A
Real, O
Rodriguelo
Roxo Seco, O
Suasribas
Veiga, A
Veiguello, O
Ventoso
Vilachá
Vilasusá
Vilasuso

Vilapena, A (Santiago)

Aldea, A
Bargo, O
Campo, O
Fondo da Aldea, O
Lamas, As
Louredo
Pipelo
Rea, A
Treita, A
Vilapena, A

Índice alfabético de topónimos

Cada entrada presenta o nome de lugar con datos relativos á súa identificación, localización, un breve comentario etimolóxico, motivación semántica, atestacións documentais antigas, frecuencia (presenza da forma na toponimia de Galicia tomando como referencia o *Nomenclátor de Galicia*), denominacións locais alternativas e topónimos emparentados no concello.

Acompáñase dunha táboa en que se pode ver cada topónimo nun decurso de máis de dous séculos (entre 1810 e 2003) a través dos distintos nomenclátos publicados dende o *Diccionario nomenclátor de las ciudades, villas, aldeas, case-rías, cotos, ventas, castillos, y prioratos de todo el Reyno de Galicia*, recompilado por José Villarroel e editado por Juan Francisco Montero en 1810 ata o *Nomenclátor de Galicia. Toponimia oficial das provincias, concellos, parroquias e lugares*, publicado pola Xunta de Galicia no ano 2003. Esta táboa permite comprobar se os nomes de lugar normalizados actualmente se manteñen ou non en cada publicación ou se se advirten cambios tanto no ámbito xeográfico-administrativo (no caso de que se asigne o topónimo a unha aldea ou parroquia equivocada) coma no lingüístico (presenza/ausencia de artigo, deturpacións gráficas, acentos gráficos etc.).

Dado que a finalidade deste volume é divulgativa, evitáronse explicacións de orde lingüística complexas e limitouse o uso de tecnicismos. Para facilitar a lectura e consulta incluíuse ao final, nun capítulo á parte, un glosario de termos técnicos.

Abaira, A

Lugar da parroquia de Trabada

A *Abaira* interpretámola como *A Aira*. Cando entra en contacto o artigo feminino cun termo que empeza por vogal tónica *-a aira-* pode producirse a aparición dun *i* antihiático **a iaira*. Nesta área do galego oriental este *i* eufónico foi substituído por *u*, chegando a se consonantizar en /b/. Á forma resultante *A Baira*, aglutinada logo en *Abaira*, engádeselle de novo o artigo ata dar *A Abaira*.

A primeira atestación de *Abaira* co *b* adventicio encontrámola á altura de 1641 no “Apeo de unos montes en los terminos *da baira* de que se yzo foro a antonia maseda” (PARES, Meira). A comezos do XIX (1832-1835), o topónimo figura xa consolidado como *Abaira* segundo se advirte no “Memorial cobrador granos del

priorato de Trabada” (PARES, Trabada). A esta fonte corresponde a “Tabla de los cabezaleros de los Foros y Arriendos” en que aparecen nomeados varios veciños do lugar: “Bartolome Fernandez de *la Abayra*”, “Jose regueira de *la Abayra*”, “Juan Rodriguez de *Abayra*”, “Miguel Valea de *la Abayra*”. Tamén consta *La Abayra* na sección de foros: “Se aforo a D. Policarpo de la Barrera del Lugar de Rego do caballo plaza y media en *la Abayra*” (nº 4); “Foro a Juan Lopez Loureiro del que es cabezalero Jose Fernandez Sequeyro de una casa, cortina y tojal en *la Abayra*” (nº 8); “Arriendo a Jose Fernandez Sequeiro y consorte de cinco plazas de heredad en *la Abayra*” (nº 16); no nº 33 e 34 están o “cabezalero Manuel Valea de *la Abayra*” e o “cabezalero Bartolome Fernandez de *la Abayra*, respectivamente. Reaparece como *Abayra*, sen artigo, nos foros nº 35, 36, 37, 38, 39 e 62.

O apelativo *aira* ‘sitio chan próximo á casa feito de terra firme ou de pedra, onde se mallan os cereais, se botan a secar os legumes’ é un termo moi fecundo na formación de topónimos maiores, designativos de núcleos de poboación.

A *ĀRĒA* designaba en latín a ‘*aira* (da granxa)’. A *aira* (ou *eira*) era inherente ao sistema de *villae* implantado na colonización do agro. Toda *villa* tiña no centro unha *area* e arredor dela o *palatium* (pazo do señor), as *casas* da servidume, as cortes dos animais (*granea armentaria*) e os *cellarios* (*granea frumentaria*). Ao iren medrando as *villae*, a *area* tornouse en comunitaria e de servizo veciñal.

Na toponimia galega é aínda claramente perceptible o uso que se lle daba a este espazo agrario. É o caso do nome dunhas terras de Bande, Castro Caldelas e Parada de Sil (Ou) coñecidas como *A Aira de Mallar* ou da vedresa *A Eira de Mallar* (Proxecto Toponimia de Galicia, de agora en diante PTG).

En Trabada, ao non se cultivar nin trigo nin centeo e ao írense estendendo outros modos de producir, a *aira* quedou infrutilizada. Aínda así, a relevancia que acadara no ámbito agrario tradicional advírtese no alto número de exemplos que se manteñen na toponimia local, sobre todo, en nomes de terras de labranza e monte: *A Aira* na Retorta (Sante) e en Trabada, *As Airas* en Vilaformán, *A Aira Vella* en Vidal, *O Chao das Airas* e *A Cancela de Chao das Airas* en Trabada, *A Pena das Airas* na Vilapena e o *Rego das Airas* en Trabada.

Pese a que parece pouco probable outra explicación que non sexa a exposta, en galego temos o termo *vaira* ‘parte dun río por onde discorre a auga moi lentamente ou se detén’ e ‘construción nun curso de auga para deter o paso desta, co obxecto de aproveitala para distintos fins’. E calquera das dúas acepcións ‘mansío’ ou ‘presa’ puido ter fortuna e ficar na toponimia trabadense vinculada ao rego que atravesa este lugar.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra numerosas ocorrencias para *A Aira* e *A Eira* nas catro provincias. Na de Lugo inclúe *A Aira* no Incio, *As Airas* en Alfoz, *Aira-monte* no Corgo, *Airapadrón* en Samos, *Airavella* en Vilalba, *A Aira Vella* na Pobra do Brollón e Quiroga, *Aira da Vila* no Saviñao, *A Veigadaira* en Ribadeo, *Eiras* en Pol, *As Eiras* en Barreiros, Monforte de Lemos e O Páramo, *Eiravedra* en Castro de Rei e Chantada, *Porto de Eira* en Pol e e *Regodeiras* en Palas de Rei.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Abaira
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Abaira
1900 (pub. 1904)	Abaira
1910 (pub. 1916)	Abaira
1875-1925	Abaira
1930 (pub 1933)	Abaira
1940 (pub 194?)	Abaira
1950 (pub. 1951)	Abaira
1960 (pub. 1967)	Abaira
1970 (pub. 1973)	Abaira
1981 (pub. 1984)	Abaira
1986 (pub. 1990)	Abaira
1991 (pub. 1993)	Abaira
2003	Abaira, A

A Abaira figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do nomenclátor publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, o topónimo aparece sen artigo ata o NG (2003), que si o incorpora e que verificamos de uso vivo. Non inclúe o NG porén *A Abaira de Riba* e *A Abaira de Baixo*, que os veciños diferencian actualmente.

Acevedo, O

Lugar da parroquia da Ría de Abres

O Acevedo fai referencia a un bosque de *acevos*.

O nome común *acevo* vén dunha forma vulgar *ACĪFŌLU, por AQUĪFŌLĪU. O trabadense usa as formas *acevro* (e *acevo*) para referirse a esta árbore silvestre de madeira dura e compacta, de nome científico *Ilex aquifolium*. A toponimia local descóbrenos ‘sitios poboados de *acevros*’ nos *Acevreiros*, o nome dunha terra de labor de Valboa, e *As Acevreiras*, monte da Vilapena.

Tamén lle dá nome a un espazo en que proliferou esta especie vexetal, aínda que o referente real non exista agora, *O Acevedal*, monte de Vilaformán.

Con respecto ao lugar do *Acevedo*, na Ría de Abres, contamos con referencias documentais dende o ano 1547: “este dia en el dicho lugar y presenza y por ante mi el escrivano y testigos de yuso escritos parezieron presentes de la una parte Albaro Fernandez de Viladonga e Pedro Dias do Azevedo” (Doc. priv. O Pibidal, Abres).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Acevedo*, *Acevido*, *Acivedo* e *Acivido* coa seguinte distribución: *Acevedo* na Fonsagrada, Friol, Navia de Suarna, Paradela, Portomarín, Ribadeo, Ribeira de Piquín (Lu), Avión, Chandrexa de Queixa, Nogueira de Ramuín, Xunqueira de Ambía (Ou), Lalín, Oia e Pontevedra (Po); *O Acevedo* en Cerceda (Co), Guitiriz (Lu) e Montederramo (Ou); *Acevido* en San

Xoán de Río (Ou); *Acivedo* en Forcarei (Lu); *Acivido* en Baralla (Lu) e Padrenda (Ou); *O Acivido* en Ortigueira (Co) e *Acevedo do Río* en Celanova (Our).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Acebedo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Acebedo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Acebedo
1940 (pub 194?)	Acebedo
1950 (pub. 1951)	Acebedo
1960 (pub. 1967)	Acebedo
1970 (pub. 1973)	Acebedo
1981 (pub. 1984)	Acebedo
1986 (pub. 1990)	Acebedo
1991 (pub. 1993)	Acebedo
2003	Acevedo, O

O Acevedo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Acevedo* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo. Ao longo dos distintos nomenclátors alterna a variante etimolóxica *Acevedo* con *Acebedo*.

Aldea, A

Lugar da parroquia da Vilapena

Estamos diante dunha referencia transparente claramente identificable coa voz común *aldea* ‘núcleo pequeno de poboación, de carácter rural e con poucos veciños’ e cuxo valor é perceptible neste uso toponímico. O termo *aldea* vén do árabe *ḍāiʿa* ‘campo’, ‘aldea’.

Convén recordar que algúns nomes de lugar con apelativos de orixe árabe como *Aldea* ou *Acea* se incorporaron rapidamente ao léxico romance e proceden dunha época posterior ao dominio musulmán.

No lugar de Pacios, na parroquia da Ría de Abres, encontramos tamén un grupo de casas coñecido como *A Aldea*.

Esta denominación formara parte xa do nomenclátor publicado a finais do século XIX e non reaparece nun inventario oficial ata o século XXI.

Na parroquia de Trabada permanecen na toponimia menor *A Aldea* e *A Cortiña da Aldea*.

O Catastro de Ensenada (de agora en diante CME) contén un par de rexistros deste nome de lugar en Fórnea que hoxe non se manteñen.

Nomenclátor	A Vilapena
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	Aldea, A

Foi recollido unicamente no NG (2003).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Aldea
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	Aldea, A

Aldea e derivados están amplamente representados no *Nomenclátor de Galicia*. Os compostos con *Aldea* andan polo cento.

Áspera, A

Lugar da parroquia de Sante

Dise áspero dun ‘terreo moi irregular, con abundantes desniveis’. *Áspera* remóntase á secuencia *ASPĒRA (LŌCA) ‘lugar áspero, escarpado’.

No lugar de Louro está o *O Zarrado da Áspera*, o nome dunha terra de labor situada nun sitio abrupto. A este punto xa aludía o Catastro de Ensenada a mediados do século XVIII.

Na documentación privada da casa de Santarredeiro (Sante), atopamos outros testemuños de comezos do XIX que o sitúan no lugar de Louro:

otra heredad labradia sita donde llaman *la Aspara* terminos de la misma parroquia de Sante. (25/V/1809).

Veiga de Freixe, termino del lugar de Villarbotote donde nombran *la Aspera* termino del lugar de Louro. (24/III/1817).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Áspera* en Outes (Co), Baralla, Viveiro (Lu), San Cibrao das Viñas e San Cristovo de Cea (Ou); *A Áspera* de Cabana de Bergantiños, Monfero (Co), Barreiros, Bóveda, Castro de Rei, Mondoñedo, O Vicedo, Xove (Lu), Barro, Gondomar e Pontearreas (Po); *A Aspra* de Carral (Co) e Os Blancos (Ou); *Covadáspera* de Pontevedra (Po) e *Valdraspa* do Rosal (Po).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Áspera
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Áspera
1940 (pub 194?)	Áspera
1950 (pub. 1951)	Áspera
1960 (pub. 1967)	Áspera
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

A presenza de *Áspera* nos repertorios oficiais é temperá (1863-1871) e descontinua. No século XX mantense entre 1930 e 1960.

Axilde

Lugar da parroquia de Valboa

Axilde provén do nome propio dun individuo, *Anagildus* (en xenitivo **Anagildi*). De ascendencia xermánica, *Anagildus* estaría supostamente relacionado co gótico **ana* ‘antepasado’. *Anagildus* sería seguramente o propietario ou fundador dunha *villam*, *fundus* ou *ager*. Co tempo, o núcleo nominal perderíase quedando unicamente **Anagildi* que daría lugar ao topónimo *Axilde*.

No Catastro de Ensenada aparecen numerosas referencias a *Axilde* e tamén ao *castelo*, *monte* e *rego de Axilde*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Axilde* en Ortigueira (Co) e *Vilaxilde* en Pantón e Pol (Lu).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Agilde
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Agilde
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Agilde
1940 (pub 194?)	Agilde
1950 (pub. 1951)	Agilde
1960 (pub. 1967)	Agilde
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

A presenza de *Axilde* nos repertorios oficiais é temperá (1863-1871) e descontinua. A partir da década dos sesenta do pasado século desaparece dos nomenclátors.

Bargo, O

Lugar da parroquia da Vilapena

Aínda que *Bargo* foi obxecto de diversas interpretacións etimolóxicas, todos os investigadores coinciden en atribuírle unha raíz prelatina.

Na actualidade *vargo* non é unha voz viva en Trabada, pero en galego designa unha ‘lousa ou pedra grande de pouco grosor, que se crava na terra para cerrar un recinto’. O *Bargo* local pode retrotraerse a unha forma *VARG-ĀNU* que dende principios do século XIII temos recollida cun uso toponímico e que indica unha marca de termo.

Nunha carta de poboamento do mosteiro de Meira, con data do 29 de decembro de 1238, podemos ler: “et quomodo vadit per caminum usque ad Bustum Frigidum, et per Bicum de Timum et per Cabanam et per lumbum de *Uargano*” (CP-Meira, 2). Na colección diplomática medieval do arquivo da catedral de Mondoñedo consta o “Traslado notarial da constitución da catedral de Mondoñedo” (11/III/1290) onde figura:

villam et ecclesiam de Vidal cum *vargano*, villam et ecclesiam de Penna. (CDCat-Mondoñedo, d. 54).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Bargo* en Lousame (Co) e A Estrada (Po); *O Bargo* en Outes, Santiago de Compostela (Co), Friol e Xove (Lu); *O Vargo* en Pantón (Lu); *Rego do Vargo* en Ponte Caldelas (Po) e *Valbargos* en Noia (Co).

Nomenclátor	A Vilapena
1810	
1863-1871	Bargo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Bargo
1900 (pub. 1904)	Bargo
1910 (pub. 1916)	Bargo
1875-1925	Bargo
1930 (pub 1933)	Bargo
1940 (pub 194?)	Bargo
1950 (pub. 1951)	Bargo
1960 (pub. 1967)	Bargo
1970 (pub. 1973)	Bargo
1981 (pub. 1984)	Bargo
1986 (pub. 1990)	Bargo
1991 (pub. 1993)	Bargo
2003	Bargo, O

Bargo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Bargo* rexístrase sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Barreiro, O

Lugar da parroquia de Sante

No seu uso toponímico, *Barreiro* e o seu plural *Barreiros* refírense a terreos en que había lama.

Barro emprégase como sinónimo de *lama*, aínda que se oe menos ca este segundo vocábulo, e é termo de ascendencia prelatina. Estamos diante de denominacións transparentes en que se deixa ver o apelativo *barro* sobre o que se crearon e que

comparten un denominador común, a súa localización, próxima a unha corrente, e a caracterización do terreo que identifican, baixo e en que se forma ou acumula lama facilmente. Para o labrego trabadense, que pensa e actúa con pragmatismo, *Barreiro* e *Barreiros* identificarían as terras pouco rendibles para a agricultura e incluso os puntos complicados para o tránsito.

O rendemento de *barro* e dos seus derivados na toponimia do concello é moi alto. Xunto ao *Barreiro* e *Barreiros* temos *O Barral*, *O Barredal* e *As Barrosas*.

Barreiro podería interpretarse tamén como portador dun significado profesional ‘oleiro’, como parece que é o caso da *casa do Barreiro* do Pico do Campo en Fórnea e da homónima de Sante. Neste caso recordaría un oficio ligado á explotación do *barro* ‘arxila’ e lembraría, de paso, a importancia que outrora adquirira este material na infraestrutura construtiva.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 120 ocorrencias. Entre elas, a do concello lucense veciño, *Barreiros*, así como as parroquias de *San Cosme de Barreiros* en Castroverde (Lu), *San Cibrao de Barreiro* en Antas de Ulla (Lu) e *San Mamede do Barreiro* en Melide (Co). Son tamén moi numerosos os lugares denominados *Barreiro*, *Barreiros*, *O Barreiro* e *Os Barreiros*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Barreiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Barreiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Barreiro
1940 (pub 194?)	Barreiro
1950 (pub. 1951)	Barreiro
1960 (pub. 1967)	Barreiro
1970 (pub. 1973)	Barreiro
1981 (pub. 1984)	Barreiro
1986 (pub. 1990)	Barreiro
1991 (pub. 1993)	Barreiro
2003	Barreiro, O

O Barreiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Barreiro* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Barreiros

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Barreiro, O*.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Barreiros
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Barreiros
1900 (pub. 1904)	Barreiros
1910 (pub. 1916)	Barreiros
1875-1925	Barreiros
1930 (pub 1933)	Barreiros
1940 (pub 194?)	Barreiros
1950 (pub. 1951)	Barreiros
1960 (pub. 1967)	Barreiros
1970 (pub. 1973)	Barreiros
1981 (pub. 1984)	Barreiros
1986 (pub. 1990)	Barreiros
1991 (pub. 1993)	Barreiros
2003	Barreiros

Barreiros forma parte dos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Barreiros* figura sempre sen artigo, concordando co uso vivo.

Biduedo, O

Lugar da parroquia de Valboa

A profusión de *bidos* (ou *bidueiras*, na fala local) deu pé á creación do *Biduedo*. O apelativo *bido* ten a súa orixe en **betūlu*, en latín BĒTŪLLA ‘bido’ e *biduedo* vén de BETULĒTUM. *Biduedo* designa un colectivo arborescente en que aparece especificada a especie, o *bido* (*Betula pubescens*).

A variante *bid-* predomina na toponimia local, como podemos ratificar tras a observación dos microtopónimos: *Bidul*, Dongo (Sante), *As Bidueiras*, O Bargo (A Vilapena), *A casa da Bidueira*, Trástigos (Vidal), *A Veiga da Bidueira*, Trabada, *O Bidual*, Trabada e tamén *As Abidueiras*, Fórnea, Vilafernando (A Ría de Abres) e Vilarbetote (Sante).

No que respecta ao sufixo abundancial, propio de colectivos vexetais, contamos coa variante -EDO no *Biduedo* de Valboa (*A casa do Biduedo*, *A fonte do Biduedo* e *O rego do Biduedo*) que alterna con -IDO, cun valor semellante, na *Veiga do Biduído* en Trabada.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Biduedo* en Baralla, A Fonsagrada, A Pobra do Brollón, Portomarín (Lu), Nogueira de

Ramuín e San Cristovo de Cea (Ou); *O Biduedo* en Triacastela (Lu); *Biduído* en Ames, Cedeira (Co), Vilalba (Lu) e Cerdedo (Po); *O Biduído* nas Somozas (Co); *Biduído de Abaixo* e *Biduído de Arriba* en Ames e Ortigueira (Co) e *Lamas do Biduedo* en Triacastela (Lu).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Viduedo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Viduedo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Viduedo
1940 (pub 194?)	Biduedo
1950 (pub. 1951)	Biduedo
1960 (pub. 1967)	Biduedo
1970 (pub. 1973)	Biduedo
1981 (pub. 1984)	Biduedo
1986 (pub. 1990)	Biduedo
1991 (pub. 1993)	Biduedo
2003	Biduedo

O Biduedo forma parte dos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Hoxe mantense o artigo *O Biduedo*. Nos distintos nomenclátors alterna a grafía etimolóxica *Biduedo* con *Viduedo*.

Bizarro, O

Lugar da parroquia de Sante

Bizarro foi seguramente o sobrenome do amo desta casa situada no Rego Rubio. Trátase dunha voz de orixe dubidosa, talvez de raíz expresiva, vinculada co italiano *bizzarro* ‘alporizado, furioso’, derivado de *bizza* ‘rabecha’. Eladio Rodríguez, no *Diccionario enciclopédico gallego-castellano* (DEGC), definira *bizarro* como “valiente, esforzado, lúcido, airoso”.

Hoxe en día permanece como marca de propiedade da casa que antes citamos: *O Zarrado do Bizarro*, *A Cortiña do Bizarro*, *O muín do Bizarro* e *O rego da Fraga do Bizarro*.

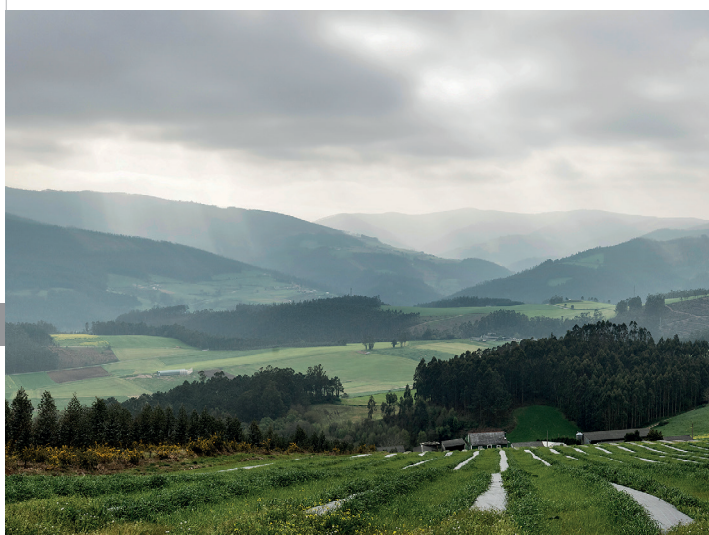
Boavista

Lugar da parroquia de Sante

Boavista procede de BŌNA VĪSTA ‘boa vista’. *Boavista* é unha atalaia natural dende a que se albisca unha boa panorámica. Ao poñer énfase nunha calidade subxectiva como pracenteira ou agradable á vista, dise que é un nome de lugar *propiciatorio*. Igual pasa co veciño *Valboa*.

Os veciños só usan un castelanizado *Buenavista* (*A casa de Buenavista, Os Zarrados de Buenavista*).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Boavista* en Boimorto (Co) e Palas de Rei (Lu); *Boa Vista* en Muros (Co) e *A Boavista* no Pino (Co) e Crecente (Po). En Portugal contamos ata 184 topónimos *Boa Vista*.

Boavista (Sante)

Boca de Canle

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Véxase a entrada *Canle, A*.

Empregada en toponimia, a *boca* designa un lugar de ‘entrada’ ou ‘principio’, acepción que nos pon no camiño correcto para explicar *Boca de Canle* ‘a entrada da canle’ e que responde a un uso figurado do termo. A orixe de *boca* ‘boca’ está no latín BŪCCA. O corpo humano constitúe a fonte básica das metáforas toponímicas. Son comúns no noso territorio os nomes *Boca, Cabeza, Costa, Gorxa* ou *Pé*.

Neste lugar da *Ría* hai unha única casa, pero son da súa propiedade *A fonte de Boca de Canle* e *As Costas de Boca de Canle*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *A Boca* en Sober (Lu) e Pontevedra (Po); *Bocas nas Neves* (Po); *As Bocas* en Vilagarcía de Arousa (Po); *Bocacarreira* en Begonte (Lu); *A Boca da Fraga* en Viveiro (Lu); *Boca da Grande* en Muras (Lu) e *A Boca da Leira* en Cariño (Co).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	Boca de Canle
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Boca de Canle
1940 (pub 194?)	Boca de Canle
1950 (pub. 1951)	Boca de Canle
1960 (pub. 1967)	Boca de Canle
1970 (pub. 1973)	Boca de Canle
1981 (pub. 1984)	Boca de Canle
1986 (pub. 1990)	Boca de Canle
1991 (pub. 1993)	
2003	Boca de Canle, A

Boca de Canle figura dende 1810 nos repertorios oficiais, mais non reaparece ata a década dos trinta do pasado século.

Como se advirte na táboa, *Boca de Canle* leva no NG 2003, contrariamente ao uso vivo, o artigo. Isto foi obxecto de revisión e emendarase na próxima versión do NG.

Cabana, A

Localidade da parroquia de Trabada

A presenza deste topónimo vai unida a contextos cuxa característica dominante era a gandeira. A voz *cabana* procede do latín tardío *CAPANNA*, posiblemente de orixe céltica. *Cabana* é termo vivo e designa unha ‘construción pequena, polo xeral de madeira que serve para gardar o gran, a herba seca, os apeiros de labranza ou como refuxio para a xente do campo’.

A Cabana local é unha denominación xenérica e aparece en singular, a diferenza doutras da provincia de Lugo en que se acompaña de complementos de situación e adxectivos cualificativos como *Cabanas do Monte* de Caborrecelle, en Portomarín, ou *A Cabana Pallaza*, de Montouto, en Abadín.

Respecto da *Cabana* trabadense, podemos acreditar o seu uso temperán como topónimo ligado a unha marcación de lindes, segundo se advirte documentalmente.

No ano 1229, Johannes Muniz, da orde do Císter, véndelles ao mosteiro de Meira e ao seu abade Fernando “quo ei dedit villare de Tabulata, videlicet, per terminos istos: per *Cabanam*...” (CDMeira, d. 470). O 29 de decembro de 1238, así-nase unha carta de poboamento en que o abade Heimerico e o convento de Meira lles outorgan a vinte e seis homes dos arredores os bens de *San Esteban, Texedo e Monte Zandiu* “et quomodo vadit [...] per *Cabanam*” (CPMeira, 2).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Cabana
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Cabana
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Cabana
1940 (pub 194?)	Cabana
1950 (pub. 1951)	Cabana
1960 (pub. 1967)	Cabana
1970 (pub. 1973)	Cabana
1981 (pub. 1984)	Cabana
1986 (pub. 1990)	Cabana
1991 (pub. 1993)	Cabana
2003	Cabana, A

A Cabana figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Cabana* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo. O NG non inclúe *A Cabana de Riba* e *A Cabana de Baixo*, que si diferencian os veciños.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra os concellos de *Cabana de Bergantiños* e *Cabanas* (Co); as parroquias: *Cabanas* (San Miguel) na Baña e (San Xián) en Abegondo (Co), (Santa María) no Vicedo (Lu), *A Cabana* (Santo Antonio) en Ferrrol (Co), *Cabana* (Santiago) en Palas de Rei (Lu) e *As Cabanas* (San Paio) en San Xoán de Río (Ou) e entre os lugares *A Cabana*, *Cabanas* e *As Cabanas* superan as 80 ocorrencias.

Cabanas, As

Lugar da parroquia de Valboa

Véxase a entrada *Cabana, A*.

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Cabanas
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Cabanas
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Cabanas
1940 (pub 194?)	Cabanas
1950 (pub. 1951)	Cabanas
1960 (pub. 1967)	Cabanas
1970 (pub. 1973)	Cabanas
1981 (pub. 1984)	Cabanas
1986 (pub. 1990)	Cabanas
1991 (pub. 1993)	
2003	Cabanas, As

As Cabanas figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Cabanas* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Cachopa, A

Lugar da parroquia de Trabada

O apelativo *cachopa* emprégase en Trabada con dous sentidos que incorporan comunmente os dicionarios: ‘tronco seco ou a medio secar dunha árbore vella’ e ‘parte do tronco dunha árbore, que sobresa da terra despois de cortada esta’. Con todo, para que un termo quede prendido como topónimo necesítase unha referencia sólida, de aí que pensemos nun grupo de derivados con semántica comparable á hora de propoñer unha motivación fundamentada.

Cachar é “rozar, quemar y minar el terreno para sembrar”, “estivadar” e *cachada* un “monte o terreno inculdo quemado y preparado para sembrar. Lo mismo que roza” (DdD).

A *Cachopa* podería estar relacionada co proceso de cavadura do monte para un posterior aproveitamento como terra cerealeira. En favor desta interpretación, achegamos o microtopónimo *A Cachopa do Pan*, aínda vivo na parroquia da Vilapena.

Parece pertinente establecer un nexa entre os termos anteriores e a *cachopa* que deu pé ao topónimo trabadense e remitilos a un verbo *cachar* ‘romper’, “de **cappulāre*, por *CAPULĀRE*”.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *A Cachopa* en Arteixo (Co) e *As Cachopas* na Estrada (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Cachopa
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Cachopa
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Cachopa
1940 (pub 194?)	Cachopa
1950 (pub. 1951)	Cachopa
1960 (pub. 1967)	Cachopa
1970 (pub. 1973)	Cachopa
1981 (pub. 1984)	Cachopa
1986 (pub. 1990)	Cachopa
1991 (pub. 1993)	Cachopa
2003	Cachopa, A

A *Cachopa* figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Cachopa* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Campo, O

Lugar da parroquia de Vidal

Lugar da parroquia da Vilapena

En latín *CAMPUS* designaba unha ‘chaira’, un ‘terreo extenso fóra do poboado’. O *campo* como ‘espazo de terra que se labra’ é unha innovación romance común a todas as linguas neolatinas. O sentido actual ‘terra sen cultivar da que se aproveita o pasto que medra espontaneamente’ é tamén unha innovación romance.

No lugar do Bargo está *O Campo de San Antonio* a carón da capela de *San Antonio*. O *campo* ao que se refire neste uso toponímico é o ‘lugar situado xeralmente no centro dunha poboación, onde se celebran reunións, festas, feiras etc.’.

En relación coa fundación e localización da capela, sabemos por P. Reigosa que:

Hubo en *el Bargo* una Capilla o Ermita, dedicada a San Antonio, en la que fundó una Capellanía D. Fernando Gutiérrez, de Balboa, bajo la advocación de San Gregorio. Esta capilla estuvo situada en lo que llaman *el campo de El Bargo*, que hoy cruza la carretera de Villaformán a Trabada.

O Campo de San Antonio permanece, ademais, como nome dunha terra de labranza e dun monte do Bargo próximos ao lugar de culto.

Na toponimia menor de distintas parroquias encontramos tamén derivados de *campo*: *A casa de Campelo* en Cima de Vila (Vidal), *O Campón* en Boca de Canle

e San Martiño (A Ría de Abres), Trabada e Vidal, *Os Campos* na Rabexa (A Ría de Abres) e *A Camposa* en Valboa.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra o nome do concello de *Campo Lameiro* (Po), das parroquias: *Campo* (Santo Estevo) en Arzúa e (San Xoán) en Trazo (Co), (Santa María) en Covelo (Po) e (S. Xián) en Taboada (Lu); *O Campo* (San Miguel) en Campo Lameiro e (Santa María) en Marín (Po); *Campos* (Santa María) en Melide (Co); *Lamas de Campos* na Fonsagrada (Lu); *Pedrafita de Camporredondo* en Baralla (Lu); *Campobecerras* en Castrelo do Val (Ou); *Camporramiro* en Chantada (Lu); *Campolongo* en Negreira (Co) etc. *O Campo* e *Os Campos* son topónimos moi frecuentes en Galicia.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Campo
1940 (pub 194?)	Campo
1950 (pub. 1951)	Campo
1960 (pub. 1967)	Campo
1970 (pub. 1973)	Campo
1981 (pub. 1984)	Campo
1986 (pub. 1990)	Campo
1991 (pub. 1993)	Campo
2003	Campo, O

O Campo forma parte dos repertorios oficiais dende o publicado no ano 1933. Como se advirte na táboa, *Campo* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Canle, A

Lugar da parroquia de Trabada

Apelativo vivo na fala, *canle* procede do latín CANĀLIS: ‘cárcava’, ‘cal’, ‘conduto de auga’, ‘tubo’, ‘cano’. *A canle* é un ‘canal’, entendido a miúdo como ‘leito artificial construído para conducir a auga’ e cun sentido topográfico “la garganta o tajo de una montaña” (DdD).

Calquera das dúas acepcións é susceptible de explicar o topónimo local, aínda que, á vista da súa localización, *A Canle* talvez se refira á ‘parte baixa entre montañas ou alturas pouco distantes entre si’ pola que, ademais, puido discorrer algunha ‘canle de auga’ (natural ou artificial).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *A Canle* en Ordes, Ribeira (Co), Cortegada, Lobeira (Ou), Caldas de Reis, Meaño e Valga (Po); *As Canles* en Padrenda (Ou); *O Canle* na Baña, A Laracha e Laxe (Co); *A Fonte da Canle* na Laracha (Co) e *Portocanles* en Catoira (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Canle
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Canle
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Canle
1940 (pub 194?)	Canle
1950 (pub. 1951)	Canle
1960 (pub. 1967)	Canle
1970 (pub. 1973)	Canle
1981 (pub. 1984)	Canle
1986 (pub. 1990)	Canle
1991 (pub. 1993)	Canle
2003	Canle

A Canle forma parte dos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, dende 1933, a súa presenza é constante.

Carballeira, A

Lugar da parroquia de Sante

Véxase a entrada *Carballo, O*.

Termo común, a *carballeira* é un derivado abundancial de *carballo* e designa un ‘lugar poboado de carballos’. O galego *carballo* procede de **carbaliu*, con orixe na voz prelatina CARBA, ‘carballo pequeno’, ‘monte baixo’ modificada por un sufixo aumentativo (ou colectivo) -ALIU.

As *carballeiras* deberon acadar, en virtude do elevado número de microtopónimos que persisten na actualidade, unha extensión superficial considerable. *A Carballeira* está en San Martiño (A Ría de Abres), Vilaferando (A Ría de Abres), Sante, Trabada e Vilaformán; *As Carballeiras* en Fórnea e O Loureiro (Sante); *A Veiga da Carballeira* en Trabada; *A casa da Carballeira* en Sante e Vilaferando (Valboa).

Outro tanto podemos asegurar do derivado abundancial e sinónimo *O Carballal*: *O Carballal*, Vilaferando (A Ría de Abres), *O Carballal*, Trabada, *O muín do Carballal* e *O rego do Carballal*, Vilaferando (A Ría de Abres).

Pola contra, a presenza da *Carballeira* e *O Carballal* designando núcleos de poboación é moito menor.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra unha ocorrencia para *A Carballeira* como nome de parroquia (San Xosé) en Nogueira de Ramuín (Ou) e pasan de 60 os lugares denominados *A Carballeira*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Carballal
1940 (pub 194?)	Carballal
1950 (pub. 1951)	Carballal
1960 (pub. 1967)	Carballal
1970 (pub. 1973)	Carballal
1981 (pub. 1984)	Carballal
1986 (pub. 1990)	Carballal
1991 (pub. 1993)	Carballal
2003	Carballal

Carballal forma parte dos distintos repertorios oficiais dende 1933. Como se advirte na táboa, o NG inclúe esta forma, aínda que a viva e usada na actualidade sexa *A Carballeira*. No NG aparecía erroneamente *Carballal* por *A Carballeira*.

Carballín, O

Lugar da parroquia de Valboa

Véxase a entrada *Carballo, O*.

Derivado diminutivo de *carballo* co sufixo dialectal *-ín*. Trátase dun termo moi frecuente na toponimia local en que alternan as formas *Carballín* e *Carballiño*.

En Sequeiro (Valboa) localizamos *A casa de Carballín*. E nesta parroquia, *O Carballín* é tamén o nome dunha terra de labor, que aparecía citada en numerosas ocasións no Catastro de Ensenada.

Noutros puntos do concello temos *Carballiño*, o nome dunha terra de labranza de Vilarbetote (Sante) e *O pozo do Carballín de Baixo* e *O pozo do Carballín de Riba* no río Eo.

A mediados do século XVIII corroboramos a súa presenza no Catastro de Ensenada. E revisando a documentación privada da casa de Santarredeiro (Sante) soubemos que a comezos do XIX aínda seguía nesta parroquia:

Razón y reconocimiento del apeo de los vienes raíces correspondientes a doña Josefa López Díaz y Maseda: una pieza de heredad al sitio que dizen *o carballin*. (1805)

En Trabada (Santa María) encontramos na toponimia menor: *A fonte dos Carballiños*, *Os Carballiños* –terra de labranza– e *O Carballín de Lavandeira*, *Os Cachelos do Carballín* e *A Veiga do Carballiño*, montes. Na parroquia de Vidal localizamos *A casa dos Carballiños*.

O Nomenclátor de Galicia rexistra as seguintes entidades de poboación: *Carballín* en Becerreá (Lu); *El Carballín* en Negueira de Muñiz (Lu); *Carballiño* en Frades, Touro (Co); *O Carballiño* en Monfero, O Pino, Sada (Co), Ribas de Sil, O Saviñao (Lu), O Carballiño (Ou), Pazos de Borbén, Redondela e Valga (Po); *Carballiños* en Ribeira (Co) e Pontevedra (Po) e *Os Carballiños* en Abadín, Cospeito, Guitiriz, Palas de Rei (Lu) e Lalín (Po).

Carballo, O

Lugar da parroquia de Trabada

O galego *carballo*, o portugués *carvalho*, o asturiano *carbayo* e o leonés *carvajo* proceden dunha forma **carbaliu*, con base na voz prelatina CARBA ‘carballo pequeno’, ‘monte baixo’, á que modifica un sufixo aumentativo (ou colectivo).

No ámbito fitonímico, o poder toponimizador exerceo comunmente o conxunto. Nomes de lugar como *A Carballeira*, *O Carballal*, *Carballedo* ou *Carballido* son exemplos de derivados abundanciais en que *-eira*, *-al*, *-edo* (ou *-ido*) sinalaban orixinariamente ‘lugares poboados de carballos’. Ora ben, optar por un exemplar coma no caso do *Carballo*, e amais en singular e sen ningún complemento, puido vir motivado polo valor referencial ou de deslindamento que se lle outorgou a unha árbore illada.

O Nomenclátor de Galicia rexistra *Carballo*, concello da provincia da Coruña, *Carballo* nas parroquias de *San Xoán de Carballo* (Co), (San Xiao) en Friol e (San Tomé) en Taboada (Lu). Para lugares denominados *O Carballo* contamos con numerosas ocorrencias.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Carballo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Carballo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Carballo
1940 (pub 194?)	Carballo
1950 (pub. 1951)	Carballo
1960 (pub. 1967)	Carballo
1970 (pub. 1973)	Carballo
1981 (pub. 1984)	Carballo
1986 (pub. 1990)	Carballo
1991 (pub. 1993)	Carballo
2003	Carballo, O

O Carballo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Carballo* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Carreira Chá, A

Lugar da parroquia de Vilaformán

O apelativo *carreira* procede de (VIA) CĀRRĀRIĀ, derivada, á súa vez, de CARRŪ ‘carro’. A *carreira* é un ‘camiño polo que poden pasar os carros’. Entre as vías de tránsito tradicionais máis coñecidas están a *carreira* e a *corredoira*, que perduran no concello cun uso toponímico.

Acompaña a *carreira* un cualificativo *chá* que ten a súa orixe no adxectivo latino PLĀNA ‘chá’.

Na toponimia menor permanecen *A Carreira*, *Pé da Carreira* e *A Carreira da Vila* en Trabada, *Carreira de Pacios* en Pacios (A Ría de Abres), *A Carreira de Pacios* no Barreiro (Sante), *O muín das Carreiras* en Fórnea, *O rego da Carreira Chá* en Vilaformán e *O río das Carreiras* en Fórnea.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Carreira*, o nome de dúas parroquias *Carreira* en Ribeira (San Paio) e *Carreira* (Santiago) en Zas (Co) e numerosos lugares chamados *A Carreira*.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Carreirachá
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Carreirachá
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Carreirachá
1940 (pub 194?)	Carreirachá
1950 (pub. 1951)	Carreirachá
1960 (pub. 1967)	Carreirachá
1970 (pub. 1973)	Carreirachá
1981 (pub. 1984)	Carreirachá
1986 (pub. 1990)	Carreirachá
1991 (pub. 1993)	Carreirachá
2003	Carreira Chá, A

A Carreira Chá figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Carreirachá* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Carril

Lugar da parroquia de Vidal

As vías de comunicación constitúen un dos motivos de maior ocorrencia na toponimia. *Carril* vén do latín vulgar **carrilis*, derivado de CURRILIS, ‘relativo ao carro’ e, nun primeiro momento, adxectivo (*camiño*) *carril*. O termo *carril* resérvase para indicar o ‘camiño que permite o paso dun carro’, a ‘abertura feita no valado ou muro dunha leira para deixar paso aos carros’. Con este segundo sentido tamén se usan *carreira* e *portela* (ou *porteleira*).

Unha segunda liña interpretativa lévanos a ver en *Carril* un exemplo de toponimia asociada á minería do ouro na época romana. Entre os termos relacionados coa explotación de xacementos auríferos e, en particular, coa minería hidráulica a ceo aberto están o *carril* ‘canle de abastecemento de auga’ e os foios, murias e forniás.

Non é doado decidir, dende unha perspectiva actual, que circunstancia particular motivou a aparición de *Carril* e *Os Carrís* trabadenses.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Carril* en Arteixo (Co), A Pobra do Brollón, Taboada (Lu) e O Rosal (Po); *O Carril* en Abegondo, Cerceda, Fene (Co), Castro de Rei (Lu) e Vilagarcía de Arousa (Po); *Os Carrís* en Abegondo, Carballo, Ortigueira (Co), A Cañiza (Po), A Fonsagrada, Foz, Láncara, Muras, O Saviñao e Vilalba (Lu); *O Carril novo* nas Somozas (Co) e *Chao do Carril* en Ortigueira (Co).

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Carril
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Carril
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Carril
1940 (pub 194?)	Carril
1950 (pub. 1951)	Carril
1960 (pub. 1967)	Carril
1970 (pub. 1973)	Carril
1981 (pub. 1984)	Carril
1986 (pub. 1990)	Carril
1991 (pub. 1993)	Carril
2003	Carril

Carril figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante.

Carrís, Os

Lugar da parroquia de Valboa

Véxase a entrada *Carril*.

Carril (Vidal)

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Cárris
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Carris
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Carris
1981 (pub. 1984)	Carris
1986 (pub. 1990)	Carris
1991 (pub. 1993)	Carris
2003	Carris, Os

Os Carrís figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871), pero será a partir de 1973 cando o atoparemos de novo nos nomenclátos. Como se advirte na táboa, *Carris* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Casal, O

Lugar da parroquia de Valboa

O apelativo *casal* (e *casar*) remóntase ao baixo latín *CASĀLE*, adxectivo substantivado derivado de *CASA*, ‘choupana’, ‘casa de campo’, ‘granxa’. Hoxe chamamos *casal* a un ‘conxunto de casas que forman un pequeno grupo no campo dentro dun pequeno núcleo de poboación’, mais na Idade Media designaba unha propiedade rural con dependencias anexas e terras de labranza.

Ao longo de todo o concello mantivéronse na toponimia menor *casal* e os seus plurais *casais* e *casales*: *O Casal* en Trabada e A Vilapena, *Os Casais* en Trabada, *Os Casales* en Lousada (Sante) e Valboa, *A casa do Casal* en Trabadelas (Sante) e Valboa, *A Cortiña do Casal* e *O rego do Casal* en Valboa.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 200 ocorrencias con *Casal* e *Casar*:

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Casal
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Casal
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Casal
1940 (pub 194?)	Casal
1950 (pub. 1951)	Casal
1960 (pub. 1967)	Casal
1970 (pub. 1973)	Casal
1981 (pub. 1984)	Casal
1986 (pub. 1990)	Casal
1991 (pub. 1993)	Casal
2003	Casal, O

O Casal figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Casal* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Casanova, A

Lugar da parroquia de Sante

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Lugar da parroquia de Valboa

Topónimo composto e transparente formado polo substantivo *casa* ao que cualifica un adxectivo *nova*. *Casa* vén do latín *CASA* ‘choza, cabana’, que despois evoluciona cara ao sentido actual. *Nova* é herdeiro do adxectivo *NŌVA* ‘nova’. A *casa*, expresión dunha unidade habitada menor, pasa a designar unha entidade maior e núcleo de poboación. *A Casanova* distingue unha construción destinada a vivenda e revela a súa categoría, de feitura máis recente có resto.

Na toponimia menor local aparecen modificando a *casa* dous adxectivos *nova* e o seu antónimo, *vella*: *A Casanova* en Trabada e Valboa; *A casa da Casanova* en Trabadelas (Sante), O Vilar (Trabada) e Sequeiro (Valboa); *A fonte da Casanova* en Vilarbetote (Sante); *O muín da Casanova* en Trabadelas (Sante) e *O rego da Casanova* en Sante.

A Casavella na Rabexa (A Ría de Abres), Penacova (Sante), Trabada, Axilde (Valboa) e Vilaformán; *A casa da Casavella* no Castro (Sante) e *As Rigueiras da Casavella*, en Trabada.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *A Casa Nova* en Viveiro e Oroul (Lu) e *A Casanova* nas catro provincias con numerosas ocorrencias.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Casanova
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Casanova
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Casanova
1940 (pub 194?)	Casanova
1950 (pub. 1951)	Casanova
1960 (pub. 1967)	Casanova
1970 (pub. 1973)	Casanova
1981 (pub. 1984)	Casanova
1986 (pub. 1990)	Casanova
1991 (pub. 1993)	Casanova
2003	Casanova, A

A Casanova figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no ano 1933, a súa presenza é constante.

Como se advirte na táboa, *Casanova* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Trátase dun núcleo secundario do lugar Vilarbetote na parroquia de Sante. Só consta de dúas casas, cuxa denominación vén determinada pola súa situación a respecto do camiño que as separa: *A Casanova de Riba* e *A Casanova de Baixo*.

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Casanova
1900 (pub. 1904)	Casanova
1910 (pub. 1916)	Pacios - Casanova
1875-1925	Pacios - Casanova
1930 (pub 1933)	Pacios y Casanova
1940 (pub 194?)	Pacios y Casanova
1950 (pub. 1951)	Casanova y Pacios
1960 (pub. 1967)	Casanova y Pacios
1970 (pub. 1973)	Casanova y Pacios
1981 (pub. 1984)	Casanova e Pacios
1986 (pub. 1990)	Casanova - Pacios
1991 (pub. 1993)	Casanova - Pacios
2003	Casanova, A

A Casanova figura nos repertorios oficiais ininterrompidamente dende o publicado entre 1891-1895. Aínda que a finais do século XIX e comezos do XX aparece *Casanova*, será a partir de 1916 cando atopemos unha forma dupla vinculada a *Pacios* (*Pacios-Casanova*, *Pacios y Casanova*, *Casanova y Pacios* e *Casanova-Pacios*).

O NG recupera *A Casanova* diferenciándoa de *Pacios*, do que forma parte na actualidade.

A presenza do artigo no topónimo actual responde ao uso vivo.

Casoiro, O

Lugar da parroquia de Vilaformán

Véxase a entrada *Casanova, A*.

Topónimo con base no termo común *casa* ‘construción destinada a vivenda’. *O Casoiro* semella un derivado seu con valor despectivo. Na zona o apelativo *casoiro* (ou *casorio*) refírese ao ‘casamento’, pero desta acepción dificilmente derivaría un uso toponímico.

Aínda que na actualidade *Casoiro* é nome de lugar maior circunscrito á parroquia de Vilaformán (onde existe *A casa do Casoiro*), a denominación reaparece noutros puntos, mais sempre como topónimo menor. É o caso do *Casoiro* de Sante, ben representado no Catastro de Ensenada, e do *Casoiro* e *Chao do Casoiro* de Valboa con presenza, así mesmo, na referida fonte.

O Nomenclátor de Galicia rexistra *O Casoiro* en Baralla (Lu).

Castro, O

Lugar da parroquia de Sante

Lugar da parroquia de Vidal

Topónimo transparente, con base no apelativo *castro*. *Castro* vén do latín CASTRUM ‘campamento fortificado’. *O castro* era un ‘poboado fortificado’ e tamén a ‘elevación en que se conservan ruínas destas antigas defensas’.

En Galicia, entre os séculos VIII a.C. e III d.C. desenvolveuse a cultura castrexa, caracterizada dende o punto de vista construtivo polo aparecemento e a expansión dos castros. Porén, o topónimo *Castro* hai que retrotraelo a unha época comprendida entre o proceso de latinización de Galicia (I-II d.C.) e o século V d.C. posto que a finais deste século abandonáanse os castros como núcleos de asentamento.

A toponimia de *Castro* adscribese ao eido arqueolóxico, xa que en bastantes casos é indicio ou coincide coa existencia de restos no lugar.

No concello mantense *Castro* como nome dun núcleo de poboación nas parroquias de Sante e Vidal e nas de Trabada, Valboa e Vilaformán forma parte da toponimia menor (nomes de montes, terras de labranza, regos e fontes).

O Nomenclátor de Galicia rexistra *Castro* como nome de concello: *Castro Caldelas* (Ou), *Castro de Rei* (Lu) e *Castroverde* (Lu), de parroquias: *Castro* (Santa Baia) en Cerdedo (Po), (Santa María) en Boiro, (San Tomé) en Melide, (San Sebastián) en Mesía (Co), (San Cristovo) en Carballedo e (San Mamede) en Paradela (Lu); *Castromaior* en Abadín (Lu); *O Castro de Ouro* en Alfoz (Lu); *O Castro de Amarante* en Antas de Ulla (Lu) etc. O número de lugares é abundante.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Castro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Castro
1900 (pub. 1904)	Castro
1910 (pub. 1916)	Castro
1875-1925	Castro
1930 (pub 1933)	Castro
1940 (pub 194?)	Castro
1950 (pub. 1951)	Castro
1960 (pub. 1967)	Castro
1970 (pub. 1973)	Castro
1981 (pub. 1984)	Castro
1986 (pub. 1990)	Castro
1991 (pub. 1993)	Castro
2003	Castro, O

O Castro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Castro* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Castro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Castro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Castro
1940 (pub 194?)	Castro
1950 (pub. 1951)	Castro
1960 (pub. 1967)	Castro
1970 (pub. 1973)	Castro
1981 (pub. 1984)	Castro
1986 (pub. 1990)	Castro
1991 (pub. 1993)	
2003	Castro, O

O Castro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Castro* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Cernada, A

Lugar da parroquia de Sante

Cernada é unha primitiva (*tērra*) *cinerāta* ‘queimada’, ‘reducida a cinza’. O latín popular coñece a forma verbal *cinerāre* que procede do clásico *CĪNIS -ĒRIS* ‘cinza’.

Arredor da referida práctica agraria, E. Rivas sinala:

no norte de Portugal, na parte de Sanabria e todo Ourense, E. de Pontevedra, N. de Coruña, todo Lugo e raia de Asturias e León, queimadas as borreas ou toleiras, xa en borrarlo ou cernadas, a terra e todo, esta ciscábase pola nova seara xa entrecavada, co que axiña se labraba co arado e se sementaba o pan.

No lugar de Trabadela (Sante) está *A casa da Cernada*. Temos constancia documental da súa existencia dende finais do século XVIII:

que se hallava como muerto a la parte superior dela *Casa da azernada* y sitio que nombran o sisto (Doc. priv. Santarredeiro, Sante, 2/II/1797).

A Cernada e *A Acernada* (co *a-* aglutinado) son formas que atopamos con especial frecuencia no Catastro de Ensenada.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Cernada* en Ortigueira e San Sadurniño (Co); *A Cernada* nas Pontes de García Rodríguez (Co), Abadín, Castroverde, Navia de Suarna, Ourel, Palas de Rei (Lu), Esgos (Ou), Gondomar e As Neves (Po); *Cernadas* en Monfero, Ordes, Outes, Val do Dubra, Vilasantar (Co), Baralla (Lu) e Avión (Ou); *As Cernadas* en Cesuras, Irixoa, A Laracha, Porto do Son (Co), Vilalba, Xermade (Lu), Pontevedra, Salvaterra de Miño, Valga e Vilaboa (Po); *As Acernadas* en Alfoz e Cospeito (Lu) e *Cernadas de Abaixo* e *Cernadas de Arriba* en Vilarmador (Co).

Chao de Sevil, O

Lugar da parroquia de Trabada

O *Chao* é un topónimo transparente que ten a súa correspondencia na voz común *chao*. Trátase dun orotopónimo que responde á conformación orográfica do punto así denominado. *Chao* procede do adxectivo latino *PLĀNUS* ‘chan’, que máis tarde se substantivou.

No *Chao de Sevil* atopamos explícito o signo de propiedade dun home con nome latino, *Severius*. O antropónimo *SEVERIUS*, flexionado en xenitivo, *SEVERIL*, dá o resultado galego *Sevil*.

Á mesma procedencia apuntan os lugares de *Sivil*, en Estraxiz no concello de Samos e o de *Riosubil* en Baralla.

En Trabada tamén se oe *O Chao do Sivil* (coa variante labializada).

No “Apeo de unos montes en los términos da baira de que se yzo foro a antonia maseda” (2/I/1641), incluído nos “Apeos de bienes y hacienda en San Martiño de

Goberne, Belmonte, Santa Eulalia de Piquín, Santiso, Trabada y otros lugares” encontramos a primeira referencia documental: “y de otra parte en la placa de *Sibil* y llebara cinco ferrados de sembradura”.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Sebil* en Cuntis (Po), *Sevil* en Monfero (Co), *Sibil* en Ortigueira (Co), *Sivil* en Samos (Lu), *A Graña de Sevil* en Monfero (Co) e *Vilasibil* en Folgoso do Courel (Lu); *Sever* en Abadín, Carballedo (Lu), Porqueira, Viana do Bolo (Ou), *Sober* e *Sober o Vello Sober* (Lu). En Asturias hai *Villasivil* e *Brañasivil* e *Pardesivil* en León.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Chao de Sevil
1981 (pub. 1984)	Chao de Sevil
1986 (pub. 1990)	Chao de Sevil
1991 (pub. 1993)	Chao de Sevil
2003	Chao de Sevil, O

A presenza do *Chao de Sevil* nos nomenclátors é tardía, xa que ata 1973 non hai constancia do topónimo nos repertorios oficiais. Dende o publicado no dito ano alternan *Chao de Sevil* e *do Sevil*, sempre sen artigo; o NG inclúe, porén, a forma concordante coa viva.

Chao dos Nabais, O

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Chao de Sevil, O*.

O *Chao dos Nabais* apunta ao uso que se lle daba á terra e, en particular, ao cultivo que alí se sementaba. *Nabal* ou *nabeira* chámase unha ‘leira de nabos’. Os *nabos* eran un dos principais cultivos agrícolas na zona e servían para alimentar coa súa folla e raíz as vacas e os porcos.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Nabal* en Lousame (Co); *O Nabal* na Estrada (Po); *Nabás* en Arzúa, Cesuras (Co), Sarria, O Saviñao (Lu), Cenlle, O Irixo (Ou) e Nigrán (Po); *Os Nabás* en Sober (Lu); *O Nabal Vello* en Tordoia (Co) e *Trasdonabal* en Cotobade (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Chao dos Navais
1981 (pub. 1984)	Chao dos Navais
1986 (pub. 1990)	Chao dos Navais
1991 (pub. 1993)	Chao dos Navais
2003	Chao dos Nabais, O

A presenza do *Chao dos Nabais* nos nomenclátos é tardía, xa que ata 1973 non hai constancia do topónimo nos repertorios oficiais. No NG aparece con artigo, conforme o uso vivo.

Choza, A

Lugar da parroquia de Vidal

A pesar de non se manter o referente na actualidade, *A Choza* lembra aquela orixinaria ‘pequena construción que lles servía de refuxio ás xentes do campo’. O apelativo *choza* relaciónase etimoloxicamente con *chozo* ‘choza pequena’, cuxa orixe está no latín *PLŪTĒUS* ‘armazón de táboas fixo ou móbil co que os soldados se protexían dos tiros do inimigo’.

En Vidal, no lugar de Val das Eguas, aínda quedan os topónimos: *A Choza Vella*, *A fonte da Choza*, *O muín da Choza*, *A pena da Choza* e *A casa da Choza*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *A Choza* na Cañiza (Po), *Chozas* en Vilalba (Lu) e *As Chozas* na Lama (Po).

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Choza
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Choza
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Choza
1940 (pub 194?)	Choza
1950 (pub. 1951)	Choza
1960 (pub. 1967)	Choza
1970 (pub. 1973)	Choza
1981 (pub. 1984)	Choza
1986 (pub. 1990)	Choza
1991 (pub. 1993)	Choza
2003	Choza, A

A Choza figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Choza* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Cima de Vila

Lugar da parroquia de Trabada

Lugar da parroquia de Vidal

Topónimo transparente en que se alude á súa situación na parte máis elevada da vila con respecto a outras casas da súa contorna. *Cima* vén do latín *CYMA* ‘cumio’, ‘parte máis alta’.

Vila é descendente directo do vocábulo latino *VILLAM* ‘casa-granxa rural romana’.

O xenérico *vila* experimenta unha evolución no seu significado, de designar unha casa, pasa a denominar un agrupamento de casas, un poboado ou unha aldea.

Case todas as *Vilas* existentes hoxe en Galicia, aproximadamente 800 localidades, son de orixe medieval ou posterior.

O galego usa xunto a *cima de vila*, *cabo de vila* e *fondo de vila*. Coa primeira referímonos ás casas que están na parte máis alta do lugar, coa segunda, ás opostas á entrada principal e, coa terceira, ás que están na máis baixa.

O portugués utiliza un masculino *Cimo de Vila* en Trás-os-Montes e no Baixo Tâmega.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra un alto número de ocorrencias para *Cima de Vila* e *Cimadevila*.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Cima de Vila
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Cima de Vila
1900 (pub. 1904)	Cima de Vila
1910 (pub. 1916)	Cima de Vila
1875-1925	Cima de Vila
1930 (pub 1933)	Cima de Vila
1940 (pub 194?)	Cima de Vila
1950 (pub. 1951)	Cima de Vila
1960 (pub. 1967)	Cima de Vila
1970 (pub. 1973)	Cima de Vila
1981 (pub. 1984)	Cima de Vila
1986 (pub. 1990)	Cimadevila
1991 (pub. 1993)	Cimadevila
2003	Cima de Vila

Cima de Vila figura en todos os repertorios oficiais publicados dende 1891-1895 e ao longo de todo o século xx.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Cima de Vila
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Cima de Vila
1900 (pub. 1904)	Cima de Vila
1910 (pub. 1916)	Cima de Vila
1875-1925	Cima de Vila
1930 (pub 1933)	Cima de Vila
1940 (pub 194?)	Cima de Vila
1950 (pub. 1951)	Cima de Vila
1960 (pub. 1967)	Cima de Vila
1970 (pub. 1973)	Cima de Vila
1981 (pub. 1984)	Cima de Vila
1986 (pub. 1990)	Cima de Vila
1991 (pub. 1993)	Cima de Vila
2003	Cima de Vila

Cima de Vila figura en todos os repertorios oficiais publicados dende 1891-1895 e ao longo de todo o século xx. Mentres que o NG mantén a oposición *Cima de Vila/Fondo de Vila* en Trabada, en Vidal só insire o primeiro. Os veciños empregan, non obstante, os dous, circunstancia que non quedou reflectida no nomenclátor de 2003.

Colete

Lugar da parroquia de Sante

O antropónimo grego *Nikoláos* ‘vencedor entre o pobo’ pasou ao latín como *Nicolaus*. En galego contamos coas variantes *Nicolau*, *Nicolás* e *Colás*. *Colete* é diminutivo do hipocorístico *Colao*, creado a partir de *Nicolao*.

A casa de Colete está en Trabadela (Sante). Son propiedade súa *As Canles de Colete*.

A Coleta chámase un monte desta parroquia que pertencía a unha muller que vivía na *casa de Colete*.

Cómaro Gordo, O

Lugar da parroquia de Sante

Topónimo conformado por un substantivo *cómaro* e un adxectivo *gordo*. *Cómaro* vén do latín *CŪMŪLUS* ‘montón’ e *gordo* do cualificativo *GŪRDUS* ‘pesado’.

O Cómaro Gordo atende a dúas interpretacións. A primeira remitiríao á organización e parcelamento das propiedades rurais, con marcaxe de lindeiros, en último termo, estaría motivado pola actividade agraria. O apelativo *cómaro* é usual na zona para designar a ‘franja de terreo sen cultivar que bordea unha leira’.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Comarogordo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Comarogordo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Comarogordo
1940 (pub 194?)	Comarogordo
1950 (pub. 1951)	Comarogordo
1960 (pub. 1967)	Comarogordo
1970 (pub. 1973)	Comarogordo
1981 (pub. 1984)	Comarogordo
1986 (pub. 1990)	Comarogordo
1991 (pub. 1993)	Comarogordo
2003	Cómaro Gordo, O

O Cómaro Gordo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Cómarogordo* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Unha segunda vincularíao a un accidente do terreo sobreentendendo *cómaro* ‘pequena elevación de pouca extensión (lomba, outeiro)’ e conduciría *O Cómara Gordo* cara ao eido orotopónimo. Non obstante, resulta difícil decidir hoxe en día, á vista da realidade referencial, cal é a interpretación máis axeitada.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra un derivado *O Comareiro* en Vimianzo (Co) e Cotobade (Po).

Corredoira, A

Lugar da parroquia de Valboa

O valor do apelativo é claramente perceptible neste uso toponímico. Entre as vías tradicionais de tránsito estaba a *corredoira* ‘camiño de carro’. *Corredoira* provén dunha (VÍA) *CŪRRITŌRĪA, creada sobre o participio de CŪRRĒRE ‘correr’.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 50 ocorrencias para *Corredoira*, *A Corredoira*, *A Corredoura* e *As Corredoiras*.

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Corredoira
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Corredoira
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Corredoira
1940 (pub 194?)	Corredoira
1950 (pub. 1951)	Corredoira
1960 (pub. 1967)	Corredoira
1970 (pub. 1973)	Corredoira
1981 (pub. 1984)	Corredoira
1986 (pub. 1990)	Corredoira
1991 (pub. 1993)	
2003	Corredoira, A

A Corredoira figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Corredoira* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Cotarelo

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo descritivo do relevo terrestre, *cotarelo* é un *coto* de pouca altura. *Cotarelo* é diminutivo de *cótar* (<*CÓTT-ARO), voz con base no apelativo *coto*. A *coto* atribúeselle orixe prelatina.

Na toponimia menor da parroquia de Trabada observamos un especial arraigamento de *Cotarelo*: *Derriba dos Arcos de Cotarelo*, *Os Chaos de Cotarelo* e *Os Prados de Cotarelo*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Cotarelo* en Lalín (Po); *O Cotarelo* en Fene (Co), Carballedo, A Pastoriza, Ribadeo (Lu) e Vigo (Po); *O Cotorelo* en Ortigueira (Co) e Paradela (Lu).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Cotarelo
1981 (pub. 1984)	Cotarelo
1986 (pub. 1990)	Cotarelo
1991 (pub. 1993)	Cotarelo
2003	Cotarelo

A presenza de *Cotarelo* nos nomenclátos é tardía, ata 1973 non consta o topónimo nos repertorios oficiais.

Coto, O

Lugar da parroquia de Trabada

Estamos ante un caso máis de vinculación do topónimo coa realidade física que designa. O apelativo *coto* designa unha ‘elevación ou prominencia’ e tamén a ‘parte máis alta dun monte que ten forma cónica’. Os investigadores atribúenlle a *coto* unha orixe prelatina.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 220 ocorrencias para *Coto* e derivados.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Coto
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Coto
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Coto
1981 (pub. 1984)	Coto
1986 (pub. 1990)	Coto
1991 (pub. 1993)	
2003	Coto, O

O Coto figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871), pero non reaparece ata a 1973. A súa presenza nos nomenclátors é descontinua.

Covacho, O

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo que se refire a un elemento do relevo terrestre, unha cavidade existente no terreo ou unha concavidade na orografía. O apelativo *cova* procede do feminino **cova* ‘cova’, con base no adxectivo CŌ(U)US, variante arcaica de CAUUS -A -UM ‘oco’. O derivado *covacho* fai referencia a unha *cova* pequena.

No “Apeo del lugar de fondo de bila en Trabada” (29/XII/1640) (PARES, Meira) faise mención aos “montes de herederos de Juan Rodriguez de *cobacho*”.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Covacho
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Covacho
1940 (pub 194?)	Covacho
1950 (pub. 1951)	Covacho
1960 (pub. 1967)	Covacho
1970 (pub. 1973)	Covacho
1981 (pub. 1984)	Covacho
1986 (pub. 1990)	Covacho
1991 (pub. 1993)	Covacho
2003	Covacho

O Covacho figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Covacho* aparece sen artigo. Non obstante, a forma viva é *O Covacho*, e así se establece na última revisión.

Curquido, O

Lugar da parroquia de Sante

Posiblemente esteamos diante dun topónimo relacionado coa flora, ligado, en particular, ao estrato arbóreo. Un apelativo *corco* (ou *curco*) podería estar na base do abundancial *curquido*. *Corco* tería a súa orixe nunha forma **corcus*, variante de QUERCUS. O xénero *Quercus* está ben representado na paisaxe galega con especies como a *suber* (corcheira, corticeira, sobreira), *robur* (c. albariño), *coccifera* (caxigo), *faginea* (caxigo), *fruticosa* (c. anano), *ilex* (aciñeira, carrasqueira), *petraea* (c. albariño) e *pyrenaica* (c. cerquiño).

A raíz **corc-*, citada antes, pódese identificar tanto en voces do léxico común como do toponímico ao longo do territorio peninsular.

No lugar de Louro (Sante) permanecen *O Curquido*, terra de labranza, e *Sobre do Curquido* e *A Veiga do Curquido*, montes, a carón da *casa do Curquido*.

No Tombo de Lourenzá encontramos a pegada dun *Corquetu* xeográfico que talvez poidamos relacionar co *Curquido* actual. O 3 de novembro do ano 1056, Munio Diez e a súa muller véndenlle a Gonzalo Aldoretiz as súas propiedades de Vilaseca: “cum alias villas per terminum de Sancta Eolalia et per *Corquetu*” (TLourenzá, d. 158).

Tamén temos constancia da presenza dos topónimos *Curquido* e *O Rego do Curquido* no Catastro de Ensenada.

Dongo

Lugar da parroquia de Sante

Nome de lugar que procede do nome propio dun individuo. *Dongo* vén do adxectivo DOMINICU-, derivado de DOMĪNUS, ‘señor’, substantivo con vogal tónica, o que condicionou o cambio de acentuación. Este resultado está presente, entre outros, nos topónimos Vildongo ou Covadonga. Non ten, pois, que ver co nome persoal *Dominicus*, que ten como resultado regular, e moi frecuente, *Domingos* ou *Domingo*.

A primeira referencia documental de *Dongo* encontrámola a mediados do século XIII (15/VIII/1244), cando o abade D. Gómez do mosteiro de Vilanova de Ozcos lle entrega a Fernando Raimundo “illam nostram hereditatem de *Dongo* [...] cum illa hereditate vestra de *Dongo* [...] et perdere ipsam hereditatem de *Dongo*” (CDOscos2, d. 46).

O *Nomenclátor de Galicia* inclúe os compostos *Vildongo* na Fonsagrada (Lu) e *Montedónigo* en Ortigueira (Co). En León hai *Busdongo de Arbas* e en Asturias *Pumardongo*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Dongo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Dongo
1900 (pub. 1904)	Dongo
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Dongo
1940 (pub 194?)	Dongo
1950 (pub. 1951)	Dongo
1960 (pub. 1967)	Dongo
1970 (pub. 1973)	Dongo
1981 (pub. 1984)	Dongo
1986 (pub. 1990)	Dongo
1991 (pub. 1993)	Dongo
2003	Dongo

Dongo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante.

Ermida, A

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo relativo a un lugar de culto. O apelativo *ermida* designa unha ‘igreja pequena situada fóra dun núcleo de poboación onde se venera un santo ou unha reliquia’. *Ermida* procede do clásico *ĒREMĪTA* ‘ermitán’.

Na toponimia menor do concello temos dúas formas: *Ermita* e *Ermida*. Na parroquia de Trabada só aparece *Ermida*: *A Ermida*, *A fonte da Ermida* e *A ponte da Ermida*, mentres que a castelanizada *A Ermita é única* en San Martiño (A Ría de Abres), Vilarbetote (Sante) e Naraído (Vilaformán).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra arredor de 80 ocorrencias para *Ermida* e *A Ermida*. Entre elas, o nome das parroquias da *Ermida* (San Salvador) na Baña (Co), (Nosa Señora da Anunciación) en Pazos de Borbén (Po) e (Santa María) en Quiroga (Lu) e *As Ermidas* (Santa María) no Bolo (Ou).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Hermida
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Hermida
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Hermida
1940 (pub 194?)	Hermida
1950 (pub. 1951)	Hermida
1960 (pub. 1967)	Hermida
1970 (pub. 1973)	Hermida
1981 (pub. 1984)	Hermida
1986 (pub. 1990)	Hermida
1991 (pub. 1993)	Hermida
2003	Ermida, A

A Ermida figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Hermida* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo. Presenta un h que non é etimolóxico.

Escanarega, A

Lugar da parroquia de Trabada

Nos “Apeos de bienes y hacienda en San Martiño de Goberne, Belmonte, Santa Eulalia de Piquín, Santiso, Trabada y otros lugares” (1620-1647) encontramos as primeiras atestacións documentais do lugar da *Escanarega*, que polo ano 1641 se coñecía como *A Escanlarega*. Así figura no “Apeo de los montes y heredades que están en terminos de Abaira” (PARES, Meira) onde se menciona o veciño “Juan rrodriguez *daescanlarega*”, tamén citado no “Apeo de las heredades y bienes raices que fueron de Juan Redondo”: “juan Rrodriguez da *hescanlarega*” (PARES, Meira).

A Escanlarega sería un derivado de *Escanlar*-ar, termo con orixe na voz *escanla*, variante de *escanda* (< latín SCANDĀLAM ‘escanda’). O apelativo *escanlar* mantense cun uso toponímico en distintos puntos da provincia de Lugo. Corresponden a nomes de entidades de poboación *Escanlar* en Baleira, Láncara, Negueira de Muñiz, Samos e *O Escanlar* en Barreiros.

O sufixo *-ega* repítese noutros nomes propios trabadenses vinculados ao cultivo de cereais: *A Pallarega* é o nome de dous montes de Trabada e da Vilapena, *As Pallaregas*, o dun monte de Vidal e *Os Pallaregos*, o dun monte do Rego Corto (Valboa). *A Millarega* chámase unha terra de labor de Vilarbetote (Sante).

As terras da faixa montañosa que discorría paralela ao río Eo destináranse noutros tempos ao cultivo da *escanda*. A súa expansión debeu producirse cedo tal e como proba o uso do cereal nos pagamentos de foros e rendas ao mosteiro de Meira entre os anos 1250 e 1475.

O Catastro de Ensenada contén numerosos testemuños do topónimo menor *A Escanda* da parroquia de Trabada, onde aínda permanece vivo. Nesta parroquia queda tamén *O Pallar da Escanla*, que a mediados do século XVIII (CME) coexistía coa *Vega da Escanla* hoxe desaparecido.

A comezos do XIX atopamos mencionada *La Escanarega* no “Memorial cobrador granos del priorato de Trabada” (PARES, Trabada): “Antonio Reboredo de *la Escanarega*”, “Juan Antonio Barrera de *la Escanarega*”, “Pablo Barrera de *Escanarega*”; “Foro de Marco Arrojo y consortes del que son cabezaleros Antonio Reboredo de *la Escanarega* y Juan Barrera de Paucabaleyro” (nº 41).

O cambio desde *A Escanlarega* ata *A Escanarega* actual explicárase pola tendencia a encaixar os termos descoñecidos no sistema substituindo, de ser preciso, as formas lexítimas (*A Escanlarega*) por outras máis familiares (*A Escanarega*, que posiblemente lles lembrase o verbo *escanlar*). É o que se denomina etimoloxía popular.

Na toponimia menor da provincia de Lugo atopamos *A Escanarega*, o nome dunha terra da Pastoriza e de Pol e dun accidente terrestre de Ribeira de Piquín e *As Escanaregas*, o dunha terra da Pastoriza. Continuando nesta provincia, temos similares aos trabadenses: *Pallarega*, entidade habitada de Oourol, O Vicedo e Viveiro, *As Pallaregas*, entidade habitada de Barreiros e *Pallaregas*, entidade habitada de Viveiro (PTG).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Escanariega
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Escanarega
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Escanarega
1940 (pub 194?)	Escanarega
1950 (pub. 1951)	Escanarega
1960 (pub. 1967)	Escanarega
1970 (pub. 1973)	Escanarega
1981 (pub. 1984)	Escanarega
1986 (pub. 1990)	Escanarega
1991 (pub. 1993)	Escanarega
2003	Escanarega, A

A *Escanarega* figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Escanarega* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Espín, O

Lugar da parroquia de Trabada

O apelativo *espiño*, que está na base de creación deste nome de lugar, designa un ‘arbusto espiñoso bravo, do que hai distintas variedades, con froitos que poden ser comestibles ou non’. O latín SPĪNUS dá en galego *espiño* (e *espin*, resultado dialectal nesta zona da terminación latina -ĪNUS).

O *espiño* é o nome vulgar de diferentes especies, a *Prunus insititia* e a *Crataegus monogyna*. Na fala están vivas a primeira, como *abruñeiro* e a segunda, como *estripio* ou *estripio albar*. Especie común na contorna, *O Espín* déixase ver con forza na toponimia menor doutras tres parroquias: Sante, Valboa e Vilaformán.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *O Espín* en Ribadeo (Lu); *Espiño* en Ferrol (Co), Paradela (Lu), Oímbra e A Veiga (Ou); *O Espiño* en Carballo, Cerdido, Ordes, Ortigueira (Co), Abadín, Friol, O Vicedo, Vilalba, Viveiro (Lu), O Irixe (Ou), Lalín e Silleda (Po); *O Espiño do Cal* en Abadín (Lu); *O Cal do Espiño* en Monfero (Co); *Chan de Espiño* en Pontearreas (Po); *A Fonte Espiño* en Zas (Co); *A Fonte do Espiño* en Oleiros (Co); *O Rego do Espiño* en Lugo (Lu) e *A Venda do Espiño* na Gudiña (Ou).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Espín
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Espín
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Espín
1940 (pub 194?)	Espín
1950 (pub. 1951)	Espín
1960 (pub. 1967)	Espín
1970 (pub. 1973)	Espín
1981 (pub. 1984)	Espín
1986 (pub. 1990)	Espín
1991 (pub. 1993)	Espín
2003	Espín

O Espín figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Espín* aparece sen artigo, mesmo no NG. Actualmente úsase *O Espín* e así se estableceu na última revisión.

Follabal, O

Lugar da parroquia da Ría de Abres

O Follabal débelle o seu nome aos foxos existentes para a caza do lobo. A razón do topónimo xa a deixara ver o Padre Sarmiento no *Viaje de 1745*: “Corresponde a lo antiguo *Fogium lobare* o *lupale* y es el *fogio*, *foxo* o foso, para cazar lobos”. *O Follabal* ten a súa orixe no segmento *FÖVĒUM LUPĀLE.

Outros topónimos da provincia de Lugo que a primeira vista parece que non teñen relación pero que si comparten orixe co trabadense, son: *Feirobal* (Castroverde), *Fillobal* (Triacastela), *Follobal* (As Nogais) e *Foilebar* (O Incio, Paradela). Igual se pode dicir para o ourensán *Feirobal* (Esgos). E obedecen á mesma motivación *O Foxovedro* de Alfoz (Lu) e *O Foxo do Cabrito* de Melide (Co) e O Irixo (Ou), como apunta Moralejo Laso.

Taboada Chivite describe o proceso das montarías comunais en que o *foxo* era elemento relevante:

Dispostos para a caza do lobo e co foxo preparado: “se batía el monte haciendo ruido estentóreo con toda clase de objetos [...] en algunas partes se cree que al lobo lo ahuyenta el chirrido del carro y el sonido de la gaita. Al mismo tiempo otros participantes, empuñando *bisarmas*, guadañas, azadas, etc., golpeaban las matas hasta encontrar las alimañas e irlas acorralando hacia el cerco de paredes en ángulo hasta el *foxo* [...]. Cuando éste era un hoyo o cercado pequeño la remataban a pedradas y golpes, si era de dimensiones grandes entraban los mozos y luchaban valientemente con la fiera hasta matarla”.

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Follabal
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Follabal
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Follaval
1940 (pub 194?)	Follaval
1950 (pub. 1951)	Follaval
1960 (pub. 1967)	Follaval
1970 (pub. 1973)	Follaval
1981 (pub. 1984)	Follaval
1986 (pub. 1990)	Follabal
1991 (pub. 1993)	Follabal
2003	Follabal, O

O Follabal figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Follabal* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos de uso vivo.

Fondo da Aldea

Lugar da Vilapena

Núcleo secundario situado na parte máis afastada da *Aldea*. Para a explicación etimolóxica deste topónimo, véxase a entrada *Aldea, A*.

Fondo de Vila

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Cima de Vila*.

Topónimo transparente que alude á ‘parte máis baixa’ da vila. *Fondo* ‘parte inferior dunha cousa cóncava’ vén do latín *FUNDU* ‘fondo’. O habitual é que no nome das entidades de poboación *Fondo* vaia acompañado dun complemento preposicional.

O *Nomenclátor de Galicia* inclúe, entre outros, *O Fondo da Aldea*, *O Fondo da Costa*, *O Fondo da Lama*, *O Fondo do Lugar* etc. En contadas ocasións aparece o simple *Fondo*: *O Fondo* en Muros (Co) e *O Fondo* en Mesía (Co) e Abadín (Lu). Tocante aos compostos con *vila*, contamos entre os máis frecuentes con *Fondo de Vila* e *Cima de Vila*. A forma *Fondevila* aparece en 22 núcleos de poboación.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Fondo de Vila
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Fondo de Vila
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Fondo de Vila
1940 (pub 194?)	Fondo de Vila
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Fondo de Vila
1981 (pub. 1984)	Fondo de Vila
1986 (pub. 1990)	Fondo de Vila
1991 (pub. 1993)	
2003	Fondo de Vila

Fondo de Vila figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871), mais de xeito descontinuo.

Fontán

Lugar da parroquia de Trabada

O nome da localidade vén determinado pola existencia dunha corrente de auga, o *fontán*. Aínda que o apelativo que máis callou na toponimia para denominar as correntes fluviais medianas foi río, para as menores contamos co termo *fontao* (ou *fontán*).

Actualmente, atravesa a parroquia de Trabada o *rego de Fontán*, que nace como rego das Airas, vén parar ao do Vilar e, xuntos, abocan no río de Trabada.

Fontán procede do adxectivo FONTĀNUS, derivado de FŌNTE ‘fonte’. O topónimo local *Fontán* constitúe unha excepción na evolución de FONT-ANUM. O resultado esperado nesta área dialectal é *-ao* (*Fontao*) e non *-án* (*Fontán*), característico do occidente de Pontevedra e da Coruña.

O trabadense *Fontán* foi explicado tamén a partir do nome de persoa latino *Fontanus* (en xenitivo **Fontani*).

Este topónimo está atestado na documentación procedente do mosteiro de Lourenzá como “villa de *Funtano*”: o 9 de xaneiro de 1089, dona Fronilde Estévez concédelles ao mosteiro de Lourenzá e ao seu abade D. Gutierre “illa villa de *Funtano*” (TLourenzá, d. 126).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Fontán* en Abegondo, Mazaricos, Negreira, Ponteceso, Ribeira, Sada (Co), Arbo, Coto, Covelo, Gondomar, Mondariz, Salceda de Caselas e Vigo (Po); *O Fontán* en Cerceda e Tordoia (Co); *Fontao* en Abegondo, Boimorto, Brión, Cabanas,

Cariño, San Sadurniño, Vedra (Co), Castroverde, Cervo, Guntín, Lugo, Pantón, A Pastoriza, Sarria, Taboada, Vilalba, Viveiro, Xove (Lu), O Carballiño, Coles, A Merca, Piñor, A Teixeira (Ou) Lalín e Vila de Cruces (Po); *O Fontao* en Frades, Miño (Co), Carballedo, Friol, Pantón, Pol, Samos, O Vicedo, Vilalba (Lu), A Peroxa, Vilamarín (Ou) e Silleda (Po); *Trasfontao* en Arzúa e Melide (Co), no Corgo, Lugo (Lu) e Silleda (Po) e *Trasfontán* en Covelo (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Fontan
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Fontan
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Fontán
1940 (pub 194?)	Fontán
1950 (pub. 1951)	Fontán
1960 (pub. 1967)	Fontán
1970 (pub. 1973)	Fontán
1981 (pub. 1984)	Fontán
1986 (pub. 1990)	Fontán
1991 (pub. 1993)	Fontán
2003	Fontán

Fontán figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante.

Forcada

Lugar da parroquia de Sante

Forcada procede do adxectivo substantivado FURCĀTA ‘bifurcada’, con base na voz FŪRCA ‘forca’. *Forca* chámase un ‘val estreito, paso estreito entre montañas’ e *forcada* un ‘instrumento de labranza con mango longo que remata en dúas ou máis gallas e pode ser todo de madeira ou ben ter as gallas de ferro’ (aquí *forquita* e galleta).

A acepción ‘cruzamento’ explica satisfactoriamente algúns usos toponímicos de *Forcada* ‘bifurcación de camiños’ ou ‘confluencia de ríos’. Pero *Forcada* designa, ademais, certas formas do relevo que evocan un perfil similar. Neste caso, determinar o referente real e discernir que particularidade está na base de creación do topónimo convértese nun problema. O paso do tempo e unha xeografía cambiante coadxuvan na indeterminación.

Na contorna de Sante, *Forcada* mantense na toponimia menor. Fóra desta parroquia atopamos outros microtopónimos posiblemente emparentados con *Forcada*

como *A Forqueta* de Valboa, *O Forcón* de Fórnea, *O Forcón* de Axilde (Valboa), *O Forcón da Costa* de Trabada, *A fonte do Forcón* de Fórnea e *A pena do Forcón* de Axilde (Valboa).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *A Forcada* en Salvaterra de Miño (Po); *Forcadas* en Chandrexa de Queixa (Ou) e *As Forcadas* en Ortigueira, Ponteceso (Co), Sober, Vilalba (Lu) e Bande (Ou).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	* Forreada
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Forcada
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Forcada
1940 (pub 194?)	Forcada
1950 (pub. 1951)	Forcada
1960 (pub. 1967)	Forcada
1970 (pub. 1973)	Forcada
1981 (pub. 1984)	Forcada
1986 (pub. 1990)	Forcada
1991 (pub. 1993)	
2003	Forcada, A

**Forreada* aparece con grafía errada.

Forcada figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante. Como se advirte na táboa, *Forcada* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos contraria ao uso vivo. Actualmente emprégase *Forcada*, forma que constará na próxima edición do nomenclátor.

Fórnea (Santo Estevo)

Parroquia do concello de Trabada

Lugar da parroquia de Fórnea

Topónimo que os investigadores relacionan co apelativo *forno* e explican a partir do latín FURNUS ‘forno’, do derivado FURNĒUS ou de **fornea* ‘cavidade con forma de forno’. A súa aplicación na toponimia vén motivada pola presenza da construción (‘forno’) ou por un emprego metafórico en que se deixa ver o parecido entre un perfil orográfico (‘concavidade’, logo ‘cova’, ‘caverna’) e o punto así designado. Tamén se téñ asociado á minería a existencia das *fórneas*.

Fórnea aparece reiteradamente mencionada na documentación do mosteiro de Lourenzá e da sé mindoniense dende comezos do século XIII:

Paio e Xoán Rodríguez renuncian á pertenza de Lovesende en favor do mosteiro de Lourenzá: “qui presentes fuerunt: Petrus Martini. Clericus de *Fornea*” (1230-1248, TLourenzá, d. 120).

Parroquias do bispado de Mondoñedo coas súas igrexas, capelas e mosteiros, onde se cita “la yglesia de *Fornea*” (19/II/1488, CDCatMondoñedo, d. 206).

Noutros puntos do concello localizamos os topónimos menores: *As Fórneas* en Sante e *A fonte de Fórnea* e *O rego de Fórnea* en Trabadelas (Sante).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Fórneas* en Baleira (Lu); *Fornas* en Chantada (Lu) e Rodeiro (Po) e *Fornas de Abaixo* e *Fornas de Arriba* en Chantada (Lu).

Nomenclátor	Fórnea
1810	Fornia
1863-1871	Fórnea
1873	Fórnea
1885	Fórnea
1888 (pub. 1891-1895)	Fórnea
1900 (pub. 1904)	Fórnea
1910 (pub. 1916)	Fórnea
1875-1925	Fórnea
1930 (pub 1933)	Fórnea
1940 (pub 194?)	Fórnea
1950 (pub. 1951)	Fórnea
1960 (pub. 1967)	Fórnea
1970 (pub. 1973)	Fórnea
1981 (pub. 1984)	Fórnea
1986 (pub. 1990)	Fórnea
1991 (pub. 1993)	Fórnea
2003	Fórnea, A

Fórnea figura en todos os repertorios oficiais publicados no século XIX e ao longo do XX. Como se advirte na táboa, *Fórnea* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos contraria ao uso vivo. Actualmente emprégase *Fórnea*, forma que constará na próxima edición do nomenclátor.

Fosos

Lugar da parroquia de Trabada

O apelativo *foso* procede de *fosso*, tomado como termo militar en substitución dos antigos *cava* e *cárcava*. O topónimo *Fosos* posiblemente estea ligado á existencia dunha ‘escavación longa na terra’ ou mesmo dunha ‘escavación longa e profunda que rodea unha fortaleza’. A presenza do *Castro* preto de *Fosos* leva a que nos inclinemos pola segunda.

Sabemos que os castros eran asentamentos fortificados con varios recintos de defensa, aínda que o modelo máis común era o dun só, cercado por un foso, con varias murallas, parapetos e terrapléns.

O 29 de decembro de 1640 realízase o “Apeo del palacio y lugar da granxa que fue de Fernando Díaz” (PARES, Meira) de onde procede a primeira atestación escrita coñecida do topónimo *Fosos*: “con mas un gran pedazo de heredad mansa

soutos y monte en el lugar de *Fosos*... en el camino que ba de fondo de bila para Suenlle y en el camino que ba de *Fosos* para Leyra bella”.

No Catastro de Ensenada figura no Rexistro de Leigos correspondente á parroquia de Trabada (Sta. María).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Fosas* en Abadín (Lu).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Fosos
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Fosos
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Fosos
1940 (pub 194?)	Fosos
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Foxos
1981 (pub. 1984)	Foxos
1986 (pub. 1990)	Foxos
1991 (pub. 1993)	Foxos
2003	Foxos

Fosos figura en dous repertorios oficiais do século XIX (1863-1871 e 1891-1895). Esta é a forma que aparece tamén nos nomenclátors de 1933 e 194?. A partir de 1973 nas relacións oficiais consta *Foxos* en lugar de *Fosos*.

Francas, As

Lugar da parroquia de Valboa

O apelativo *franco* procede do xermánico FRANK, primeiro xentilicio ‘o pobo dos francos’ e logo ‘libre, exento’ (do pagamento de impostos), derivado da súa situación xurídico-administrativa. Recibían o nome de *francos* os estranxeiros que participaron na repoboación e (*terras*) *francas* ou (*agros*) *francos* eran aqueles libres de cargas contributivas e servizos, concedidos aos repoboadores como incentivo e compensación polos perigos que a fronteira presentaba.

Como nome de lugar *Franca* aparece asociado a *vila* no composto *Vilafranca*, testemuñal na toponimia galega (*Vilafranca*, Marcón, Po), pero frecuente na peninsular.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *A Franca* nos concellos veciños de Lourenzá e Mondoñedo (Lu).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Francos
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Francos
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Francos
1940 (pub 194?)	Francas
1950 (pub. 1951)	Francas
1960 (pub. 1967)	Francas
1970 (pub. 1973)	Francas
1981 (pub. 1984)	Francas
1986 (pub. 1990)	Francas
1991 (pub. 1993)	
2003	

Francos, forma inserida polos repertorios oficiais do século XIX e comezos do XX e *Francas*, a partir da década dos corenta, alternan como nome desta localidade de Valboa. Nos dous últimos nomenclátors (1993 e 2003) non figura. *As Francas* formará parte da próxima edición do nomenclátor.

Grandela, A

Lugar da parroquia de Vilaformán

Grandela é un derivado diminutivo de *granda* (variante de *gándara*), voz de orixe incerta que algúns investigadores vinculan cun tema prelatino **ganda* ‘pendente rochosa’. A orixe de *gándara* é incerta. A súa variante *granda* e derivados son termos vivos na toponimia galega. Denomínase *gándara* un ‘terreo baixo, areento, húmido e improdutivo, onde só medra a maleza’. Esta caracterización leva a que se teña a *gándara* (ou *granda*) por un ‘terreo de segunda’.

Na toponimia menor de Trabada predominan as *Grandas*; *A Grandela* só se repite en dúas ocasións (un monte de Pacios, na Ría de Abres, e unha terra de labranza en Vidal).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Gandarella* en Lousame, Mesía, Neda (Co), Palas de Rei, Sober (Lu), As Neves e Salvaterra de Miño (Po); *A Gandarella* en Guitiriz, O Incio (Lu), Celanova (Ou), A Cañiza, Salvaterra de Miño e Silleda (Po); *Grandela* en Navia de Suarna e Ribeira de Piquín (Lu) e *A Grandela* en Abadín, Castro de Rei, Cospeito e Vilalba (Lu).

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Grandela
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Grandela
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	Grandela
1875-1925	Grandela
1930 (pub 1933)	Grandela
1940 (pub 194?)	Grandela
1950 (pub. 1951)	Grandela
1960 (pub. 1967)	Grandela
1970 (pub. 1973)	Grandela
1981 (pub. 1984)	Grandela
1986 (pub. 1990)	Grandela
1991 (pub. 1993)	Grandela
2003	Grandela, A

A Grandela figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Grandela* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Granxa, A

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo que indica a existencia dunha *granxa* ou centro de explotación agraria dende o que se organizaba o traballo das terras que estaban lonxe do centro monástico. Esta *granxa* foi fundada a comezos do século XIII e dependía do mosteiro de Meira.

A voz *granxa* procede do francés *grange* ‘celeiro, casa de campo’, latín vulgar **granīca*, adxectivo derivado de GRĀNUM ‘gran’. O galicismo *granxa* substituíu a *graña*.

As primeiras alusións documentais á *Granxa* trabadense datan de comezos do século XIII (1220, 1223, 1224 e 1229) e corresponden a adquisicións de propiedades.

Actualmente temos *A casa da Granxa* e *O Picho da Granxa*, terra de labor propiedade súa. Na parroquia de Vidal tamén houbo unha *granxa*, como nos recorda o nome do terreo coñecido aínda hoxe como *A Granxa*. O Catastro de Ensenada daba sinais da súa existencia a mediados do século XVIII.

Á beira de *granxa*, no concello persisten testemuños do termo *graña*, que foi na súa nacemento unha *villa granea*, do latín GRĀNĒUS -A, de GRĀNUM ‘gran’. A **villa granea* era a parte da *villa* romana onde estaban os celeiros. Cando esta *villam* medrou e se converteu en aldea, a *graña* pasou a referirse ao conxunto, ampliando o seu significado primitivo.

No lugar de Pacios (A Ría de Abres) está *A casa da Graña*. Esta construción cítase no concerto que o abade D. Paio fixo no ano 1267 con Domingo García e Rodrigo Anes en relación cos décimos de Guear:

que de todos los herdamentos que el Monasterio tenia en la feligresia de Abres se pagase la mitad de los diezmos a la dicha Iglesia, excepto la *Graña de Pacios* (Folla solta sen numerar).

Aquí establecérase unha *granxa* que dependía do mosteiro de Vilanova de Ozcos e en que vivía un monxe que tiña baixo a súa dirección e autoridade os dominios de *Sante, Vilarbetote, Carreira de Pacios, Dongo, Margaride, Vilaformán, A Casanova, O Acevedo e Vilaoudriz*.

En tempos do abade D. Alonso de Granada (1557-1560), sabemos por Yáñez Neira que se sacara “por pleyto la nuestra *granja de Pacios* en Abres y mucha hacienda de esta tierra que estaba usurpada”. Esta *granxa* non se converteu en priorado e foi vendida por 1500 ducados no 1582 a D. Vasco Rodríguez da Retorta. Rexía o convento naquela altura D. Diego de Reyes. Parece que volveu a ela despois o mosteiro porque a vemos novamente nos foros do século XVII.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 60 entidades de poboación denominadas *A Granxa* e arredor de 50 *A Graña*, entre elas, *A Graña* (Santa Rosa de V.) en Ferrol e (San Vincenzo) en Ponteceso (Co), (San Bernabeu) en Covelo (Po) e (Santiago) en Xunqueira de Ambía (Ou), *A Graña de Vilarente* en Abadín (Lu) ou *As Grañas do Sor* en Mañón (Co).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Granxa
1981 (pub. 1984)	Granxa
1986 (pub. 1990)	Granxa
1991 (pub. 1993)	Granxa
2003	Granxa, A

A Granxa non forma parte dos repertorios oficiais ata 1973. Como se advirte na táboa, *Granxa* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Grupilleiras, As

Lugar da parroquia de Trabada

O latín VŪLPES ‘raposo’ e o seu diminutivo VŪLPĒCŪLA ‘raposo pequeno’ dan en galego *golpe* e *golpella*, respectivamente. Derivado de *golpella*, a *golpelleira* designa un ‘lugar onde hai raposos’. Aínda que o termo empregado no concello para denominar a *Vulpes vulpes* é *raposa* (ou *raposo*), no nordeste de Lugo e norte da Coruña utilízase *golpe*.

As Grupilleiras teñen a súa orixe en *vulpilleiras*, de onde se pasaría a *Gulpilleiras* (forma recollida no Catastro de Ensenada como nome propio de lugar) ou *gurpilleiras* para finalizar, por metátese, nas *Grupilleiras*. A forma actual *As Grupilleiras* pode ter a súa razón de ser ou ben na semellanza fonética ou ben na atracción semántica (etimoloxía popular) que obraría sobre ela a voz común *grupo*.

Contamos con numerosos testemuños escritos deste topónimo, en particular no antedito CME. Por medio desta fonte temos coñecemento de que a mediados do século XVIII había *As Golpelleiras* e *A Carballeira das Golpelleiras* na parroquia de Valboa, nomes que co tempo se perderon.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Golpilleira* en San Sadurniño (Co) e Cospeito (Lu); *A Golpilleira* en Ortigueira (Co), Baleira, Castro de Rei, Xermade (Lu) e Ourense (Ou); *A Gulpilleira* en Curtis, Monfero (Co) e O Porriño (Po); *Golpilleiras* en Cambre (Co) e Abadín (Lu); *Gulpilleiras* na Fonsagrada (Lu); *As Golpelleiras* en Coles (Ou) e *As Golpilleiras* en Abadín e Castro de Rei (Lu).

Na toponimia peninsular atopamos *Cardeñosa de Volpejera* en Palencia, *Golpejar de la Sobarriba* e *Golpejar de la Tercia* en León e *Gulpilheira* en Portugal.

Igrexa, A

Lugar da parroquia de Sante

Lugar da parroquia de Valboa

Lugar da parroquia de Vilaformán

A *igrex*a é o edificio preeminente da aldea e posúe un gran valor referencial, de aí que se escolla como denominación de moitas entidades de poboación. A voz *igrex*a é un descendente semiculto do latín vulgar *eclesĭa*, clásico *ecclesiā* ‘reunión do pobo’, ‘assemblea dos primeiros cristiáns para celebrar o culto’, despois ‘lugar onde se celebraba’.

Aínda que a toponimia galega alberga diferentes formas como *Eirexa*, *Eirexe*, *Eirixe*, *Grixa*, en Trabada aparece unicamente unha castellanizada *Iglesia* tanto na toponimia maior como na menor (*As Iglesias*, *A Vilapena*, *Arriba da Iglesia*, *Fórnea*, *Tras da Iglesia*, *Trabada*, *O Campo da Iglesia*, *Trabada*, *A fonte da Iglesia*, *Vilaformán*, *O Prado da Iglesia*, *Sante*, *Os Tarreos de Tras da Iglesia*, *Trabada* e *A Veiga de Suaiglesia*, *Fórnea*).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	La Iglesia
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Iglesia
1940 (pub 194?)	Iglesia
1950 (pub. 1951)	Iglesia
1960 (pub. 1967)	Iglesia
1970 (pub. 1973)	Iglesia
1981 (pub. 1984)	Iglesia
1986 (pub. 1990)	Iglesia
1991 (pub. 1993)	Iglesia
2003	Igrexa, A

A Igrexa figura nos repertorios oficiais dende finais do século XIX (1891-1895) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Igrexa* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	La Iglésia
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	La Iglesia
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Iglesia
1940 (pub 194?)	Iglesia
1950 (pub. 1951)	Iglesia
1960 (pub. 1967)	Iglesia
1970 (pub. 1973)	Iglesia
1981 (pub. 1984)	Iglesia
1986 (pub. 1990)	Iglesia
1991 (pub. 1993)	Iglesia
2003	Igrexa, A

A Igrexa figura nos repertorios oficiais dende finais do século XIX (1891-1895) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Igrexa* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Iglesia
1940 (pub 194?)	Iglesia
1950 (pub. 1951)	Iglesia
1960 (pub. 1967)	Iglesia
1970 (pub. 1973)	Iglesia
1981 (pub. 1984)	Iglesia
1986 (pub. 1990)	Iglesia
1991 (pub. 1993)	Iglesia
2003	Igrexa, A

A Igrexa figura nos repertorios oficiais a partir do 1933. Como se advirte na táboa, *Igrexa* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra os nomes das parroquias *Eirexalba* (Santo Estevo) no Incio (Lu); *Eirexafeita* (San Vicente) no Saviñao (Lu); *Traseirexa* (Santa María) en Vilardevós (Ou); *Lamaigrexa* (San Pedro) na Pobra do Brollón (Lu); *Dúas Igrexas* (Santa María) en Forcarei (Po) e *Igrexafeita* (Santa María) en San Sadurniño (Co), ao lado de numerosos nomes de lugares *A Eirexe*, *Eirexe*, *A Eirexa*, *Eirixe*, *A Eirixe* e *A Eirixa* repartidos por todo o territorio. O topónimo *Igrexa* forma parte, ademais, dun considerable número de compostos.

Lagoa, A

Lugar da parroquia de Trabada

Lagoa é unha voz usual e designa unha ‘extensión de auga máis pequena ca un lago e de menor profundidade’. O apelativo *lagúa* descende de LACŪNA, voz derivada de LACUS ‘lago’, ‘depósito de líquidos’, ‘estanque’. O galego común *lagoa* non pode retrotraerse á forma clásica, quizabes haxa que explicalo a partir do latín vulgar *LACŌNA.

Na toponimia local temos *A Lagoa* e *A Lagúa*. A primeira, no nome da localidade que encabeza esta epígrafe, así como noutros menores como *O Chao da Lagoa*, da parroquia de Trabada e da Vilapena. A segunda, *A Lagúa*, localízamola no lugar de Vilarbetote (Sante) testando con terras asturianas.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra un considerable número de ocorrencias *A Lagoa*, sobre 70, sen contar os derivados diminutivos *Lagoiña* e *Lagoela*. *A Lagúa* e *Lagúas* teñen unha presenza moitísimo menor. Na toponimia portuguesa tamén é moi frecuente.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Lagoá
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lagoa
1940 (pub 194?)	Lagoa
1950 (pub. 1951)	Lagoa
1960 (pub. 1967)	Lagoa
1970 (pub. 1973)	Lagoa
1981 (pub. 1984)	Lagoa
1986 (pub. 1990)	Lagoa
1991 (pub. 1993)	Lagoa
2003	Lagoa, A

A Lagoa figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Lagoa* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Lamas, As

Lugar da parroquia de Sante

Lugar da parroquia da Vilapena

Topónimo que vén imposto pola realidade física que designa un terreo húmido e onde se forma *lama*. Para a voz *lama* ‘barro’, ‘trollo, bulleiro’ admítese comunemente unha orixe latina (< LAMA ‘lodo’), aínda que algúns investigadores a consideran de ascendencia prelatina.

A presenza e a abundancia de *lama* adoitan marcarse na toponimia co plural *As Lamas* ou con sufixos abundanciais *Lameiras*, *Lameiros* e *Lamegas*. Os catro casos están presentes na xeografía trabadense.

Na toponimia menor vemos *A Lama* en Louro (Sante), *As Lamas* en Trabada e na Vilapena, *A Lama Quente* en Trabada, *A Lama Témore* na Vilapena, *A casa das Lamas* en Trabadelas (Sante) e na Vilapena, *O Prado da Lama* en Sante, *A Veiga das Lamas* e *Os Zarrados das Lamas* en Trabada.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *A Lama*, nome do concello pontevedrés. Como nome de parroquia, repítese *Lamas* (Santa María) en Boqueixón (Co), (San Xiao) en Cervantes, (San Martiño) en Cospeito e (Santalla) en Lugo (Lu), (San Breixo) na Estrada e (Santa Cruz) en Moraña (Po) e *Lama* (Santa María) en Láncara (Lu). Inclúe, á parte, máis de 150 ocorrencias para lugares *A Lama*, *Lamas* e *As Lamas*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lamas
1940 (pub 194?)	Lamas
1950 (pub. 1951)	Lamas
1960 (pub. 1967)	Lamas
1970 (pub. 1973)	Lamas
1981 (pub. 1984)	Lamas
1986 (pub. 1990)	Lamas
1991 (pub. 1993)	Lamas
2003	Lamas, As

Lamas figura en todos os repertorios oficiais a partir de 1933. Como se advirte na táboa, *Lamas* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Lamelas

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Lamas, As*.

Relacionado coa voz *lama* (< LAMA ‘lodo’), do que é derivado diminutivo. O apelativo *lamela* designa un ‘espazo onde adoita haber moita lama’, aínda que algúns dicionarios recollan a acepción ‘prado con rega onde medra a herba todo o ano’. Trátase dun topónimo transparente que indica a composición do terreo. *Lamelas* é un xeotónimo.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra arredor de 60 ocorrencias para *Lamela*, *A Lamela*, e os seus plurais.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Lamélas
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Lamelas
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lamelas
1940 (pub 194?)	* Lamalas
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Lamelas
1981 (pub. 1984)	Lamelas
1986 (pub. 1990)	Lamelas
1991 (pub. 1993)	Lamelas
2003	Lamelas

**Lamalas* aparece con grafía errada.

Lamelas figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante (agás nos publicados en 1951 e 1967).

Lavandeira, A

Lugar da parroquia de Valboa

Aínda que *A Lavandeira* sexa actualmente o nome dunha localidade, con frecuencia aparece vinculado a correntes de auga. É o caso do *rego de Lavandeira* que atravesa a parroquia de Valboa. *Lavandeira* mantense como hidrónimo e tamén permanece como nome dun monte próximo (*As Rigueiras de Lavandeira*) e dun núcleo poboado. Estamos diante dun transvasamento do nome do río ao terreo co que raia e á entidade de poboación que se estableceu ao lado.

Á *Lavandeira* habería que xuntar os nomes propios *Navia* (o *rego de Navia* cruza tamén Valboa) e *O Navallo* (afluente do río do *Requeixo*). Os tres –*A Lavandeira*, *Navia* e *O Navallo*– designan correntes, aínda que menores.

O topónimo *Lavandeira* tense relacionado etimoloxicamente co verbo *lavar* (<LAVĀRE) e explicado a partir dos substantivos *lavandeira* (paxaro *Motacilla sp*) e *lavadeiras*, mulleres que tiñan por oficio lavar a roupa.

Lavandeira e *A Lavandeira* continúan na toponimia menor fóra de Valboa, sobre todo, nas parroquias de Trabada e de Sante.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Lavandeira* en Boimorto, Cabanas, Moeche, Porto do Son, Vimianzo (Co), Celanova, Coles, Maside, Padrenda, Quintela de Leirado, San Amaro, Taboadela (Ou), Guitiriz, Sarria e O Saviñao (Lu); *A Lavandeira* en Cariño, Narón, Ortigueira (Co), Arbo, Caldas de Reis, Salceda de Caselas, Tui, Vigo (Po), Sandiás (Ou), Abadín, Lourenzá, Lugo, Negueira de Muñiz, Pantón e Viveiro (Lu); *Lavadeiras*

en Cerceda (Co) e Xove (Lu), *As Lavandeiras* en Outeiro de Rei (Lu); *Lavandeira de Baixo* en Lourenzá (Lu) e Ordes (Co); *Lavandeira de Riba* en Lourenzá (Lu) e Ordes (Co) e *A Torre Lavandeira* en Aranga (Co).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Labandéira
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Labandeira
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lavandeira
1940 (pub 194?)	Lavandeira
1950 (pub. 1951)	Lavandeira
1960 (pub. 1967)	Lavandeira
1970 (pub. 1973)	Lavandeira
1981 (pub. 1984)	Lavandeira
1986 (pub. 1990)	Lavandeira
1991 (pub. 1993)	Lavandeira
2003	Lavandeira, A

Lavandeira figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Lavandeira* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Leirado

Lugar da parroquia de Ría de Abres

Leirado ten o seu correspondente no apelativo *leira* (quizais do latín clásico GLARĒA), usual nunha zona cuxa riqueza de base é a agraria. Algúns investigadores, partidarios dunha filiación celta PLA(R), argumentan que semanticamente nada ten que ver a *glarea* ‘terra areenta’ coa *leira* ‘porción de terra cultivada’. *Leirado* pode aplicarse a terras que forman un espazo compacto e se poñen en explotación conxuntamente ou manter o sentido do termo *leirado* ‘cantidade de froito que dá unha leira’. Interpretámolo como un topónimo que alude á actividade agraria, en particular á organización e segmentación da propiedade rural e, nomeadamente, ao tamaño das *leiras*.

Na toponimia maior galega encontramos *Leiro*, *Leirado* e *Leiradiño* a carón de *Leira* e *Leiriña*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Quintela de Leirado* (concello ourensán), as parroquias de *Leirado* (San Pedro) en Quintela de Leirado (Ou), *Leirado* (San Salvador) en Salvaterra de Miño (Po) e os lugares *Leirado* en Armea, Láncara (Lu), *Leirado* en Valongo, Cortegada (Ou) e *O Leirado* en Frexulfe, O Valadouro (Lu).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Leirado
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Leirado
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Leirado
1940 (pub 194?)	Leirado
1950 (pub. 1951)	Leirado
1960 (pub. 1967)	Leirado
1970 (pub. 1973)	Leirado
1981 (pub. 1984)	Leirado
1986 (pub. 1990)	Leirado
1991 (pub. 1993)	Leirado
2003	Leirado

Leirado figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Lendecoira

Lugar da parroquia de Sante

Topónimo en que podemos distinguir tres elementos: (*a*)*lén* + *de* + *Coira*. *Lendecoira* marca unha situación relativa con respecto a *Coira*: ‘máis alá de Coira’, ‘para alá de Coira’.

Con respecto ao primeiro elemento, *alén* procede dunha forma adverbial ILLINC ‘de alá’ que se usou xa en latín tardío coa preposición *de*, chegando logo a aglutinarse con ela. A aférese que observamos (*a*)*lén* repítese noutros nomes de lugar coma o lucense *Lendorrío* de Vilameñe, Taboada. Seguramente se deba á interpretación do A- inicial como artigo (deglutinación). Na toponimia galega atopamos herdeiros da forma adverbial latina *Len*, *Alén* e *Alende*, *A Lende* (coa preposición *de* aglutinada).

Tocante ao segundo elemento *Coira*, estamos ante voz prelatina que os investigadores retrotraen a unha raíz CAUR-‘val’ (KEU-‘concaidade’). *A coira* é unha ‘valga’ (ou valiña) e *A Coira* trabadense responde á conformación orográfica do lugar así nomeado.

Coiras reaparece en Vidal como topónimo menor (terra de labor do Requeixo). Nesta parroquia temos tamén *A casa das Coiras*.

O Catastro de Ensenada mencionaba, ademais, aquí *A Cortiña das Coiras* e *Montefurado das Coiras*. E na mesma fonte, pero en Sante, está documentada unha *Pena Coira*.

De *Lendecoira* e da forma disimilada *Landecoira*, que se usa na actualidade, contamos con abundantes mencións documentais dende o século XVIII.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 24 ocorrencias para *Alén*, *Alende* e *A Lende Coira* aparece en Ames, Monfero, Porto do Son, Santiago de Compostela e Teo (Co), *A Coira* en Allariz (Ou) e *Coiras* en Piñor (Ou). Na toponimia peninsular atopamos *Coria del Río* (Sev), *Corias* (Ast), *Corias de Abajo* (Ast), *Corias de Arriba* (Ast), *Casillas de Coria* (CÁC), *Guijo de Coria* (CÁC), *Vegas de Coria* (CÁC), *Coria* (CÁC) e na portuguesa *Coura*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Lendecoira
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Lendecoira
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lendecoira
1940 (pub 194?)	Lendecoira
1950 (pub. 1951)	Lendecoira
1960 (pub. 1967)	Lendecoira
1970 (pub. 1973)	Lendecoira
1981 (pub. 1984)	Lendecoira
1986 (pub. 1990)	Lendecoira
1991 (pub. 1993)	Lendecoira
2003	Lendecoira

Lendecoira figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Lóngaras, As

Lugar da parroquia de Trabada

Lóngara é un derivado de *longa* (< latín LŌNGA) e o sufixo átono -ARA. Posiblemente aluda a unha subdivisión da propiedade en leiras alongadas. Podería describir tamén as faixas de terra que bordeaban unha vía ou un río se pensamos nun condicionante topográfico.

Na toponimia menor local temos *A Longa*, terras de labor de Trabada e Vilaformán e *As Longas*, terra de labor do Bargo (A Vilapena), mentres que na maior continúa o derivado *Lóngara*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Lóngara* en Barreiros (Lu); *A Lóngara* en Valdoviño (Co), Baleira e Castro de Rei (Lu); *Lóngora* en Oleiros (Co); *Longra* na Laracha (Co); *A Longra* na Guarda e Vigo (Po); *Longras* en Carballo (Co) e *As Longras* en Noia (Co).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Lóngaras
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Lóngaras
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lóngaras
1940 (pub 194?)	Lóngaras
1950 (pub. 1951)	Lóngaras
1960 (pub. 1967)	Lóngaras
1970 (pub. 1973)	Lóngaras
1981 (pub. 1984)	Lóngaras
1986 (pub. 1990)	Lóngaras
1991 (pub. 1993)	Lóngaras
2003	Lóngaras, As

As Lóngaras figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Lóngaras* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

As Lóngaras (Trabada), 1914

Louredo

Lugar da parroquia da Vilapena

Véxase a entrada *Loureiro, O*.

O Louredo é un ‘lugar poboado de loureiros’. A partir do termo latino LAURUS ‘loureiro’ fórmase LAURĒTUM, do que procede *louredo*. Trátase dun derivado con sufixo abundancial -EDO característico dos fitotopónimos.

Louredo permanece como topónimo maior e menor na Vilapena. En Trabada temos *Louredo* e *Lourido*, que xa se rexistraban no Catastro de Ensenada, con predominio do primeiro. *Louredo* chámase un monte do lugar de Vilapercide. O “Memorial cobrador granos del priorato de Trabada” (1832-1835) (PARES, Trabada), contén na sección de arrendamentos un “Arriendo a Cayetano Hirimia del Rio un prado en los montes de *Louredo*” (nº 72).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Louredo* en Carnota (Co), O Saviñao (Lu), Cortegada, Gome sende, Maside, A Peroxa (Ou), Arbo e Mos (Po); *Louride* en Carballo (Co); *Lourido* en Laxe, Muxía, Outes, San Sadurniño, Valdoviño (Co), Cervo, Friol, Ribadeo, Riotorto, O Valadouro (Lu), Barro, Cambados, Cerdedo, Covelo, Gondomar, Poio, Salvaterra de Miño e Soutomaior (Po); *O Lourido* en Cariño, Pontedeume (Co) e Vigo (Po); *Louridos* en Moeche (Co); *Lourido Grande* e *Lourido Pequeno* en Oleiros (Co) e Samos (Lu); *Castro de Lourido* en Samos (Lu) e *Martín de Louredo* en Maside (Ou).

Loureiro, O

Lugar da parroquia de Sante

A voz *loureiro* ten a súa orixe no latín LAURUS ‘loureiro’, do que é derivado. Non é habitual que unha árbore, un exemplar, dea pé á creación dun nome de lugar. A fitotoponimia local prefire os abundanciais *Louredo* (véxase esta entrada) e *Lourido* para denominar unha área en que abundan os *loureiros*. Aínda así, temos mostras de *Loureiro* (e do *Louredo*) tanto na toponimia maior coma na menor nas parroquias de Trabada, Vidal, A Vilapena e Fórnea.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as parroquias de *Loureiro* (Santa María) en Samos e *Loureiro* (San Martiño) en Sarria (Lu); *Loureiro* (Santa Mariña) no Irixe (Ou) e *Loureiro* (Santiago) en Cotobade (Po). Como nome de lugar *O Loureiro* presenta arredor de 100 ocorrencias.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Loureiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Loureiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Loureiro
1940 (pub 194?)	Loureiro
1950 (pub. 1951)	Loureiro
1960 (pub. 1967)	Loureiro
1970 (pub. 1973)	Loureiro
1981 (pub. 1984)	Loureiro
1986 (pub. 1990)	Loureiro
1991 (pub. 1993)	Loureiro
2003	Loureiro

O Loureiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Loureiro* aparece sen artigo. Non obstante, a forma viva é *O Loureiro*, e así consta na última revisión.

Louro

Lugar da parroquia de Sante

Topónimo de procedencia controvertida, *Louro* foi obxecto de distintas interpretacións etimolóxicas: descendente dun adxectivo de cor, dun fitónimo e mesmo dun hidrónimo ou orónimo de natureza prelatina.

Os numerosos *Louro* existentes en Trabada poderían corresponder a un uso toponímico do clásico LAURUS. Nos dicionarios figura un cualificativo *louro*, cuxa tonalidade oscila entre un “color pajizo”, “amarillo, logrado, en sazón” ou “morado o violeta. En Lugo y Láncara más que rubio significa morado u oscuro” (DdD).

Aínda que o topónimo semella transparente, carecemos de información precisa para xustificar as razóns da súa creación e formular unha hipótese etimolóxica concluínte.

Louro está documentado dende mediados do século XIII. O 8 de marzo do 1247, Elvira Froilaz dóalle ao convento de Vilanova de Ozcos a súa propiedade de Margarita “qui presentes fuerunt domnus Rodericus de *Lauro*” (CDOscos2, d. 56). O 9 de novembro do 1330, lemos no foro da vila de *Louro* na freguesía de Sante: “afforamos a vos Pascual Rodrigues et a uossa muller Sancha Fernandes moradores enna vila de *Louro*...” (citado por García Amor 2002). O 6 de xullo do 1435, Lopo Díaz ordena que declaren os presentes no testamento de Diego Fernández de Travadella: “et que le mandara mays hun tallo de vina et herdade que el conprara Alvaro de *Louro*” (CDVilourente, d. 246).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Louro* en Muros (Co) e Valga (Po); *Os Louros* en Abegondo (Co) e *Lobán de Louros* en Vilalba (Lu).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	* Louzo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Louro
1900 (pub. 1904)	Louro
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Louro
1940 (pub 194?)	Louro
1950 (pub. 1951)	Louro
1960 (pub. 1967)	Louro
1970 (pub. 1973)	Louro
1981 (pub. 1984)	Louro
1986 (pub. 1990)	Louro
1991 (pub. 1993)	Louro
2003	Louro

**Louzo* aparece con grafía errada.

Louro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Lousada

Lugar da parroquia de Sante

Topónimo que remite a unha construción cuberta con *lousa* (que ten *lousado* o teito) ou a unha superficie pavimentada con *lousa*. *Lousada* procede de LAUSA ‘lousa’, termo de orixe prelatina.

Na toponimia da parroquia de Sante está amplamente representado o simple *Lousa*. O Catastro de Ensenada contiña varios testemuños. Derivados abundanciais son *lousido* e *louseira*, xustificativos da riqueza do material. Hoxe consérvanse *Louside*, pozo salmoneiro do río Eo e monte estremeiro, e *A Louseira*, tamén nome dun monte. Ambos os dous aparecían mencionados no Catastro de Ensenada.

A presenza documental de *Lousada* témola acreditada dende mediados do século XIII. O 8 de marzo do 1247, Elvira Fróilaz dóalles ao convento de Vilanova de Ozcos e ao seu abade D. Gómez a súa propiedade de Margarita. Está presente “Pelagius Iohannis de *Lausada*” (CDOscos2, d 56). O 21 de abril do 1311, o abade Xoán e o convento de Vilanova cédenlles a Fernán Martís e a Xoán Neyanes da Retorta a pumarega de Vesaduras: “damos a vos Fernán Martís de *Lousada*” (OscosDip, d. 9).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 17 ocorrencias para *Lousada*, *A Lousada* e *Louxadas*, así como media ducia de formas compostas.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Lousada
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Lousada
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Lousada
1940 (pub 194?)	Lousada
1950 (pub. 1951)	Lousada
1960 (pub. 1967)	Lousada
1970 (pub. 1973)	Lousada
1981 (pub. 1984)	Lousada
1986 (pub. 1990)	Lousada
1991 (pub. 1993)	
2003	Lousada

Lousada figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante (agás no publicado no 1993).

Margaride

Lugar da parroquia de Sante

Estamos diante do nome dunha localidade con base no nome dunha persoa. *Margaride* é un antropotopónimo que procede do xenitivo do masculino *Margaritus*.

A partir do ano 1202, e ao longo do século XIII, *Margaride* consta na documentación do mosteiro de Vilanova de Ozcos:

Raimundo Díaz dóalles ao abade D. Pedro e ao mosteiro de Vilanova a terceira parte de Villar de Bethot: “per sua loca determinata, uidelicet: per *Margarit...*” (24/IX/1202, CDOscos2, d. 1).

Pedro Díaz véndelles a D. Pedro e ao mosteiro de Vilanova a terceira parte dunha propiedade no Villar de Bethot: “per suos terminos, uidelicet: per *Margarit...*” (1203, CDOscos2, d. 2).

Pedro Díaz cédelles ao abade D. Pedro e ao mosteiro de Vilanova a terceira parte duns bens que posuía no Villar de Bethot: “hereditatem iam dictam per suos terminos uidelicet: per *Margarita...*” (25/VIII/1207, CDOscos2, d. 3).

Pedro Díaz véndelles por 116 soldos ao mosteiro de Vilanova e ao seu abade a terceira parte dunha vila situada no Villar de Bethot: “per terminos, scilicet: per *Margarit...*” (1210, CDOscos2, d. 5).

Elvira Fróilaz entrégalles ao convento de Vilanova de Ozcos e ao seu abade D. Gómez toda a propiedade: “de la sacada de suso de *Margarita*” (8/III/1247, CDOs-cos2, d. 56).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Margaride* no Pino (Co), Quiroga (Lu) e Silleda (Po) e *Margarida* en Arteixo e Ordes (Co).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Margaride
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Margaride
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Margaride
1940 (pub 194?)	Margaride
1950 (pub. 1951)	Margaride
1960 (pub. 1967)	Margaride
1970 (pub. 1973)	Margaride
1981 (pub. 1984)	Margaride
1986 (pub. 1990)	Margaride
1991 (pub. 1993)	Margaride
2003	Margaride

Margaride figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Monte, O

Lugar da parroquia de Sante

O apelativo *monte* procede do latín MŌNTE ‘monte, montaña’. O *Monte* pode interpretarse como orotopónimo ou como fitotopónimo. Isto débese á propia semántica de *monte*: ‘elevación importante de terreo’, mais tamén ‘terreo cuberto de vexetación espontánea que pode estar poboado de árbores’. Na aplicación toponímica non se pode distinguir con precisión a cal das dúas acepcións se refire, xa que unha vexetación de árbores, arbustos e mato é propia de sitios elevados.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra catro nomes de concellos compostos coa palabra *Monte*: *Monterroso* (Lu), *Monterrei* e *Montederramo* (Ou) e *Fornelos de Montes* (Po). Os nomes de parroquias e de lugares con *Monte* e os seus compostos son cuantiosos.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Monte
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Monte
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Monte
1940 (pub 194?)	Monte
1950 (pub. 1951)	Monte
1960 (pub. 1967)	Monte
1970 (pub. 1973)	Monte
1981 (pub. 1984)	Monte
1986 (pub. 1990)	Monte
1991 (pub. 1993)	Monte
2003	Monte, O

O Monte figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Monte* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Mota, A

Lugar da parroquia de Sante

A realidade topográfica en que está asentado o lugar coñecido como *A Mota* coincide coa descrición que fai Eladio Rodríguez no *Diccionario enciclopédico gallego-castellano* (DEGC) do apelativo orixinario. O DEGC define a *mota* como un “montículo, eminencia de poca altura que se levanta en un llano”. Deste significado pasaríase con facilidade ao de ‘fortaleza construída nese lugar’.

Moi preto da *Mota* de Sante está *A Torre*. Vázquez Seijas refírese a esta construción cando rexistra os topónimos lucenses referidos a fortalezas: “Torre, Trabada, Sante”. *A Mota* sería un lugar apropiado para levantar un recinto fortificado, que seguramente existiu, pero do que unicamente teríamos noticia polos restos dunha *torre* súa.

Mota é un termo de natureza prelatina.

Dende mediados do século XVI temos constancia da aparición de *Mota* na documentación privada. O 15 de abril do 1565 ten lugar a “Transcricion del documento referente al patronazgo de San Julian de Sante”:

y esto es asi notorio y cosa cierta, por dicho testigo no bio presentar el dicho beneficio a la dicha capilla ni al capellan sino que a mi lo hoyo decir y a Pedro da Mota el biejo (Doc. priv. López Sangil).

O 9 de agosto do 1571, os irmáns Rui Fernández e Álvaro Fernández de Loureiro e Alonso López de Santarredeiro fan as partillas “e cupo a los dichos Rui Fernandez e Alonso Lopez los bienes siguientes: el tallo de pumarega da junqueira *da mota*” (Doc. priv. O Pibidal, Abres).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Mota* en Dumbria (Co), *A Mota* en Cambre (Co), Guitiriz, Guntín, (Lu), Avión (Ou), A Estrada, O Porriño (Po) e *As Motas* en Castro de Rei (Lu).

Moi estendido pola xeografía peninsular, localizamos *La Mota* en Asturias e Girona; *Mota de Altarejos* e *Mota del Cuervo* en Cuenca; *Mota del Marqués* en Valladolid; *Sant Martí de la Mota* en Girona e *Era de la Mota* en Las Palmas. En Portugal hai 14 *Mota*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Mota
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Mota
1940 (pub 194?)	Mota
1950 (pub. 1951)	Mota
1960 (pub. 1967)	Mota
1970 (pub. 1973)	Mota
1981 (pub. 1984)	Mota
1986 (pub. 1990)	Mota
1991 (pub. 1993)	
2003	Mota, A

A Mota figura nos repertorios oficiais dende finais do século XIX (1891-1895) e, dende 1933, a súa presenza é case constante (agás no publicado no 1993). Como se advirte na táboa, *Mota* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Mozandeo

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo composto de dous elementos fusionados. O primeiro, *Mo*-(zandeo), é o apelativo *monte* (véxase a entrada *Monte*, *O*), apocopado ao entrar en composición, e o segundo, *-zandeo*, resulta dificilmente identificable. *Monte* procede do clásico MŌNTE ‘monte’. *Zandeo* recorda o adxectivo *sandeu* ‘tolo’, moi frecuente na lírica medieval galego-portuguesa.

En relación coa orixe de *Mozandeo* formuláronse diferentes hipóteses e dúas liñas interpretativas: (monte de) *San Deus* e (monte) *santo de Deus*. Non obstante, Bascuas, á vista do topónimo *Montesandeu* de Piñeiro, Cuntis (Po) e da antiga

forma documental “per monte Sandeu” (1085) (Tombo de Lourenzá, doc. 156) referida ao *Mozandeo* local, adscribe ambos ao segmento **Montem insani-deum*. Concibe o *monte* como escenario do culto a Dionisio, deus do viño e da fecundidade, e os topónimos *Montesandeu* vinculados a este e anteriores ao triunfo do cristianismo.

O elemento *sandeu* reaparece en *Río Sandeu*, localidade de Fene (Co) e praia de Limodre, tamén neste concello coruñés.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Mozandeo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Mozandeo
1900 (pub. 1904)	Mozandeo
1910 (pub. 1916)	Mozandeo
1875-1925	Mozandeo
1930 (pub 1933)	Mozandeo
1940 (pub 194?)	Mozandeo
1950 (pub. 1951)	Mozandeo
1960 (pub. 1967)	Mozandeo
1970 (pub. 1973)	Monzandeo
1981 (pub. 1984)	Mozandeo
1986 (pub. 1990)	Mozandeo
1991 (pub. 1993)	Mozandeo
2003	Mozandeo

Mozandeo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e está presente en todos os repertorios oficiais do século XX. Na edición de 1973 figura *Monzandeo*.

Mozandeo (Trabada)

Muín Queimado, O

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo transparente composto de dous elementos: o substantivo *muín* (dialectal) e o adxectivo *queimado*. *Muíño* vén do latín tardío *MŌLĪNU* ‘muíño’, abreviación de *SAXUM MŌLĪNUM* ‘moa’, e *queimado* do vulgar **caimare*, variante do clásico *CRĒMĀRE*. A denominación xorde dun feito circunstancial como é a perda dun edificio, un *muíño*, a causa dun incendio.

A localidade do *Muín Queimado* está na marxe do río de Trabada.

A mediados do século XVIII, o Catastro de Ensenada realizaba un censo de “molinos arineros” e tomaba nota dos que había en cada parroquia. Na de Trabada aparecen citados: “as mestas, Pontegorda, *muinkeimado*, a Carreira, Pozo da abaira, a presa vella, as Pereiriñas, a Insua, o batan, Porto da Canda, o Souto, Rio, Batan, Juga, a Escanarega” (resposta á pregunta 17 do Interrogatorio).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra o nome do concello ourensán de *Muíños*, das parroquias de *Muíño* (San Tirso) en Zas (Co) ou de *Redemuíños* (San Salvador) en Quintela de Leirado (Ou). Tocante aos nomes de lugares inclúe 15 ocorrencias para *O Muíño*, 42 *Os Muíños*, 8 *Muíños* e 2 *Os Muños*. Son moi numerosos os compostos formados con *Muíño*, sobre todo na provincia da Coruña e, en particular, no concello de Ortigueira.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Moinqueimado
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Moinqueimado
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Moinqueimado
1940 (pub 194?)	Moinqueimado
1950 (pub. 1951)	Moinqueimado
1960 (pub. 1967)	Moinqueimado
1970 (pub. 1973)	Moinqueimado
1981 (pub. 1984)	Moinqueimado
1986 (pub. 1990)	Moinqueimado
1991 (pub. 1993)	Moinqueimado
2003	Muín Queimado

O Muín Queimado figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Moinqueimado* aparece sempre sen artigo. Actualmente emprégase *O Muín Queimado*, forma que constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Murio de Riba, O

Lugar da parroquia de Vilaformán

En Trabada, contrasta a vitalidade dos topónimos *O Murio* e *Murias* coa ausencia destas voces na fala común. Posiblemente estean relacionados ambos os dous con *muro* ‘valado, valo’ e *mura* ‘valado de terra, cerca de pedra e terra arredor dunha leira’, respectivamente, e se poidan vincular ao étimo latino *MŪRUS* ‘muro’.

Na toponimia menor da parroquia de Vilaformán atopamos: *O Murio* e *A Fonte do Murio*, nomes de terras de labranza e *A casa do Murio*. Ben lonxe, en Sante, están *Os Murios* (monte) no lugar de Penacova. En Valboa e Trabada permanecen *Murias*, *A casa de Murias* en Sequeiro (Valboa) e *O Rego das Murias*. Todos os *Murios* e *Murias* se localizan en zona de montaña.

Isto levou os investigadores a formular unha segunda hipótese ao repararen no elevado número de *Muro* e *Murias* que existían na xeografía montuosa da Península: *Murias* na orografía de León e Sanabria e *La Muria* no Pireneo catalán; *Muro* nas provincias de Huesca, Lleida, Salamanca e en Portugal. A estes habería que amecer en Galicia e no occidente asturiano os montes da *Muria* ao norte da Aguarda na Pastoriza (Lu), *A Fraga de Murias* na Azoreira en Seixosmil, Meira (Lu) e *Murias* en Vilanova de Ozcos (Ast).

Ora ben, a aparición de *Murias* en lugares elevados levaría a unha interpretación por desprazamento semántico, de ‘montón grande de pedras’ pasaría a ‘prominencia’ por analoxía dos dous referentes. Por todo o dito, poderíanse interpretar como orónimos *Murias* e *O Murio*, aínda que o segundo podería estar vinculado con antigas explotacións de ouro, dada a súa proximidade ao *Montefurado do Eo*. Na minería aurífera da época romana denominábanse *murias* “los apartaderos del canto grueso que no se lavaba”, segundo Sáenz e Vélez.

Tocante ao segmento *O Murio de Riba*, cómpre recordar que é habitual atopar explícita a oposición *arriba/abaixo* nos nomes de lugar. *De Riba*, no seu uso toponímico, funciona como determinante indicando a súa situación relativa e adoita encontrarse en correlación co seu antónimo *de Baixo*. Aínda que o *Nomenclátor de Galicia* non inclúa a localidade do *Murio de Baixo*, examinando a toponimia menor comprobamos que esta si se mantén: *As Cortiñas do Murio de Baixo* e *As Cortiñas do Murio de Riba*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Murias* en Baleira, Becerreá, A Fonsagrada e Meira (Lu); *Murias de Camín* e *Murias de Rao* en Navia de Suarna (Lu) e *Bustelo de Murias* en Negueira de Muñiz (Lu).

Na toponimia peninsular encontramos *La Muria* (Ast), *Murias* (Ast), (Zam), *Las Murias* (Ast), (Le), *Murias de Paredes* (Le), *Murias de Pedredo* (Le), *Murias de Ponjos* (León), *Murias de Rechivaldo* (Le), *Murias de Peronche* (Ast), *Murias de Puntaras* (Ast) e *Múrias* no concello de Mirandela (Portugal).

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Múrio de arriba
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Múrio de arriba
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	Murio
1875-1925	Murio
1930 (pub 1933)	Murio de Arriba
1940 (pub 194?)	Murio de Arriba
1950 (pub. 1951)	Murio de Arriba
1960 (pub. 1967)	Murio de Arriba
1970 (pub. 1973)	Murio de Arriba
1981 (pub. 1984)	Murio de Arriba
1986 (pub. 1990)	Murio
1991 (pub. 1993)	Murio
2003	Murio de Arriba, O

O Murio de Arriba figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante dende 1933 ata 1984. Nalgúns nomenclátors de comezos do século XX (1916, 1875-1925) e dos anos noventa (1990, 1993) consta *Murio*.

Naraído

Lugar da parroquia de Vilaformán

Naraído é un topónimo de orixe prelatina. O seu valor é orixinariamente hidronímico. A raíz *NER ‘penetrar, mergullar’, ae. *nara* ‘que atravesa, que se oculta’ (IEW 766), á que se pode retrotraer, aparece frecuentemente en nomes de correntes. Os nomes dos ríos (hidrónimos) pertencen a estratos moi antigos da lingua e forman parte dun fondo primitivo paleoeuropeo. *Naraído* era o nome dun curso de auga que serviu despois para identificar un núcleo de poboación situado na súa marxe. Tanto Bascuas coma outros estudosos destacaron a relación de *Naraído* con nomes de ríos e hidrotopónimos como *Neiro* e *Neira*.

Na Coruña *Naraío* é un afluente do río Xubia e unha localidade de San Sadurniño. *Neiro* é o nome dun lugar da parroquia de Sabugueira en Santiago de Compostela (Co) e *Neiro de Abaixo* e *Neiro de Arriba* están tamén neste concello. O río *Neira* nace na *Fontaneira* e no seu curso forma os vales de *Neira de Rei* e *Neira de Xusá*.

Son entidades de poboación da provincia de Lugo: *O Castro de Neira* no Páramo; *A Ponte de Neira* en Baralla, O Corgo e O Páramo; *Riba de Neira* en Baralla; *Neira* no Páramo; *Neira de Cabaleiros* en Láncara; *Neira de Rapados* en Láncara; *Neiras* en Sober e *A Fontaneira* en Baleira. Na Coruña temos: *Neira de Abaixo* e *Neira de Arriba* en Vedra.

O primeiro testemuño documental co que contamos para *Naraído* é de mediados do século XIII e procede dunha carta de poboamento do mosteiro de Meira. O 5 de maio do 1253, o abade Heimerico e o convento de Meira concédennles aos irmáns Pedro e Rodrigo González e aos seus descendentes mediante unha carta de poboamento “totam hereditatem nostram quam habemus et habere debemus in villari qui dicitur *Naraeu*” (CPMeira, 5).

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Naraído
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Naraído
1900 (pub. 1904)	Naraído
1910 (pub. 1916)	Naraído
1875-1925	Naraído
1930 (pub 1933)	Naraído
1940 (pub 194?)	Naraído
1950 (pub. 1951)	Naraído
1960 (pub. 1967)	Naraído
1970 (pub. 1973)	Naraído
1981 (pub. 1984)	Naraído
1986 (pub. 1990)	Naraído
1991 (pub. 1993)	Naraído
2003	Naraído

Naraído figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado en 1891-1895, a súa presenza é constante.

Olgueira

Lugar da parroquia de Sante

Na fala da zona chámase *olga* unha ‘valgada próxima a un río’. Como nome común, e tamén como propio, continúan no concello *Olga* e o derivado *Olgueira*.

Olgueira está situada nun val que cruza o río de *Trabada*. Nas marxes do río Eo encontramos *A Olga de Pedrido*, *A Olga do Salce* e *A Olga de Ferreira*. O termo *olga*, en castelán *huelga*, é descendente do celtibérico **OLGA*, ie. **polkā*, segundo Corominas.

O mosteiro cisterciense de *Las Huelgas* de Burgos recibe o nome *das Olgas*, en galego, na cantiga 221 das *Cantigas de Santa María*: “E pois tornou-ss’ a Castela, /des i en Burgos morava,/ e un espital fazia/ el, e sa moller lavrava/ o mōesteiro *das Olgas*!”.

A extensión xeográfica de *Huelga* e *Las Huelgas* na toponimia peninsular é exclusiva das provincias de Almería, Córdoba, Jaén, Madrid e Salamanca.

Segundo recolle o *Nomenclátor de Galicia*, na provincia de Lugo están os lugares da *Olga* na Pastoriza e *Veigadolga* en Outeiro de Rei. No occidente asturiano atopamos o topónimo *Olga* en Navia.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Olgueira
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Olgueira
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Olgueira
1940 (pub 194?)	Olgueira
1950 (pub. 1951)	Olgueira
1960 (pub. 1967)	Olgueira
1970 (pub. 1973)	Olgueira
1981 (pub. 1984)	Olgueira
1986 (pub. 1990)	Olgueira
1991 (pub. 1993)	Olgueira
2003	Olgueira

Olgueira figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Órrea

Lugar da parroquia de Trabada

Arredor da orixe do topónimo *Órrea* existe disparidade de opinións. As hipóteses que os investigadores veñen formulando son tres, dúas de índole topográfica e unha terceira relacionada coa existencia de antigos celeiros no lugar.

A primeira adscribe *Órrea* a unha raíz URR- ‘inchar’, cunha transferencia de sentido: ‘inchado’, logo ‘terreo inchado’ e, de aí, ‘elevación’. Esta hipótese cobra forza pola situación da maior parte dos lugares denominados *Órrea* en promiñencias montañosas. O trabadense *Órrea* (600 m) separa Trabada de Lourenzá. Na serra de Meira está *O Corno de Órrea*; en Agolada (Po) *A Serra de Órrea* e *A Ladeira do Orreal* nas inmediacións do lugar de Prada, na Veiga (Ou).

Unha segunda hipótese vincula este grupo de topónimos cunha realidade orográfica complementaria, ‘depresión’, ‘valgada’. Proponse neste caso como étimo o tema *orr-/urr-* ‘val’

A poucos quilómetros de Trabada, no concello de Riotorto, está *Santa Comba de Órrea*. E. Rivas na *Toponimia de Marín* referíase así á súa localización: “*Órrea* (Lugo), val moi profundo entre cotarelos. Na Idade Media ‘Orra’ tivo mosteiro”. Esta aldea foi moi coñecida pola existencia dun antigo mosteiro de “donas” entre

os séculos XII e XV. Monxas bieitas e cenobio tamén houbo ata o século XV no pontevedrés *Órrea* de Agolada.

A terceira vía interpretativa levaría cara a un antigo neutro plural HORRĒA con valor colectivo. Aludiría aos celeiros dalgunha vila próxima. A *vila* era, ademais de núcleo agrario, o lugar de residencia ou a entidade en que vivían o propietario e os que traballaban a terra. O centro da *vila*, segundo indica Baliñas, constituían as vivendas (*domus, casa dominica, palatium*) e outras construcións complementarias directamente vinculadas ao traballo agrícola, coma o *horreum*, o *cellarium* ou o *torcular*. Arredor das citadas edificacións estendíanse as terras de cultivo.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Órrea* en Agolada (Po), *Orra* en Fene (Co) e *Trasorras* en Castroverde (Lu).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	Órrea
1910 (pub. 1916)	Órrea
1875-1925	Órrea
1930 (pub 1933)	Órrea
1940 (pub 194?)	Órrea
1950 (pub. 1951)	Órrea
1960 (pub. 1967)	Órrea
1970 (pub. 1973)	Órrea
1981 (pub. 1984)	Órrea
1986 (pub. 1990)	Órrea
1991 (pub. 1993)	Órrea
2003	Órrea, A

Órrea figura en todos os repertorios oficiais publicados no século XX. No NG figura con artigo, contrariamente ao uso vivo. Actualmente emprégase *Órrea*, forma que vai constar na próxima edición do nomenclátor.

Outeiro, O

Lugar da parroquia de Trabada

Lugar da parroquia de Vilaformán

Voz viva, o *outeiro* é unha ‘pequena elevación de terreo illada e de pouca extensión’. *Outeiro* procede de *altārius*, derivado do latín *ALTUS* ‘alto’.

A extensión xeográfica do termo latino e dos seus derivados na toponimia de Galicia, León e Zamora é particularmente elevada, dende aquí difundíuse por Asturias, Salamanca, parte de Castela e todo Portugal.

As atestacións documentais máis antigas que coñecemos para *O Outeiro* veñen do mosteiro de Santa María de Meira e son de finais do século XII e comezos do XIII. No ano 1190, Gontrode Raimúndez e os seus fillos véndenlles a Gonzalo Suárez e á súa muller a propiedade que teñen en Trabada no “lugar de *Otero*” (CDMeira, d. 164). Gonzalo Pérez dóalles ao mosteiro de Meira e ao seu abade D. Pedro no 1232 “terciam partem de tribus sextis et demidia de voce de casali de *Otero*” (CDMeira, d. 554). Dous anos máis tarde, Fernán Pérez cédelle ao mosteiro de Meira a posesión que ten na vila de Trabada no “lugar de *Otero*” (CDMeira, d. 582).

Outeiro é unha das voces máis comúns na toponimia local, como corroboramos nas parroquias de Fórnea, A Ría de Abres, Trabada, Vilaformán e A Vilapena.

O Nomenclátor de Galicia rexistra, á parte do nome do concello lucense de *Outeiro de Rei*, máis de cincocentas ocorrencias para o topónimo *Outeiro* e os seus derivados.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Outeiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Outeiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Outeiro
1940 (pub 194?)	Outeiro
1950 (pub. 1951)	Outeiro
1960 (pub. 1967)	Outeiro
1970 (pub. 1973)	Outeiro
1981 (pub. 1984)	Outeiro
1986 (pub. 1990)	Outeiro
1991 (pub. 1993)	Outeiro
2003	Outeiro, O

O Outeiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. No NG figura con artigo, conforme o uso vivo.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Outéiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Outeiro
1900 (pub. 1904)	Outeiro
1910 (pub. 1916)	Outeiro
1875-1925	Outeiro
1930 (pub 1933)	Outeiro
1940 (pub 194?)	Outeiro
1950 (pub. 1951)	Outeiro
1960 (pub. 1967)	Outeiro
1970 (pub. 1973)	Outeiro
1981 (pub. 1984)	Outeiro
1986 (pub. 1990)	Outeiro
1991 (pub. 1993)	Outeiro
2003	Outeiro, O

O Outeiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do publicado en 1891-1895, a súa presenza é constante. No NG figura con artigo, conforme o uso vivo.

Pacio, O

Lugar da parroquia de Trabada

Do latín PĀLATĪUM proceden os apelativos *pacio* e *pazo*. Nesta zona unicamente temos restos da primeira variante.

O emperador Augusto establecera a súa residencia no *Palatinum*, un dos sete montes de Roma. O *palatium*, vivenda do monarca, estendera o seu nome ao sitio en que se edificara. O *pazo* considerouse un elemento de primeira orde á hora de conformar e demarcar o territorio. *Pazo* e *Pacio* e os seus plurais *Pazos* e *Pacios* son voces cunha extensa difusión na toponimia galega. Con todo, hai veces en que o *pacio* destaca fronte a outras vivendas do medio rural por ser unha ‘casa grande, antiga e nobre’. É o caso do *Pacio* trabadense, renomeado dende a súa reconstrución *pazo de Terrafeita*. Esta casa-torre de *Terrafeita* fora fundada por D. Juan Pardo de Aguiar, da liñaxe dos Aguiar, orixinaria de Taboi no concello de Outeiro de Rei (Lugo).

A pesar de que a opinión común e xeneralizada considera *Pacios* de orixe latina, Moralejo Álvarez retrotrae ao termo prelatino *PALATIO, que significaría ‘custodia do gando’ ou quizais ‘habitación dos pastores’.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Pácio
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pácio
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pácio
1940 (pub 194?)	Pácio
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Pácio
1981 (pub. 1984)	Pácio
1986 (pub. 1990)	Pácio
1991 (pub. 1993)	Pácio
2003	Pácio, O

O Pacio figura de xeito descontinuo nos nomenclátorees publicados dende o século XIX e ao longo do XX. Como se advirte na táboa, *Pacio* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

O Pacio (Trabada), 1914

Pacios

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Véxase a entrada *Pacio, O*.

Aceptada a filiación latina para *Pacio*, o uso do plural *Pacios* tería a súa razón de ser no feito de que o *palatium*, á parte da casa principal, incluíse outras dependencias anexas. Pero convén recordar que en Galicia moitos *Pacios* son nomes de entidades en que non consta a existencia destas construcións.

O máis antigo dos rexistros documentais que posuímos para *Pacios* é de mediados do século XIII. O 15 de agosto do 1244, o abade D. Gómez do mosteiro de Vilanova de Ozcos entrégalle en préstamo a Fernando Raimundo uns bens de Dongo. E Fernando Raimundo, a cambio, dóalle ao mosteiro unhas propiedades que tiña en *Palacios*:

quantam hereditatem habeo et habere debeo in *Palatios* [...] de ipsa hereditate de *Palatios* [...] et mediam alterius de *Palacios* [...] illam quintam et mediam de *Palatios* [...] de illa quinta et media de *Palatios* (CDOscos2, d. 46).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Pacio* como nome de parroquia nos concellos lucenses de Baralla, Begonte, Castro de Rei, A Fonsagrada, O Incio e Pedrafita; *O Pacio* en Friol e *Pacios da Serra* en Quiroga. A toponimia de *Pazo (s)* e *Pacio (s)* esténdese polas catro provincias.

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Pacios
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pacios
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	Pacios - Casanova
1875-1925	Pacios - Casanova
1930 (pub 1933)	Pacios y Casanova
1940 (pub 194?)	Pacios y Casanova
1950 (pub. 1951)	Casanova y Pacios
1960 (pub. 1967)	Casanova y Pacios
1970 (pub. 1973)	Casanova y Pacios
1981 (pub. 1984)	Casanova e Pacios
1986 (pub. 1990)	Casanova - Pacios
1991 (pub. 1993)	Casanova - Pacios
2003	Pacios

Pacios figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1916, a súa presenza é constante. Incorporárase vinculado á *Casanova* a partir do nomenclátor de 1916 ata o de 1993. O NG inclúe de novo *Pacios* como forma única. Actualmente *A Casanova* é unha parte da aldea de *Pacios*.

Parladoiro, O

Lugar da parroquia de Trabada

Denomínase *parladoiro* o ‘asento de pedra situado a un ou aos dous lados dunha porta ou ventá’ e tamén a ‘xuntanza de dúas ou máis persoas para falaren dun tema ou conversaren sen máis’. Este segundo sentido do apelativo pode estar na base da aplicación toponímica, ‘xuntanza’ e, por extensión, ‘lugar onde se celebra’. *Parladoiro* sería un derivado do verbo *parlar*, do occitano *parlar* ‘falar’, en latín vulgar *parabolari*.

Cónstannos atestacións documentais para este lugar desde o século XVII. No “Apeo de las heredades y bienes raíces que fueron de Juan Redondo” (PARES, Meira) lemos: “Otra pieza de heredad y cortina donde llaman santo hesteban que dicen a hermita que derriba topa En el lugar que fue de *parladoiro*. Clerigo. Y debaxo topa con el rrio que viene da trapa”.

No “Memorial cobrador granos del priorato de Trabada” (1832-1835), na sección de arrendamentos e foros, figura o “Arriendo a Juan Fernandez *Parladoiro*” (nº 67). No Catastro de Ensenada *O Parladoiro* aparece mencionado en repetidas ocasións no Real de Leigos da parroquia de Trabada (Sta. María).

Na toponimia menor da provincia de Lugo, o Proxecto Toponimia de Galicia recupera *A Parladeira* en Ribeira de Piquín e *Os Prados do Faladoiro* en Sarria. Cremos que os tres responden á mesma motivación.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra o topónimo *O Parladoiro* no Pereiro de Aguiar (Ou).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Parladoiro
1940 (pub 194?)	Parladoiro
1950 (pub. 1951)	Parladoiro
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Parladoiro
1981 (pub. 1984)	Parladoiro
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	Parladoiro, O

O Parladoiro figura nos repertorios oficiais desde 1933 aínda que de xeito discontinuo. Como se advirte na táboa, *Parladoiro* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Paucabaleiro

Lugar da parroquia de Trabada

O composto *Paucabaleiro* posiblemente aluda a unha ponte de estrutura rudimentaria, un *pau* que unía os dous lados do río de Trabada. Esta ponte, usada como punto de referencia, pasaría a denominar o núcleo de poboación que xurdiu á súa beira.

O apelativo *pau* ‘calquera anaco de madeira longo e delgado’ aparece modificado por un cualificativo *cabaleiro*, que talvez poidamos vincular con *encabalgar* ‘montar ou superpoñer [unha cousa sobre outra]’. *Pau* vén do latín *PALUS* ‘poste’ e *cabaleiro* de *caballārius*, derivado de *CABALLUS* ‘cabalo’.

No “Memorial cobrador granos del priorato de Trabada” (1832-1835) (PARES, Trabada), dentro “Tabla de los cavezaleros de los Foros y Arriendos”, figuran “Juan Barata de *Paucabaleyro*” e a “viuda de Juan Lopez de *Paucabaleiro*” e na sección de foros “Foro a Juan Lopez y consortes de *Paucabaleyro*” (nº 40). Non descartamos que *Paucabaleiro* sexa en orixe un antropónimo *Pai Cabaleiro*.

Nos concellos ourensáns de Lobios e Celanova, *Ponte de Pau* é o nome dunha vía (PTG). E en Ponte de Lima, Portugal, hai tamén *Ponte de Pau*.

A toponimia menor galega alberga bastantes mostras de *Pau*. *O Pau Gallado* é o nome dunha terra de San Sadurniño (Co), *O Pau Chantado* de Moeche (Co), *Pau Groso* da Merca (Ou) e *O Paorribeiro* de Riotorto (Lu) (PTG).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *O Pao* en Gomesende (Ou), *Paos* en Carnota (Co), *Paufito* en Ortigueira (Co), *O Paulouro* en Castro de Rei (Lu), *Pausalido* en Mondoñedo (Lu), *Pao de Raposo* na Baña (Co), *O Pao do Lobo* en Cerceda (Co), *O Curral dos Paos* en Friol (Lu), *Paredes do Pao* en Gomesende (Ou) e *Porto dos Paos* en Muras (Lu); *Cabaleiro* en Pontevedra (Po), *O Cabaleiro* na Laracha, Ortigueira (Co) e Pontearreas (Po), *Cabaleiros* no Pino, Tordoia (Co), Gondomar (Po) e Lobeira (Ou), *Os Cabaleiros* na Pastoriza (Lu) e *A Ponte Cabaleiros* en Arbo (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Paucabaleiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Paucabaleiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Paucabaleiro
1940 (pub 194?)	Paucabaleiro
1950 (pub. 1951)	Paucabaleiro
1960 (pub. 1967)	Paucabaleiro
1970 (pub. 1973)	Paucabaleiro
1981 (pub. 1984)	Paucabaleiro
1986 (pub. 1990)	Paucabaleiro
1991 (pub. 1993)	Paucabaleiro
2003	Paucabaleiro

Paucabaleiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Pé de Viña

Lugar da parroquia de Vilaformán

En *Pé de Viña* quedou plasmada unha localización de proximidade *pé de*, con respecto a un enclave sinalado como punto de referencia, *A Viña*. O primeiro elemento da locución preposicional *pé de* vén do clásico PĒS, PĒDIS ‘pé’, e a orixe do apelativo *viña* está no latín VĪNĒA ‘plantación de vide, vide’. Outros topónimos locais indicativos dunha situación relativa son *Pé da Caenlla*, *Pé da Carreira*, *Pé do Lugar* ou *Pe(A)guiar*.

As *viñas* e os *viñedos* só permanecen na toponimia, preferentemente na menor, dos lugares do Acevedo, Pacios, San Martiño e A Rabexa na Ría de Abres, en Vilarbetote (Sante) e en Vidal, Vilaformán e Trabada.

Dende que os cistercienses introduciron nestas terras a videira, os labregos de Sante, Trabada e Vilaformán abasteceron de materia prima unha industria vitivinícola que durou ata comezos do século XVIII. A cunca do Eo fora dende mediados do XIV un dos principais provedores de viño branco dos mosteiros de Santa María de Meira e Santa Comba de Órrea (Riotorto). A proximidade do río Eo “de curso perene y navegable desde cinco leguas antes de llegar a esta feligresía a excepción de los tres meses de estío” (Madoz) facilitou, tempo andado, o transporte e a comercialización de excedentes cara aos mercados da Veiga, Castropol, As Figueiras e Ribadeo.

A documentación proporciona abundantes exemplos que nos permiten recompoñer os tres séculos de cultivo nestas terras. En Sante, o 26 de setembro de 1407,

frei Diego Fernández, en nome do bispo de Mondoñedo D. Álvaro de Isorna, visitaba o mosteiro de Santa Comba de Órrea e informaba sobre a produción desta parroquia: “ha en as Rilleyras de Sante poucas herdades de que lles dan o foro, que pode rentar trinta azunbres de *vinno*” (CDÓrrea, d. 8). En Santiago de Abres e nas Ribeiras de Sante, o mosteiro de Órrea tiña “lugares, viñas, herdades e muíño” segundo un foro de 1532.

Sabemos polo Catastro de Ensenada que, a mediados do século XVIII, nas parroquias de Sante, Trabada e Valboa había *Viñas*, e tamén na de Vilaformán, onde está o único topónimo maior vivo *Pé de Viña*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra o nome do concello *San Cibrao das Viñas* (Our), da parroquia *Viña* (San Román) en San Cristovo de Cea (Our) e de 40 lugares repartidos polo territorio galego.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Pié de Viña
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pie de Viña
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pedaviña
1940 (pub 194?)	Pe da Viña
1950 (pub. 1951)	Pe da Viña
1960 (pub. 1967)	Pe da Viña
1970 (pub. 1973)	Pe da Viña
1981 (pub. 1984)	Pe da Viña
1986 (pub. 1990)	Pe da Viña
1991 (pub. 1993)	Pe da Viña
2003	Pé da Viña, O

Pé de Viña figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. A forma que predomina é *Pé da Viña*. O NG inclúe *O Pé da Viña* fronte á forma viva *Pé de Viña*. Esta é, finalmente, a que vai constar na próxima edición do *Nomenclátor*.

Pedregal, O

Lugar da parroquia de Sante

Topónimo transparente que se a refire á existencia dun *pedregal* ‘terreo cuberto de pedras’. *Pedregal* comparte significado con *pedregueira* e *pedreira* e forma parte do grupo de derivados abundanciais de *pedra* (< latín PĒTRA ‘rocha’, ‘pedra’). Ao quedar á vista o material de que se compón, *pedregoso* (*pedroso*, *pedrento*), estase catalogando tamén o sitio así denominado dende unha óptica económico-productiva.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis dunha ducia de entidades de poboación *Pedregal* e *O Pedregal*, á beira dos plurais *Os Pedregais*, *Pedregás* e *Os Pedregás*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pedregal
1940 (pub 194?)	Pedregal
1950 (pub. 1951)	Pedregal
1960 (pub. 1967)	Pedregal
1970 (pub. 1973)	Pedregal
1981 (pub. 1984)	Pedregal
1986 (pub. 1990)	Pedregal
1991 (pub. 1993)	Pedregal
2003	Pedregal, O

Pedregal figura nos repertorios oficiais dende 1933. Como se advirte na táboa, *Pedregal* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Fóra da parroquia de Sante, atopamos o microtopónimo *O Pedregal* en Vilaformán. Figura como nome dunha localidade no *Nomenclátor* publicado entre 1863-1871 baixo a forma **Predegal*.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Predegal
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

Pedrido

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Véxase a entrada *Pedregal, O*.

O ‘sitio en que abundan as pedras pequenas’ denomínase *pedrido*. *Pedrido* permanece no vocabulario común e toponímico trabadense. Trátase dun derivado de *pedra* (< latín PĒTRA ‘rocha’, ‘pedra’) formado cun sufixo abundancial *-ido*.

Na parroquia da Vilapena permanecen na toponimia menor *O Pedregal de Pedrido* e *O rego de Pedrido*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 16 nomes de entidades de poboación *Pedrido*, *O Pedrido* e *Pedredo*.

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pedrido
1940 (pub 194?)	Pedrido
1950 (pub. 1951)	Pedrido
1960 (pub. 1967)	Pedrido
1970 (pub. 1973)	Pedrido
1981 (pub. 1984)	Pedrido
1986 (pub. 1990)	Pedrido
1991 (pub. 1993)	Pedrido
2003	Pedrido

Pedrido figura en todos os repertorios oficiais dende 1933.

Pedroselle

Lugar da parroquia de Sante

A forma actual do topónimo e as atestacións documentais que coñecemos condúcennos cara á forma consolidada *Pedroselle*. Na súa orixe parece estar un nome de persoa, mais a tradición escrita, por tardía, non nos proporciona datos firmes á hora de decidir cal é a súa procedencia. Podería flutuar entre as secuencias *Petrus Auxilii* / *Ausilii* (e *Petrus Aselli*) ou vir do xenitivo de poseosor **Petrosilii*.

Masidius e *Masilius*, *Casidius* e *Casilius* eran antropónimos latinos. E tamén *Petrosidius*, que puido converterse en base dun hipotético **Petrosilius* seguindo o modelo de formación que observamos nos pares anteriores. Así, *Pedroselle* podería explicarse a partir dunha forma **Petrosilii*, xenitivo de **Petrosilius*.

Por outra banda, tamén na provincia de Lugo, no concello de Becerreá, atopamos o topónimo *Oselle*. Se supoñemos unha vinculación entre este e o trabadense, *Pedroselle* podería interpretarse como unha forma fusionada *Pedr-Oselle*. Acompañaría a *Oselle* un primeiro elemento de identidade descoñecida, que podería estar relacionado coa voz *pedra* ou con **Upsello*, de **ups*-‘alto’. Outra vía interpretativa levaría a ver *Pedroselle* como sucesor do diminutivo de PEDROSA, PEDROSELLA. A alteración de -ELLA en -ELLE (cf. *Cidadelle*) non é rara.

O rexistro documental máis antigo que temos de *Pedroselle* é do século XVI (25/V/1577) e corresponde a unha venda realizada por Xoán Rodríguez e a súa muller a Rui Fernández de Loureiro:

es de saber que vos vendo una cortiña que yo tengo en el lugar de Santarredeiro, que fue de viña y esta cerrada y acaroada con el dicho vuestro casal, con sebe y balado y vay al longo del camino que vay para *Pedroselle* (Doc. priv. O Pibidal, Abres).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Pedroselle
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pedroselle
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pedroselle
1940 (pub 194?)	Pedroselle
1950 (pub. 1951)	Pedroselle
1960 (pub. 1967)	Pedroselle
1970 (pub. 1973)	Pedroselle
1981 (pub. 1984)	Pedroselle
1986 (pub. 1990)	Pedroselle
1991 (pub. 1993)	Pedroselle
2003	Pedroselle

Pedroselle figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Penacova

Lugar da parroquia de Sante

Trátase dun composto formado por un substantivo *pena* (< latín *pīnna* ‘amea dunha muralla’) ao que modifica o adxectivo *cova* (< l. v. **cōva*). A voz *pena* é unha ‘pedra de gran tamaño que sobresa na terra de forma natural’ e tamén un ‘monte con moitas penas’. Con *cova* quíxose salientar a fisionomía da *pena*, cunha cavidade de forma arredondada.

Na toponimia menor encontramos un uso adxectivo de *covo/a* en *Penacova* de Vilaformán e no *Barrincovo* de Louro (Sante).

Na documentación antiga, *Penacova* consta entre os lindes da vila de Trabada, sempre como punto de referencia de primeira orde: no ano 1229, Xoán Muniz véndelle ao mosteiro de Meira unha propiedade na vila de Trabada cuxas estremas pasan por *Penacova* (CDMeira, d. 470).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra sobre 400 entidades de poboación denominadas *Cova*, *A Cova* e *Covas* nas catro provincias. Algunhas forman parte de compostos: *Penacova* en Bóveda, Ribeira de Piquín (Lu) e Melide (Co), *Pedracova* en Guitiriz (Lu) ou *Peracova* en Rois (Co).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Penacova
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Penacova
1900 (pub. 1904)	Penacova
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Penacova
1940 (pub 194?)	Penacova
1950 (pub. 1951)	Penacova
1960 (pub. 1967)	Penacova
1970 (pub. 1973)	Penacova
1981 (pub. 1984)	Penacova
1986 (pub. 1990)	Penacova
1991 (pub. 1993)	Penacova
2003	Pena Cova

Penacova figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Penacova (Sante)

Penaquente

Lugar da parroquia de Sante

Véxase a entrada *Penacova*.

Penaquente é un composto, transparente, formado por un substantivo *pena* (< latín PĪNNA ‘amea’) ao que modifica o adxectivo CALENS -ĒNTIS ‘ardente’, participio de CALĒRE ‘estar quente, quentar’. A escolla do cualificativo confírelle á denominación certa viveza descritiva. Ao mesmo tempo que expresa o grao elevado de temperatura que alcanza a *pena*, dános pistas sobre a súa localización, nun sitio sollío ‘onde dá o sol’ ou solleiro ‘que dá ao oriente’.

Na provincia de Lugo hai nomes de entidades de poboación en que reaparece este adxectivo. É o caso de *Auga Quente* en Alfoz, *Fonquente* en Cervantes ou *Valquente* en Riotorto. En Ourense, *Lameiro Quente* está na Merca.

Quente estaría na mesma liña semántica ca *caldo*. O cualificativo *quente* é, así e todo, menos frecuente có seu antónimo *frío*. En Lugo atopamos, entre outros, os topónimos *Meixonfrío* en Taboada, *Fonfría* en Antas de Ulla, Begonte, A Fonsagrada, As Nogais, Pedrafita do Cebreiro e Pol e *Fontefría* en Taboada e Vilalba.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *A Penaquente* nas Pontes de García Rodríguez (Co) e *Penaquente* en Ortigueira (Co).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Penaquente
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Penaquente
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Penaquente
1940 (pub 194?)	Penaquente
1950 (pub. 1951)	Penaquente
1960 (pub. 1967)	Penaquente
1970 (pub. 1973)	Penaquente
1981 (pub. 1984)	Penaquente
1986 (pub. 1990)	Penaquente
1991 (pub. 1993)	
2003	Pena Quente

Penaquente figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante.

Penela, A

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Penacova*.

O substantivo feminino *penela* designa unha ‘rocha pequena’, pero tamén un ‘outeiro’ ou unha ‘pequena elevación’. *Penela* é un derivado diminutivo de *pena* (< latín *pīnna*).

No “Apeo de los montes y heredades que están en terminos de Abaira” (1640) (PARES, Meira) figuran “Pedro Rodriguez *da Penela*” e “Juan Rodriguez *da Penela*”.

O “Memorial cobrador granos del priorato de Trabada” (1832-1835) (PARES, Trabada), na sección de arrendamentos, contén un “Arriendo a Manuel de la Barrera labrador de *la Penela*” (nº 73).

Na toponimia menor hai pegadas de *Penela* na Ría de Abres, Sante, Vidal e Vilaformán. Un masculino *Penelo* continúa nas parroquias de Trabada e da Vilapena.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 80 ocorrencias para entidades de poboación *A Penela*, *Penela*, *Penelas* e *As Penelas* e os seus compostos.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Penela
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Penela
1900 (pub. 1904)	Penela
1910 (pub. 1916)	Penela
1875-1925	Penela
1930 (pub 1933)	Penela
1940 (pub 194?)	Penela
1950 (pub. 1951)	Penela
1960 (pub. 1967)	Penela
1970 (pub. 1973)	Penela
1981 (pub. 1984)	Penela
1986 (pub. 1990)	Penela
1991 (pub. 1993)	Penela
2003	Penela, A

A Penela figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. O NG incorpora o artigo, conforme o uso vivo.

Pereira Parda, A

Lugar da parroquia de Vilaformán

A Pereira Parda resulta da xustaposición do adxectivo *parda* ao nome *pereira*. A *pereira* (árbore) procede da (*arbōre*) **pīrārīa* (< PĪRA ‘pera’). E *Parda* vén do clásico PARDUS, vinculado ao grego παρδος ‘leopardo’ ou παρδαλος ‘pardal’ pola coloración escura dos dous animais. A *pereira parda* dá unha clase de peras que a tradición oral cualifica como ‘manxar de raposos’. Outra variedade moi estimada polo seu sabor é a *pardal de inverno*.

A elección dunha caste de *pereira* que non é frecuente na zona e o feito de que sexa un exemplar, e non un colectivo, determina a singularidade deste nome de lugar. *A Pereira Parda* reaparece na toponimia menor das provincias de Lugo e da Coruña, en Viveiro e Brión e Lousame, respectivamente (PTG). Encóntranse outras formas como *Pereira Cuca* en Porto do Son e *Pereira Fera* en Ares, ámbalas dúas na Coruña.

Unha explicación alternativa para *A Pereira Parda* podería basearse nunha acepción litolóxica do primeiro termo, vinculando *Pereira* co derivado abundancial PETRĀRIA ‘pedreira’, de PĒTRA ‘pedra’. Estaríamos diante dun xeotopónimo en que se aludiría ao material de que está formado o terreo (*pedreira*) e se resaltaría a cor dominante (*parda*).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 60 ocorrencias para *A Pereira* e *As Pereiras*. Os compostos en que entra o termo *Pereira* aproxímanse á vintena.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Pereiraparda
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pereiraparda
1900 (pub. 1904)	Pereiraparda
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pereiraparda
1940 (pub 194?)	Pereiraparda
1950 (pub. 1951)	Pereiraparda
1960 (pub. 1967)	Pereiraparda
1970 (pub. 1973)	Pereira Parda
1981 (pub. 1984)	Pereira Parda
1986 (pub. 1990)	Pereira Parda
1991 (pub. 1993)	Pereira Parda
2003	Pereira Parda, A

A Pereira Parda figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Pereira Parda* aparece sen artigo ata o NG, que si o incorpora e que verificamos conforme o uso vivo.

Piago Negro, O

Lugar da parroquia de Sante

Topónimo composto en que o substantivo *piago* aparece cualificado polo adxectivo *negro*. O *piago* (< PĒLAGUS ‘mar’) é o ‘pozo grande dun río’ e tamén un ‘sitio onde hai moita profundidade’. *Negro* vén do adxectivo latino NIGRUM ‘negro’. Neste caso, a elección do adxectivo *negro* que acompaña a *piago* contribúe a reforzar a idea de fondura. Outros nomes de lugar galegos que agochan unha motivación similar son *O Pozo Negro* de Cotobade (Po) e *Pozo Negro* de Porto do Son (Co).

En toponimia é bastante común o mecanismo que consiste en aplicar a un nome un cualificativo referente ao seu cromatismo, e particularmente produtiva a oposición *branco, claro* fronte a *negro, escuro*.

O Piago Negro está na parroquia de Sante, no curso baixo do río de Trabada, preto xa da súa desembocadura no Eo. A pouca distancia do *Piago Negro* está *O Piago Maior*.

Aparece documentado dende o século VIII. No ano 775, o *Diploma do Rei Silo* establece as estremas dos terreos outorgados polo rei Silo ao abade Esperauta para a fundación dun mosteiro. Un dos límites é *pelagum nigrum*. No Tombo de Lourenzá, na “Demarcação del Coto de Villanueva” (s. d.) dáse como cabo do Couto de Lourenzá o “ollo de *Peago Negro*” (TLourenzá, d. 199).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Piago* en Outeiro de Rei (Lu); *O Piago* en Lourenzá e, O Saviñao (Lu); *Peago* en Carballo, A Pobra do Brollón (Lu) e San Cristovo de Cea (Ou); *O Peago* en Ortigueira (Co); *Pego* no Porriño (Po); *O Pego* en Carballo (Co); *Pegos* en Vilalba (Lu); *Piagolongo* en Moeche (Co) e *Piegolongo* en San Sadurniño (Co).

O Piago Negro (Sante)

Ao longo da xeografía española atopamos, entre outros, os topónimos *Piélago* en Toledo, *Piélagos* en Cantabria, *Los Piálagos* en Soria, *El Piélago* en Jaén, *Valdepiélago* en León, *Valdepiélagos* en Madrid e *Pielgos* en Asturias. En Portugal *Pego* é tamén un nome frecuente.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Piagonegro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Piagonegro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Piagonegro
1940 (pub 194?)	Piagonegro
1950 (pub. 1951)	Piagonegro
1960 (pub. 1967)	Piagonegro
1970 (pub. 1973)	Piagonegro
1981 (pub. 1984)	Piagonegro
1986 (pub. 1990)	Piagonegro
1991 (pub. 1993)	Piagonegro
2003	Piago Negro

O Piago Negro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Piago Negro* aparece sempre sen artigo. Non obstante, a forma viva actual é *O Piago Negro*. Esta é, finalmente, a que vai constar na próxima edición do *Nomenclátor*.

Pibidal, O

Lugar da parroquia de Trabada

Chámase *pebideiro* o ‘lugar onde se botan as sementes de certas plantas e onde se crían durante un curto período de tempo, para seren logo transplantadas’. E o *pebidal* (ou *pibidal*) considérase sinónimo seu. *Pebidal* é un derivado de *pebida*, voz que ten a súa base no latín vulgar **pīpīta*, do clásico ΠΙΤŪΤΑ. Nos dous termos –*pebideiro* e *pebidal*– concorren sufixos con idéntico valor locativo abundancial.

Na toponimia é habitual atopar terras con nomes alusivos a cultivos agrícolas: *O Aveal*, *O Trigal*, *Orxás*, *O Liñar*, *O Painzal* etc.

O Nomenclátor de Galicia rexistra as seguintes entidades de poboación: *O Pibidal* en Malpica de Bergantiños (Co), Baleira (Lu), Arbo e Gondomar (Po) e *A Pebidal* en Vigo (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Pividal
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pividal
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pividal
1940 (pub 194?)	Pividal
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Pividal
1981 (pub. 1984)	Pividal
1986 (pub. 1990)	Pividal
1991 (pub. 1993)	Pividal
2003	Pibidal, O

O Pibidal figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante. O NG incorpora *O Pibidal* con artigo conforme o uso vivo, mais non inclúe a diferenciación das dúas partes do lugar *O Pibidal de Baixo* e *O Pibidal de Riba*.

Pipelo, O

Lugar da parroquia de Vidal

O Pipelo seguramente lle debe o seu nome ao son, ao murmurio da auga e responde a unha motivación auditiva. Trátase dun derivado de *pipa*, en latín vulgar **pīpa* ‘frautiña’, ‘tonel’.

A importancia que os acuíferos adquiriron na denominación de lugares é enorme.

Na toponimia menor desta parroquia de Vidal continúan *Os Pipelos*, terra de labor e monte e no lugar do Castro está *A casa de Pipelo*. No Catastro de Ensenada xa se citaban o *Pipelo* e a *fonte do Pipelo* e mesmo un feminino *A Pipela* hoxe inexistente. Na provincia de Lugo, no concello de Ribeira de Piquín, encontramos *A fonte do Pipelo* (PTG). Hoxe coñecemos *A casa de Pipelo* e *O Pipelo*, o nome dunha terra de labranza. O Catastro de Ensenada contiña algunhas referencias aos anteriores topónimos. Na parroquia de Trabada tamén localizamos *Os Pipelos* (terra de labor).

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Pipelo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pipelo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pipelo
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

Pipelo

Lugar da parroquia da Vilapena

Véxase a entrada *Pipelo, O*.

Ponte Gorda, A

Lugar da parroquia de Trabada

Na *Ponte Gorda* advertimos un primeiro elemento, o apelativo *ponte* (< PÖNTE ‘ponte’) e un segundo, o adxectivo *gorda* (< GÜRDA ‘pesada’). A *ponte* de por si ten pouca capacidade identificadora, de aí que se individualice coa axuda dun adxectivo cualificativo. O elixido, *gorda*, marca un trazo distintivo da construción: de anchura e solidez suficiente para permitir o paso de toda clase de cargas. Sobre o río Trabada construírse unha *ponte gorda* que deu nome ao núcleo de poboación próximo.

O investigador Amor Meilán recórdanos que:

en el siglo XVIII Trabada era conocida con el nombre de *aldea de las puentes*, pues apenas hay 200 metros sin uno de estos ya para unos u otros pasos (O destacado é noso).

A finais de decembro de 1640 realizase o “Apeo del palacio y lugar da granxa que fue de fernando diaz” (PARES, Meira) onde consta unha “heredad de domingo fernandez de *pontegorda*”.

A toponimia de *Ponte* é abundantísima. O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: son nomes de concellos *As Pontes de García Rodríguez* (Co), *A Pontenova* (Lu), *Pontedeva* (Ou), *Pontearreas*, *Pontecesures*, *Ponte Caldelas*, *Pontevedra* (Po). Nomes de parroquias: *A Ponte Ulla* (Santa M.ª Madanela) Vedra (Co), *A Ponte do Porto* (San Pedro) Camariñas (Co), *Ponte Ambía* (Santa María) Baños de Molgas (Ou), *Ponte Veiga* (San Lourenzo) O Carballiño (Ou) etc.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Pontegorda
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pontegorda
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pontegorda
1940 (pub 194?)	Pontegorda
1950 (pub. 1951)	Pontegorda
1960 (pub. 1967)	Pontegorda
1970 (pub. 1973)	Pontegorda
1981 (pub. 1984)	Pontegorda
1986 (pub. 1990)	Pontegorda
1991 (pub. 1993)	Pontegorda
2003	Ponte Gorda

Ponte Gorda figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante. Como se advirte na táboa, *Ponte Gorda* aparece sen artigo. Non obstante, a forma viva actual é *A Ponte Gorda*. Esta é, finalmente, a que vai constar na próxima edición do *Nomenclátor*.

Pontigal, O

Lugar da parroquia de Trabada

Derivado de *pontigo*, a voz *pontigal* podería interpretarse como un espazo onde hai varias *pontellas* (ou *ponticelas*). Denomínase *pontigo* unha ‘ponte pequena e estreita, de madeira ou pedra e de construción simple’. *Pontigo* é o resultado semiculto do latín PONTÍCŪLUS, derivado de PŌNTE ‘ponte’.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *O Pontigo* en Lourenzá, Riotorto, Viveiro (Lu), *Os Pontigos* en San Sadurniño (Co) e *As Pontigas* en Cedeira e Ortigueira (Co).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	*Pantigal
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	*Pantigal
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pontigal
1940 (pub 194?)	Pontigal
1950 (pub. 1951)	Pontigal
1960 (pub. 1967)	Pontigal
1970 (pub. 1973)	Pontigal
1981 (pub. 1984)	Pontigal
1986 (pub. 1990)	Pontigal
1991 (pub. 1993)	Pontigal
2003	Pontigal, O

**Pantigal* aparece con grafía errada.

O Pontigal figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante. Como se advirte na táboa, *Pontigal* aparece sen artigo. Non obstante, a forma viva actual é *O Pontigal*.

Portela, A

Lugar da parroquia de Vidal

Topónimo que podemos interpretar a partir dunha liña semántica oronímica vinculada cun elemento do relevo, a *portela* ‘paso estreito entre montañas’, ou ben dunha liña odonímica, isto é, relacionada coas vías de comunicación. O significado do apelativo *portela* flutúa entre ‘pequena abertura que se fai nun valado ou parede

O Pontigal (Trabada), 1914

para que poida pasar o gando, o carro, a maquinaria, as persoas’ e ‘porta rústica, parecida á cancela, que ás veces cerra esa abertura’. Neste caso, o nacemento da *Portela* estaría ligado ao feito circunstancial da existencia dun paso ou dun elemento que o posibilita.

Portela é diminutivo do clásico PÖRTA ‘porta’. *A Portela* é voz única na toponimia maior trabadense, pero na menor aparece ata en sete ocasións nas parroquias de Trabada e Vilaformán, e tamén en Vidal.

Como marca de termo, *A Portela* figura na documentación do mosteiro de Meira dende comezos do século XIII. No ano 1229, Xoán Muniz “frater de Alcántara” realiza unha venda ao mosteiro de Meira e ao seu abade Fernando: “vendo vobis domno F. abbati et conventi de Meyra duas sextas in villare de Tabulata, videlicet, per terminos istos [...] per *Portela*” (CDM, d. 470).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 60 ocorrencias para *A Portela*. *Portela* entra na formación de máis dunha ducia de compostos.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Portela
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Portela
1900 (pub. 1904)	Portela
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Portela
1940 (pub 194?)	Portela
1950 (pub. 1951)	Portela
1960 (pub. 1967)	Portela
1970 (pub. 1973)	Portela
1981 (pub. 1984)	Portela
1986 (pub. 1990)	Portela
1991 (pub. 1993)	Portela
2003	Portela

A Portela figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é case constante. Como se advirte na táboa, *Portela* aparece sempre sen artigo. Non obstante, a forma viva actual é *A Portela*. Esta é, finalmente, a que constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Porto do Malle, O

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo en que diferenciamos tres elementos: *Porto* + *de* + *O Malle*. A voz *porto* procede dunha voz prerromana indoeuropea PÖRTU ‘pasaxe’, que comparte étimo co latín PÖRTUS. E o dialectal *malle* vén do clásico MALLĒUS ‘martelo’.

O substantivo masculino *porto* pode referirse en terra firme a un ‘punto xeográfico localizado nunha zona elevada de montaña ou entre montañas, por onde

resulta máis doado o paso de persoas e vehículos e a construción dunha vía de comunicación' ou a un 'lugar estreito dun río, con pouca auga e pouca corrente, por onde se pode atravesar'. A localización do *Porto do Malle*, á beira do río de Trabada e nun punto facilmente practicable, leva a que nos inclinemos pola segunda acepción.

O segmento *do Malle* interpretámolo como pegada da actividade económica existente nas marxes dos ríos ligada a distintos enxeños hidráulicos, neste caso unha forxa. O *malle* é un 'martelo de gran tamaño, movido mecanicamente, que utilizan os ferreiros para esmagar e estirar o ferro'. Estamos diante dunha aplicación toponímica en que se toma a parte polo todo, isto é, dunha metonimia.

No “Memorial cobrador granos del priorato de Trabada” (1832-1835) (PARES, Trabada), concretamente na “Tabla de los cavezaleros de los Foros y Arriendos”, figuran “Antonio Fernandez Valiña de *Porto de Malle*” e “Juan Amor de *Porto de Malle*” e na “Tabla de los pagadores de los censos”: “Pedro Berdega de *Porto de Malle*”; na sección de arrendamentos está o veciño “Antonio Fernandez Valiña de *Porto de Malle*”.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra, á parte dos concellos de *Porto do Son* na Coruña e *Portomarín* en Lugo, 115 ocorrencias para lugares *O Porto. Malle* é o nome dunha entidade de poboación de Lugo (Lu), *O Malle* do Pino (Co), *O Mallo* de Ortigueira (Co), Carballedo (Lu), Cotobade (Po) e *A Fonte do Mallo* de Palas de Rei (Lu).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Porto do Malle
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Porto do Malle
1900 (pub. 1904)	Porto do Malle
1910 (pub. 1916)	Porto do Malle
1875-1925	Porto do Malle
1930 (pub 1933)	Porto do Malle
1940 (pub 194?)	Porto do Malle
1950 (pub. 1951)	Porto do Malle
1960 (pub. 1967)	Porto do Malle
1970 (pub. 1973)	Porto do Malle
1981 (pub. 1984)	Porto do Malle
1986 (pub. 1990)	Porto do Malle
1991 (pub. 1993)	Portodomalle
2003	Porto do Malle, O

O Porto do Malle figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1891-1895, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Porto do Malle* aparece sen artigo. Non obstante, a forma viva actual é *O Porto do Malle*. Esta é, finalmente, a que constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Pozos, Os

Lugar da parroquia de Valboa

Resulta difícil determinar que valor do apelativo *pozo* callou neste uso toponímico. *Pozo* pode aludir a un ‘pozo de auga’ (natural ou artificial), a un ‘sitio profundo dun río’ ou un accidente do terreo ben característico destas terras, a ‘valgada’. *Pozo* vén do latín PŪTĒUS ‘pozo’, ‘fochanca’.

Os Pozos é *unicum* na toponimia maior trabadense; non ocorre así na menor onde na mencionada parroquia de Valboa está *A Fraga dos Pozos*, na de Trabada *Os Pozos* e *O Pozo Tumbón* e na valiña do río de Vidal, en Penacova (Sante), *O Pozo*.

Se reparamos no curso medio e baixo do río Eo, sobre todo á altura das parroquias de Sante e da Ría de Abres, descubriremos un bo número de pozos onde hai salmón en abundancia. Os pescadores, sabedores disto, fóronos individualizando. Entre Río Trabada e A Veiga de Abres están: *O Castellano*, o de *Folgueiras*, *O Cachón*, *O Lameirón*, *Reiboa*, *Louside*, *Redondelo*, *Campelín*, *As Barcas*, *O Carballín de Riba*, *O Carballín de Baixo*, *A Pena de Abraído*, *A Curripa*, *O Fornín*, *A Cabeceira do Pozón*, *As Canaveiras* e *Os Balocos*.

En terra firme, *Os Pozos* é o nome que recibe unha terra de labor da Rabexa (A Ría de Abres).

O punto en que se xuntan o *rego de Rielo* e o *río Eo* coñécese como *A Poza*. *A Poza* non é máis ca un pozo de considerables dimensións, cuxa denominación tamén se estendeu ás terras ribeiregas da Rabexa (A Ría de Abres) e de Vilarbetote (Sante).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 20 ocorrencias para *O Pozo*, *Os Pozos*, *Pozo*, *Pozos*, *Puzo*, *O Puzo* e *Puzos*. *Á beira están os compostos: O Pozo Mouro* en Barreiros (Lu), *Pozo Negro* en Porto do Son (Co), *O Pozo Negro* en Cotobade (Po), *O Pozo do Cachón* en Muros (Co) e *A Rúa do Pozo* na Pobra do Brollón (Lu).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Pozos
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pozos
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Pozos
1940 (pub 194?)	Pozos
1950 (pub. 1951)	Pozos
1960 (pub. 1967)	Pozos
1970 (pub. 1973)	Pozos
1981 (pub. 1984)	Pozos
1986 (pub. 1990)	Pozos
1991 (pub. 1993)	Pozos
2003	Pozos, Os

Os Pozos figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Pozos* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o incorpora. *Os Pozos* é a forma viva.

Prado, O

Lugar da parroquia de Sante

O apelativo *prado* é unha voz viva que designa o ‘terreo húmido onde se deixa medrar a herba para alimento do gando’. *Prado* vén do latín PRĀTUM ‘prado’. *O Prado* é un topónimo transparente nunha contorna dedicada exclusivamente á actividade agraria.

No *Nomenclátor de Galicia* localizamos 65 ocorrencias de *Prado, O Prado, Prados* e *Os Prados*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Prado
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Prado
1900 (pub. 1904)	Prado
1910 (pub. 1916)	Prado
1875-1925	Prado
1930 (pub 1933)	Prado
1940 (pub 194?)	Prado
1950 (pub. 1951)	Prado
1960 (pub. 1967)	Prado
1970 (pub. 1973)	Prado
1981 (pub. 1984)	Prado
1986 (pub. 1990)	Prado
1991 (pub. 1993)	Prado
2003	Prado

O Prado figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Prado* aparece sempre sen artigo. Non obstante, a forma viva actual é *O Prado*. Esta é, finalmente, a que constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Purulleira, A

Lugar da parroquia de Valboa

O *perullo* é unha ‘variedade de pera pequena’ e o *perulleiro* a árbore que os dá. Ambos os dous derivados teñen a súa raíz na voz común *pera*, do latín *PĪRA* ‘pera’.

A forma feminina local *perulleira* (*Purulleira*, na toponimia) podería ter orixinalmente valor colectivo. No concello permanece un masculino *O Purulleiro* en Pacios (A Ría de Abres) e en Sante. A este último refírense os seguintes documentos en que só consta unha variante *Pirulleiro*:

Juan de la Barrera vezino del Coto de Balboa cuyos Montes confinan en el Lugar de Pedroselle, bendabal en los de la Mesa Episcopal de este obispado y *Montes do Pirulleyro...* (Doc. priv. Santarredeiro, Sante, 16/II/1819).

por arriva hacia el vendabal en mas montes que dicen *do Pirulleiro* (Doc. priv. Santarredeiro, Sante, 6/I/1834).

Hoxe, á parte do referido nome da localidade, na Lavandeira de Valboa está *A casa da Purulleira*.

O Catastro de Ensenada incluía numerosas pegadas deste topónimo baixo as formas *Perulleira*, *Porulleira* e *Purulleira*.

Na toponimia do occidente astur encontramos *A Perulleira* en Seares e Tol (Castropol) e no Franco e Santalla de Ozcos.

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Pirulleira
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Pirulleira
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

Rabexa, A

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Topónimo que alude a unha particularidade do curso fluvial máis importante que atravesa o concello, os rápidos do río Eo. O latín RAPĪDA designaba o ‘rápido dun río’. En galego, *rápido* chámase a ‘parte dun río, xeralmente con rochas, onde a auga discorre con violencia e a gran velocidade, debido á súa forte pendente’. *A Rabexa* convida a pensar en liñas interpretativas vinculadas a augas rápidas, de forte corrente. E é que o Eo, a esta altura, leva un curso intenso que se aproveitou incluso para erguer unha presa da que se abastecía o muíño de Rubieira.

O *Nomenclátor de Galicia* non rexistra ningún outro topónimo *A Rabexa*. Na toponimia menor encontramos dous casos: *A Rabexa*, o nome dunha terra de Cospeito (Lu) e *As Rabexas* de Ribadavia (Ou) (PTG).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Rabeja
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Rabeja
1900 (pub. 1904)	Rabeja
1910 (pub. 1916)	Rabeja
1875-1925	Rabeja
1930 (pub 1933)	Rabeja
1940 (pub 194?)	Rabeja
1950 (pub. 1951)	Rabeja
1960 (pub. 1967)	Rabeja
1970 (pub. 1973)	Rabexa
1981 (pub. 1984)	Rabexa
1986 (pub. 1990)	Rabexa
1991 (pub. 1993)	Rabexa
2003	Rabexa, A

A Rabexa figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. O NG incorpora *A Rabexa* co artigo, conforme o uso vivo.

Rea, A

Lugar da parroquia da Vilapena

Topónimo con base no apelativo *rea*. *A rea* (*fila*, *fileira* ou *riola*) é un ‘conxunto de elementos colocados un detrás do outro’. *Rea* procede do céltico REDA ‘camiño, o que se traslada’.

Pódese comprobar a xusteza das denominacións toponímicas locais en que se mantén a ‘disposición en ringleira’ –das casas– tanto na Vilapena como na Ría de Abres. No segundo caso, aínda que as últimas compilacións oficiais non inseriron este nome propio, convén subliñar que si está en uso para designar a fileira de casas construídas ao longo da N-634 na Veiga de Abres.

Na toponimia menor da parroquia de Valboa, e no lugar de Axilde, hai un monte chamado *Rea de Pedras*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra o topónimo *A Rea da Cruz* na Pastoriza (Lu).

Real, O

Lugar da parroquia de Vilaformán

Topónimo que alude a un ben, a unha posesión do rei. *Real* procede do latín REGĀLIS ‘que é da propiedade do rei’. Nalgunhas aplicacións toponímicas, as denominadas *reais* eran vías de comunicación construídas a cargo do Estado.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *O Real* en Boimorto, Melide, Oleiros (Co), Baleira, Castro de Rei, Lugo, Riotorto, Sarria (Lu), Rubiá (Ou) e Moaña (Po); *O Real Novo* e *O Real Vello* en Melide (Co); *O Real da Pousa* en Castro Caldelas (Ou); *O Real de San Paio* en Baleira (Lu); *Vigo do Real* e *Vilar do Real* en Samos (Lu) e *Vilarreal* na Estrada (Po), Guntín e Ribas de Sil (Lu).

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Real
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Real
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Real
1940 (pub 194?)	Real
1950 (pub. 1951)	Real
1960 (pub. 1967)	Real
1970 (pub. 1973)	Real
1981 (pub. 1984)	Real
1986 (pub. 1990)	Real
1991 (pub. 1993)	Real
2003	Real, O

Real figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. O NG incorpora *O Real* co artigo, conforme o uso vivo.

Redondo

Lugar da parroquia de Trabada

Topónimo que posiblemente aluda á forma do terreo ou á súa condición de acoutado, cercado ou valado. *Redondo* procede de RETŪNDUS, forma disimilada de ROTŪNDUS ‘redondo’. O sentido que se lles atribúe aos nomes propios de lugar *Redondo* non adoita ser literal.

Redondo, en función toponímica, pode referirse a unha zona máis ou menos delimitada ao redor dun lugar considerado como núcleo. Este parece ser o caso de *Campo Redondo* de Ribadavia (Ou), A Estrada e Ribadumia (Po); *Monte Redondo* de Padrenda (Ou) ou *Monterredondo* do Saviñao (Lu) (NG). *Redondo* aplicouse a extensións cultivadas e, en sentido figurado, *couto redondo* utilizouse para designar grandes extensións de propiedade particular.

Coa categoría de topónimo, *Redondo* consérvase na documentación do mosteiro meirego dende primeiros do século XIII. No ano 1230, Pedro Ordóñez cédelle ao

mosteiro de Meira a posesión que ten preto da granxa de Trabada “per antiquam de *Redondo*” (CDMeira, d. 506).

No “Apeo de los montes y heredades que están en terminos de Abaira” (1641) (PARES, Meira) figura “y de las heredades y vienes rraices que fueron de *rredondo*”.

Na toponimia menor trabadense atopamos tamén unha forma feminina *Redonda* en Valboa e os diminutivos *Redondelo* e *Redondela* en Sante.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Redondo* en San Sadurniño (Co), Vilalba (Lu), Covelo, Moaña e Pontecesures (Po); *O Redondo* en Ares, Fene, Monfero, Mugar dos, Narón, Sada (Co), O Páramo, O Vicedo (Lu), A Estrada, Silleda e Vigo (Po).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Redondo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Redondo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Redondo
1940 (pub 194?)	Redondo
1950 (pub. 1951)	Redondo
1960 (pub. 1967)	Redondo
1970 (pub. 1973)	Redondo
1981 (pub. 1984)	Redondo
1986 (pub. 1990)	Redondo
1991 (pub. 1993)	Redondo
2003	Redondo

Redondo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante.

Rego, O

Lugar da parroquia de Sante

Rego é un termo habitual do léxico común e toponímico. *O Rego* pasa a denominar un núcleo habitado que se estableceu ao lado da corrente e que tomou para si o xenérico do curso de auga. Para o apelativo *rego* véñse admitindo por parte dos investigadores a súa filiación prelatina.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 100 ocorrencias para *O Rego*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rego
1940 (pub 194?)	Rego
1950 (pub. 1951)	Rego
1960 (pub. 1967)	Rego
1970 (pub. 1973)	Rego
1981 (pub. 1984)	Rego
1986 (pub. 1990)	Rego
1991 (pub. 1993)	Rego
2003	Rego, O

O Rego figura nos repertorios oficiais a partir de 1933. O NG incorpora *O Rego* co artigo, conforme o uso vivo.

Rego Corto, O

Lugar da parroquia de Valboa

Véxase a entrada *Rego, O*.

O rego aparece acompañado do adxectivo especificativo *corto* (castelanismo) que salienta un trazo do seu percorrido, a súa pouca lonxitude.

O Rego Corto (Valboa)

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Regocorto
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rego Corto
1940 (pub 194?)	Regocorto
1950 (pub. 1951)	Regocorto
1960 (pub. 1967)	Regocorto
1970 (pub. 1973)	Regocorto
1981 (pub. 1984)	Regocorto
1986 (pub. 1990)	Regocorto
1991 (pub. 1993)	
2003	Rego Corto

O Rego Corto figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871). Aínda que o NG incorpora *Rego* sen artigo, a forma viva actual é *O Rego* e así constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Rego do Galo

Lugar da parroquia de Valboa

Véxase a entrada *Rego, O*.

O uso toponímico é claramente secundario e derivado do hidronímico. Por este punto pasa o rego chamado *Rego do Galo*. O xenérico *rego* concrétese neste caso cun complemento preposicional *do Galo*.

Para *Galo*, á parte dunha suposta alusión ao zoónimo *galo* (< latín GALLUS), podemos pensar na identificación co cognome latino *Galo*. O nome da localidade seguramente teña que ver coa segunda hipótese, de orixe antroponímica e fondo latino.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as entidades de poboación: *O Galo* en Arteixo (Co), *Os Galos* en Ribadeo (Lu), *O Barrio do Galo* en Malpica de Bergantiños (Co) e *Coto de Galos* na Cañiza (Po).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Regodegalo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Rego de Galo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rego de Galo
1940 (pub 194?)	Rego de Galo
1950 (pub. 1951)	Rego de Galo
1960 (pub. 1967)	Rego de Galo
1970 (pub. 1973)	Rego do Galo
1981 (pub. 1984)	Rego do Galo
1986 (pub. 1990)	Rego de Galo
1991 (pub. 1993)	Rego do Galo
2003	Rego do Galo

Rego do Galo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871). A vacilación entre *Rego do Galo* e *Rego de Galo* aínda se mantén na actualidade.

Rego Rubio, O

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Rego, O*.

Modifica a *regu* un adxectivo *rubio* (< RŪBĒUS ‘vermello’) co que se quere destacar a cor da auga. A coloración vermella ou encarnada é propia de augas ferruginosas.

O Rego Rubio (Trabada)

No “Apeo del lugar de fondo de bila en Trabada” (29/XII/1640) (PARES, Meira) consta xa o topónimo: “otra pieza de souto en *regorrubio* que topa con souto de garcía barata y en el camino real”.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Regorrubio
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Regorrubio
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rego Rubio
1940 (pub 194?)	Regorrubio
1950 (pub. 1951)	Regorrubio
1960 (pub. 1967)	Regorrubio
1970 (pub. 1973)	Rego Rubio
1981 (pub. 1984)	Rego Rubio
1986 (pub. 1990)	Rego Rubio
1991 (pub. 1993)	Rego Rubio
2003	Rego Rubio, O

O Rego Rubio figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871).

Requeixo, O

Lugar da parroquia de Vidal

O significado de *requeixo* ‘terreo en pendente que vai dar a un val’ responde á conformación orográfica do lugar do *Requeixo*. De etimoloxía dubidosa, para *Requeixo* formuláronse dúas hipóteses máis ou menos verosímiles.

A primeira vincularíao co termo **capsĕum* ao crer que se trataba dunha aplicación metafórica tomada da anatomía (‘queixo’) ou co latín vulgar **capsĕum*, ‘semellante a unha caixa’, derivado de CAPSA ‘caixa’.

A segunda consideraría o sucesor dunha forma verbal antiga *requexar*, *arrequexar* ‘poñer en apuros’ (< **quassiare*). Ao lado da perspectiva altimétrica, apuntada anteriormente, poderíamos supoñer unha segunda de tipo planimétrico. Pode acontecer que en *Requeixo*, como en *Corno* ou *Canto*, se dea unha aplicación topónímica en que se faga referencia a paraxes (terreos ou prados) cuxa planta remata en ángulo.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Requeixo*, en Arzúa, Carballo, Melide, Oroso, Ortigueira, As Somozas (Co), Chantada, Friol, Guitiriz, Oourol, A Pobra do Brollón, Samos, Sarria, Viveiro (Lu), Barbadás, Boborás, A Bola, Chandrexa de Queixa, Lobios, Manzaneda, Maside,

Nogueira de Ramuín, Ourense, Padrenda, Pontedeuva, A Veiga (Ou), Dozón, Lalín, As Neves, Ponteareas, Silleda e Vigo (Po); *O Requeixo* pola Baña, Irixoa, Malpica de Bergantiños (Co), Abadín, O Valadouro (Lu) e Ponteareas (Po), *Requeixos* pola Cañiza (Po); *Requeixo de Queiroás* e *Requeixo de Valverde* por Allariz (Ou).

Fóra de Galicia atopamos *Requejo* en Asturias, Cantabria, León e Zamora; *Requejo de la Vega*, *Requejo de Pradorrey* e *Requejo y Corús* en León. E en Portugal *Requeixo* en Aveiro, Fafe, Guimarães, Póvoa de Lanhoso, Veira do Minho, Monção, Braga, Celorico de Basto e Maia; *Requeixo de Arqueiros* en Fafe e *Requeixos* en Lousada.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Requeíjo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Requeíjo
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Requeijo
1940 (pub 194?)	Requeijo
1950 (pub. 1951)	Requeijo
1960 (pub. 1967)	Requeijo
1970 (pub. 1973)	Requeijo
1981 (pub. 1984)	Requeixo
1986 (pub. 1990)	Requeixo
1991 (pub. 1993)	Requeixo
2003	Requeixo

O Requeixo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Aínda que o NG incorpora *Requeixo* sen artigo, a forma viva actual é *O Requeixo* e así constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Retorta, A

Lugar da parroquia de Sante

Tanto o rego de Sante, que atravesa *A Retorta* en dirección ao Eo, coma o camiño que pasa por Sante cara á Ría de Abres debuxan a esta altura unha pronunciada curva. Ademais, a última casa da *Retorta* coñécese como casa da *Volta*. *Retorta* procede do participio de perfecto do verbo latino TŌRQUĒRE ‘dobrar’, ‘torcer’, en latín vulgar *tōrcēre*.

Para o lugar da *Retorta* contamos con testemuños documentais dende o século XIV procedentes do mosteiro de Vilanova de Ozcos. O 21 de abril do 1311, o abade Xoán e o convento de Vilanova cédennles a Fernán Martís de Lousada e a “Juhan Neyanes *da Retorta*” a pumarega de Vesaduras (OscosDip, d. 9).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Retorta* en Laza e Montederramo (Ou); *A Retorta* en Cambre, Muros, Ortigueira, As Somozas, Vedra (Co), A Fonsagrada, Friol, Guntín, Paradela, O Saviñao, Vilalba (Lu), Montederramo, Porqueira (Ou), A Cañiza, Gondomar, Salceda de Caselas e Vigo (Po); *As Retortas* en Outeiro de Rei (Lu) e *O Touzal da Retorta* na Cañiza (Po).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Retorta
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Retorta
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Retorta
1940 (pub 194?)	Retorta
1950 (pub. 1951)	Retorta
1960 (pub. 1967)	Retorta
1970 (pub. 1973)	Retorta
1981 (pub. 1984)	Retorta
1986 (pub. 1990)	Retorta
1991 (pub. 1993)	Retorta
2003	Retorta, A

A Retorta figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Retorta* aparece sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

Ría de Abres, A (Santiago)

Parroquia do concello de Trabada

A Ría é a estrema dun val que atravesa o Eo e ata o que chegan as mareas vivas do Cantábrico. A partir do apelativo *río* creouse o feminino *ría*. E *Abres* era o primitivo nome do río que, andado o tempo, se fixa como nome do núcleo de poboación. O río Eo figuraba aínda no Catastro de Ensenada como *río de Abres*. Recibiron o nome de *Abres* as veigas próximas, e aínda hoxe se mantén o topónimo *A Veiga de Abres*.

Para explicar etimoloxicamente *Abres* utilizáronse dúas liñas interpretativas. A primeira vincula *Abres* cunha raíz **ab-* propia da antiga hidronimia europea, a segunda ve en *Abres* un caso de toponimia con base antroponímica.

No territorio galego e asturiano encontramos testemuños tanto de *Ables* como de *Abres*. *Ables* está preto do río Nora (Asturias) e a localidade de *Abres* en Anxeriz, no concello de Tordoia (Co), próxima a un afluente do Dubra, coñecido como de *Abres*.

Os rexistros documentais máis antigos que posuímos para *Abres* corresponden a finais do século x: “*Ables*” (*Sancto Iacobo de*) (*Ueiga de*) (973?) (1002), “*Aules*” (*Sanctum Iacobum*) (1174, 1250). Con ela alterna “*Aures*” (1243), “*Avres*” (1304, 1327, 1349, 1357, 1405), “*Abres*” (1305).

Abres aparece na documentación da sede catedralicia mindoniense e do mosteiro de Vilanova de Ozcos a partir do século XI. O 5 de xullo do ano 1002, Iquilo concédelle ao bispo mindoniense Armentario o mosteiro de Santa Baia de Ermolfi e outros lugares “*hec sunt ecclesia sancto Iacobo de Ables, Ueiga de Ables*” (CD-CatMondoñedo, d. 6). O 31 de agosto do 1174, asínase a carta de venda dunha propiedade de Santiago de Abres entre Vela Eneguiz e o abade D. Gonzalo e os monxes de Vilanova de Ozcos:

in loco quem vocitant Villam Dongam, pernominatam in *Aules* [...] exitus et reditus sive in monasterio pernominato *Sanctum Iacobum de Aules* cum suis directos quantas hereditates pernominatas meam portionem (CDOscos1, d. 15).

En 1249, Pedro Díaz pacta a entrega ao abade D. Gómez do mosteiro de Vilanova de Ozcos de “*unam casaria populata in Aures*” (CDOscos2, d. 61). E o 7 de xuño de 1250, o abade D. Gómez dóalle a Alfonso Reimúndez “*nostram terram que est iuxta pontem ex illa parte contra Aules*” (CDOscos2, d. 68).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *A Ría* en Vilamarín (Our), *Ría de Abaixo* e *Ría de Arriba* en Pontevedra (Po) e *As Rías* en Laxe (A Cor); *Abres* en Tordoia (A Cor).

A Ría de Abres

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	Abres
1863-1871	Ría de Abres
1873	Ría de Abres
1885	Ría de Abres
1888 (pub. 1891-1895)	Ría de Abres
1900 (pub. 1904)	Ría de Abres
1910 (pub. 1916)	Ría de Abres
1875-1925	Ría de Abres
1930 (pub 1933)	Ría de Abres
1940 (pub 194?)	Ría de Abres
1950 (pub. 1951)	Ría de Abres
1960 (pub. 1967)	Ría de Abres
1970 (pub. 1973)	Ría de Abres
1981 (pub. 1984)	Ría de Abres
1986 (pub. 1990)	Ría de Abres
1991 (pub. 1993)	Ría de Abres
2003	Ría de Abres, A

A Ría de Abres figura en todos os repertorios oficiais dos séculos XIX e XX. No publicado en 1810 aparece *Abres*.

Ribela, A

Lugar da parroquia de Trabada

Véxase a entrada *Suasribas*.

Topónimo que designa un terreo circundante a un curso de auga. *A Ribela* está preto do río de Trabada. *Ribela* é un derivado diminutivo de *riba* (< RĪPA ‘ribeira).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra máis de 20 ocorrencias para *Ribela*, *A Ribela*, *As Ribelas* e *Ribelas*.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Ribela
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Ribela
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Ribela
1940 (pub 194?)	Ribela
1950 (pub. 1951)	Ribela
1960 (pub. 1967)	Ribela
1970 (pub. 1973)	Ribela
1981 (pub. 1984)	Ribela
1986 (pub. 1990)	Ribela
1991 (pub. 1993)	Ribela
2003	Ribela, A

A Ribela figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Ribela* aparece sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

Rielo

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Véxase a entrada *Río*.

O uso toponímico de *Rielo* é claramente secundario. O primitivo *rego de Rielo* pasou a nomear este lugar da Ría de Abres. *Rielo* é un ‘río pequeno’. A voz *rielo* procede de **rivēllus*, derivado diminutivo de RIVUS ‘río’.

Rielo mantense noutras realidades xeográficas próximas á corrente: *A casa de Rielo*, *O molín de Rielo*, *A Horta de Rielo* (terra de labranza da Rabexa) e *Os Pra-dos de Rielo* (montes estremeiros da Retorta, Sante).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Rielo* en Melide (Co), Meira (Lu) e Lalín (Po) e *A Cima de Rielo* en Lalín (Po).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Rielo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rielo
1940 (pub 194?)	Rielo
1950 (pub. 1951)	Rielo
1960 (pub. 1967)	Rielo
1970 (pub. 1973)	Rielo
1981 (pub. 1984)	Rielo
1986 (pub. 1990)	Rielo
1991 (pub. 1993)	Rielo
2003	

Rielo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871). A partir do nomenclátor publicado no ano 1933 e ata o de 1993, a súa presenza é constante.

Río

Lugar da parroquia de Trabada

Estamos diante dun caso de expansión do nome xenérico da corrente *río* a un núcleo de poboación. *Río* procede do latín RĪUUS ‘rego, canle’.

A localidade de Río está situada no curso medio do *río de Trabada* na parroquia homónima. *O río de Trabada* converteuse en *Río* debido a unha elisión.

Temos constancia documental da existencia desta “villam de *Río*” dende o século XI (9/XII/1085), cando D. Azenar e a súa muller lle fixeron unha doazón ao mosteiro de Lourenzá:

damus atque concedimus villas prenomintas, id est, quarta de Tabulata, quantum nos ibidem competit integra; et quarta de *Río* integra (TLourenzá, d. 156).

A toponimia de *Río* é abundante e tamén son numerosos os compostos dos que forma parte nas catro provincias.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Río
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Río
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Río
1940 (pub 194?)	Río
1950 (pub. 1951)	Río
1960 (pub. 1967)	Río
1970 (pub. 1973)	Río
1981 (pub. 1984)	Río
1986 (pub. 1990)	Río
1991 (pub. 1993)	Río
2003	Río, O

Río figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante.

Como se advirte na táboa, *Río* aparece sempre sen artigo ata o NG. Actualmente a forma viva é *Río*.

Río Trabada

Lugar da parroquia de Sante

A localidade de *Río Trabada* atópase nas inmediacións do lugar en que desauga o *río de Trabada* no Eo. A entidade de poboación que xorde no treito final do percorrido porta o nome da corrente.

O río de Trabada atravesa as parroquias de Trabada (curso alto e medio) e de Sante (baixo) e é o principal afluente do Eo no concello.

Na documentación do mosteiro de Lourenzá alúdese ao seu paso por *Trabada* e *Río*: o 9 de decembro do 1085, D. Azenar e a súa muller entréganlle ao mosteiro de Lourenzá a súa parte nas vilas de Trabada e *Río* “et discurrit *flumen Tabulata*” (TLourenzá, d. 156).

No Catastro de Ensenada aínda atopamos numerosas referencias a *Río Trabada*.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	Río - Trabada
1981 (pub. 1984)	Río Trabada
1986 (pub. 1990)	Río Trabada
1991 (pub. 1993)	Río Trabada
2003	Río Trabada

Río Trabada figura nos repertorios oficiais a partir de 1973.

Rodriguelo

Lugar da parroquia de Vilaformán

Topónimo indicativo do cultivo da vide. A mediados do século XVIII, na parroquia de Vilaformán había *Viñas* como proban as abundantes referencias que inclúe o Catastro de Ensenada. Ademais, en Vilaformán é onde permanece o único topónimo maior de todo o concello que lembra o cultivo, *Pé de Viña*.

A voz *rodriguelo* non é de uso común na comarca nin a encontramos no *Diccionario da Real Academia Galega*. Este inclúe, no entanto, *rodriga* ‘acción de rodrigar’, ‘estaca que se chanta ao lado dunha planta para suxeitala ou endereitala’. Á súa área significativa pertencen *rodrigón* ‘estaca de apoio para amparar videiras, feixoeiras e outras plantas trepadeiras’, *rodrigar* ‘poñer rodrigóns ás plantas’ e *rodrigal* ‘póla á que se lle deixan os guipios para facer a función de escada’.

Na toponimia menor de Sante temos *As Rodrigas* (terreo de labranza). E a documentación, nomeadamente o Catastro de Ensenada, contén en Vilaformán (onde situamos o lugar, vivo, de *Rodriguelo*) unha forma *Rodrigal*.

O *Rodriguelo* actual é un derivado diminutivo. Variante súa é *O Rodroguelo*, monte que localizamos nesta parroquia. Os topónimos locais *Rodriguelo*, *O Rodroguelo*, *Rodrigal* e *As Rodrigas* semellan emparentados etimoloxicamente.

Véñse recoñecendo a súa relación etimolóxica co latín vulgar **rūdīca* < RĪDĪCA ‘rodrigón’, aínda que os investigadores non descartan unha posible filiación xermánica **rodīrakjo*. **Rodegar*, **rodegón* sufrirían unha alteración ata derivar nos

actuais *rodrigar*, *rodrigón* polo parecido co nome *Rodrigo*, responsable da aparición dun segundo *r* e dun *i* non etimolóxicos.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Rodriguelo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Rodriguelo
1900 (pub. 1904)	Rodriguelo
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rodriguelo
1940 (pub 194?)	Rodriguelo
1950 (pub. 1951)	Rodriguelo
1960 (pub. 1967)	Rodriguelo
1970 (pub. 1973)	Rodriguelo
1981 (pub. 1984)	Rodriguelo
1986 (pub. 1990)	Rodriguelo
1991 (pub. 1993)	Rodriguelo
2003	Rodriguelo

Rodriguelo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante.

Roxo Seco, O

Lugar da parroquia de Vilaformán

Topónimo formado por dous constituíntes, un substantivo *roxo* e un adxectivo que o modifica, *seco*. *O Roxo* é un (*ar*)*roxo* ‘pequena corrente de auga que se forma en épocas de chuvias e que non é permanente’. Este apelativo non triunfou no léxico común galego, que preferiu *rego* e derivados. A voz *arroio* procede dun termo hispánico de natureza prelatina *ARRŪGĪA* ‘galería dunha mina’. En romance, o sentido orixinario sería ‘canle artificial para o paso da auga’ e só secundariamente ‘rego’. *Seco* vén do adxectivo latino *siccus* ‘seco’. O trazo que se pondera neste curso de auga é o dun leito con escasa corrente e, por conseguinte, con posibilidade de quedar seco.

Un bo número de atestacións documentais e unha coidadosa lectura permitíronos reconstruír e interpretar con propiedade un elemento a primeira vista equívoco. A fonte utilizada foi o Catastro de Ensenada, de onde recuperamos *Arrojo Seco* (CME, Villaformán, RL, 1231, 113, 144, 156, 159), *Arroxoseco* (CME, Villaformán, RL, 1231, 113) e *Arrox Seco* (CME, Villaformán, RL, 1231, 37).

O Nomenclátor de Galicia rexistra as seguintes entidades de poboación: *Arrox* en Baralla, Becerreá, Lourenzá, Samos e Sober (Lu); *O Arroio* en Cerceda (Co) e

Tui (Po); *O Arroxo* en Bóveda (Lu); *Arroxos* no Corgo (Lu) e *Castro de Arroxo* e *Veiga de Arroxo* na Fonsagrada (Lu).

Arroyo é ben coñecido na toponimia peninsular, onde presenta máis de 100 ocorrencias nas provincias de Albacete, Almería, Asturias, Ávila, Badajoz, Burgos, Cáceres, Cádiz, Cantabria, Ciudad Real, Córdoba, Granada, Guadalajara, Huelva, Jaén, Madrid, Málaga, Murcia, Palencia, Salamanca, Segovia, Sevilla, Teruel, Valencia e Valladolid. En Portugal hai *Arroio* en Monchique e Torre de Moncorvo, e *Arroios* en Bragança, Faro, Lisboa, Torre de Moncorvo e Vila Real.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Rojoseco
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Rojoseco
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Rojoseco
1940 (pub 194?)	Rojoseco
1950 (pub. 1951)	Rojoseco
1960 (pub. 1967)	Rojoseco
1970 (pub. 1973)	Roxoseco
1981 (pub. 1984)	Roxoseco
1986 (pub. 1990)	Roxo Seco
1991 (pub. 1993)	Roxo Seco
2003	Roxo Seco, O

O Roxo Seco figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Roxo Seco* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

Salgueiro, O

Lugar da parroquia de Valboa

O apelativo *salgueiro* vén de **salicārīu*, derivado do latín *SALIX* ‘salgueiro’. Nalgunhas ocasións, para denominar un lugar basta coa existencia dun exemplar. É o caso do *Salgueiro*, pero tamén dos trabadenses *O Loureiro*, *O Carballo* ou *O Espín*. Ora ben, os abundanciais aparecen con maior frecuencia na fitotoponimia. A un ‘lugar poboado de salgueiros’ refírense *O Salgueiral* de Trabada e *As Penas de Salcido* do Bargo (A Vilapena).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as parroquias de *Salgueiros* (San Mamede) en Dumbria (Co), (Santa María) en Monterroso (Lu) e (San Pedro) en Vila de Cruces (Po) e máis de 30 lugares denominados *Salgueiro*, *O Salgueiro*, *Salgueiros* e *Os Salgueiros*. Inclúe tamén os compostos *Salgueiros Altos* en Vilalba (Lu); *Salgueiro de Abaixo* e *Salgueiro de Arriba* en Ortigueira (Co); *Salgueiro do Mato* en

Sanxenxo (Po); *O Casal do Salgueiro* e Monfero (Co), *O Coto Salgueiro* Boimorto (Co); *Montesalgueiro* Aranga (Co); *O Porto Salgueiro* Toques (Co); *O Rego Salgueiro* Trazo (Co) e *Vilar de Salgueiros* Friol (Lu).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Salgueiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Salgueiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Salgueiro
1940 (pub 194?)	Salgueiro
1950 (pub. 1951)	Salgueiro
1960 (pub. 1967)	Salgueiro
1970 (pub. 1973)	Salgueiro
1981 (pub. 1984)	Salgueiro
1986 (pub. 1990)	Salgueiro
1991 (pub. 1993)	
2003	Salgueiro, O

O Salgueiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do 1933, a súa presenza é case constante. Como se advirte na táboa, *Salgueiro* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

San Martiño

Lugar da parroquia da Ría de Abres

O haxiónimo *San Martiño* que lle dá nome a esta localidade da Ría pode referirse a dous santos, San Martiño de Braga, ao que non se lle rendeu culto nos primeiros anos da Idade Media e San Martiño de Tours, de orixe francesa. Neste caso seguramente se refira ao segundo.

San Martiño é santo titular de 235 parroquias en Galicia, 5 baixo a forma *Martín*. En *San Martín* (*Samartín* forma propia do galego oriental) atopábase, segundo P. Reigosa, o cenobio do abade Esperauta, a quen lle dera autorización para fundar unha casa de oración o rei Silo. O 23 de agosto do ano 1215, Pedro García vendíalle ao abade de Meira os bens que tiña en San Martiño de Esperanton:

facio cartam vendicionis simul et donationis de hereditate mea propria, quam habeo ex parte matris mee in *sancto Martino* de Speranton (CDMeira, d. 267).

Na toponimia peninsular temos *San Martín* e *Sant Martí* e *São Martinho* en Portugal.

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	San Martín
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	San Martín
1900 (pub. 1904)	San Martín
1910 (pub. 1916)	San Martín
1875-1925	San Martín
1930 (pub 1933)	San Martín
1940 (pub 194?)	San Martín
1950 (pub. 1951)	San Martín
1960 (pub. 1967)	San Martín
1970 (pub. 1973)	San Martín
1981 (pub. 1984)	San Martiño
1986 (pub. 1990)	San Martiño
1991 (pub. 1993)	San Martiño
2003	San Martiño

San Martín figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do publicado en 1891-1895, a súa presenza é constante.

Santarredeiro

Lugar da parroquia de Sante

Santarredeiro é un núcleo de poboación que xorde na parte de atrás de *Sante*, parroquia en que está situado. Interpretámolo como un composto de *Sante* + *re-trārīu* ‘traseiro’. *Re-trārīu* sería unha forma reforzada creada sobre *retrō* ‘atrás’. A solución actual *redeiro* é froito dunha disimilación consonántica. Tamén se oen as variantes *Santerredeiro* (con asimilación vocálica) e *Santardeiro* (sincopada).

Este segundo elemento do topónimo está presente noutros galegos como *Covarradeiras* en Ferrol (Co), *Regorredeiro* en Abadín (Lu) ou *A Vilarradeira* en Trazo (Co).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Santardéiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Santarredeiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Santarredeiro
1940 (pub 194?)	Santarredeiro
1950 (pub. 1951)	Santarredeiro
1960 (pub. 1967)	Santarredeiro
1970 (pub. 1973)	Santarredeiro
1981 (pub. 1984)	Santarredeiro
1986 (pub. 1990)	Santarredeiro
1991 (pub. 1993)	Santarredeiro
2003	Santarredeiro

Santarredeiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do 1933, a súa presenza é constante.

Sante (San Xiao)

Parroquia do concello de Trabada

Sante procede do nome latino *Sanctus*, en xenitivo *Sancti*. Acudir a nomes propios de persoa á hora de crear nomes de núcleos de poboación foi un recurso bastante frecuente.

Sante aparece dende comezos do século XII no Tombo de Lourenzá e na Colección Diplomática do mosteiro de Vilanova de Ozcos. En setembro do ano 1127, Ero Romaniz entrégalle ao mosteiro de Lourenzá “ecclesias in ripa de Euue, ecclesia Sancta Eulalia que vocitant *Sancti*” (TLourenzá, d. 104). No 1199, o rei Afonso IX dóalle novas terras ao bispo de Mondoñedo: “terram de Miranda et *Sancti*, cum omnibus suis pertinentiis” (Reigosa).

Fernando Reimundo confirma en 1244 a doazón dos bens de Riparia, o monte de Guear e o vilar de Betot feita por seu pai ao abade D. Gómez do mosteiro de Vilanova de Ozcos: “in totis hereditatibus de Riparia [...] habet in tota terra de Riparia de *Santi*” (CDOscos2, d. 44). O 15 de agosto do 1244, o abade D. Gómez confíalle a Fernando Raimundo a propiedade de Dongo: “quas habetis in terra de Riparia de *Sancti* [...] debeo dare monasterio uestro in terra de Riparia” (CDOscos2, d. 46).

O 8 de marzo do 1247, Elvira Fróilaz cédelles ao abade D. Gómez e ao mosteiro de Vilanova de Ozcos a posesión e a “sacada” que seu pai Froila Muñiz fixera en Margarita: “Facta fuit ista donacio in ecclesia de *Sancti*...” (CDOscos2, d. 56). No ano 1249, Diego Raimúndez outórgalle ao mosteiro de Vilanova a habenza que

tiña na Veiga: “Alfonso Regmondi, tenente terram de Riparia de *Santi*” (CDOscos2, d. 62).

O 23 de maio do 1250, Fernando Reimúndez véndelles ao abade D. Gómez e ao convento de Vilanova de Ozcos a posesión súa na veiga de Peaguear: “Qui presentes fuerunt: Iohannes Pelagii de *Sancti*...” (CDOscos2, d. 67). En novembro do ano 1250, Sancho Reimúndez confirma a doazón feita por Raimundo Díaz, seu pai, ao mosteiro de Vilanova: “habet in tota terra de Riparia de *Santi*” (CDOscos2, d. 70). O 10 de xaneiro do 1253, Afonso Reimúndez de Riparia de *Santi* outórgalles ao abade D. Gómez e ao mosteiro de Vilanova de Ozcos as dúas quintas partes da propiedade de Frexeno: “quod ego Aldefonsus Reymundi de Riparia de *Santi*...” (CDOscos2, d. 80).

Sante e as *Ribeiras de Sante* convertéranse nun punto de referencia habitual na documentación da comarca a partir do século XIII. Nas “Riberas de Sante” contában con meiriño, xuíz ou alcalde designado polo señor da xurisdición e tamén con sala de audiencia e cárcere. Sante era unha das administracións da diocese mindoniense, como Vilamaior (Mondoñedo), Bretoña e Barreiros. A esta administración pertencían as freguesías de Ribadeo, Trabada, Vilaformán, Abres, Valboa, Couxela, Vilausende, Covelas, Cedofeita, Piñeira e Vilaselán, así como a actual parroquia de Sante e unhas reducidas propiedades de Castropol. Deste extenso territorio ribeirego pouco resta actualmente. A Ribadeo foron parar Couxela, Vilausende, Covelas, Cedofeita, Piñeira e Vilaselán e o Principado retivo a parte asturiana de Abres e Castropol.

Nomenclátor	Sante
1810	Sante
1863-1871	Sante
1873	Sante
1885	Sante
1888 (pub. 1891-1895)	Sante
1900 (pub. 1904)	Sante
1910 (pub. 1916)	Sante
1875-1925	Sante
1930 (pub 1933)	Sante
1940 (pub 194?)	Sante
1950 (pub. 1951)	Sante
1960 (pub. 1967)	Sante
1970 (pub. 1973)	Sante
1981 (pub. 1984)	Sante
1986 (pub. 1990)	Sante
1991 (pub. 1993)	Sante
2003	Sante

Sante figura en todos os repertorios dos séculos XIX e XX.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Sante* en Sobrado (Co), Guitiriz (Lu), Maside (Ou), Lalín e Silleda (Po) e os compostos: *Sante de Abaixo* e *Sante de Arriba* en Sober (Lu), *Castrosante* na Pobra do Brollón (Lu), *Vilasante* en Cervantes, O Páramo, Sarria, O Saviñao (Lu) e *Vilasante de Abaixo* e *Vilasante de Arriba* en Antas de Ulla (Lu).

Santo Estevo

Lugar da parroquia de Trabada

Esta localidade porta o nome do santo titular da ermida. Na actualidade, en Trabada empréganse tanto a forma castelá *San Esteban* coma a galega *Santo Estevo* e *O Santo Estevo*. *Santo Estevo* é o resultado patrimonial de *SANCTUS STEPHANUS*.

Santo Estevo foi o primeiro mártir de veneración universal e é santo titular de 110 parroquias galegas. A ermida trabadense está baixo a advocación de *Santo Estevo* dende o século xvii, cando o bacharel D. Xoán de Ayllón, crego reitor de Santa María de Trabada, funda a capelanía.

Para *Santo Estevo* contamos con atestacións documentais moi precisas e abundantes dende o século xi.

Límites de Santo Tomé de Lourenzá: “et quomodo se dividet per hereditatem de *Sancto Stephano*” (s. d., TLourenzá, d. 14-46).

O 4 de maio do 1031, D.ª Tota e o seu fillo D. Gutierre dóanlle ao mosteiro de Lourenzá diversos bens, entre eles, unha “hereditate que discurrit in ecclesia *Sancto Stephano*” (TLourenzá, d. 14-46).

Noticia das propiedades que posúe Paio Vermúdez co conde D. Pedro e os seus irmáns, onde se cita unha “tercia de *sancti Stephani*” (s. XII, CDMeira, d. 2).

O 18 de xaneiro do 1238, o abade Heimerico e o convento de Meira outórganlles licenza a vinte homes para que ocupen Trabada e outros lugares: “et quomodo discurrit rivulus *Sancti Stephani* usque ad rivulum de Tabula” (CPMeira, 1).

A finais dese mesmo ano, asinan a segunda carta de poboamento do mosteiro de Meira: “damus XX ti [et VI. hominibus] hereditatem mostram de *Sancto Stephano*, et de Texedo et de Monte Zandiu” (CPMeira, 2).

Na toponimia peninsular permanecen, xunto ao galego *Santo Estevo*, *San Esteban* e *Santiesteban* na área castelá, *Sant Esteve* na catalá e *Santo Estevão* na portuguesa.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	San Estéban
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	San Esteban
1900 (pub. 1904)	San Esteban
1910 (pub. 1916)	San Esteban
1875-1925	San Esteban
1930 (pub 1933)	San Esteban
1940 (pub 194?)	San Esteban
1950 (pub. 1951)	San Esteban
1960 (pub. 1967)	San Esteban
1970 (pub. 1973)	San Esteban
1981 (pub. 1984)	San Estebo
1986 (pub. 1990)	San Esteban
1991 (pub. 1993)	San Estebo
2003	Santo Estevo

Santo Estevo figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante.

Sequeiro

Lugar da parroquia de Valboa

Sequeiro chámase o ‘lugar onde se poñen a secar a leña e as castañas’ e o ‘terreo de cultivo moi seco, que non é regado’. Calquera das dúas acepcións do apelativo, espazo da casa rural ou tipo de terreo (de secaño) poden estar na base do nome desta localidade. *Sequeiro* é un derivado de *seco*, en latín *sĭccu* ‘seco’.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Sequeiro* en Narón (Co) e A Fonsagrada (Lu); *O Sequeiro* en Valdoviño (Co); *Sequeiros* en Quiroga (Lu), Caldas de Reis, A Estrada, Pazos de Borbén, Ponteareas (Po), Castro Caldelas e Coles (Ou) e *Costa de Sequeiros* en Ponteareas (Po).

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Sequeiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Sequeiro
1900 (pub. 1904)	Sequeiro
1910 (pub. 1916)	Sequeiro
1875-1925	Sequeiro
1930 (pub 1933)	Sequeiro
1940 (pub 194?)	Sequeiro
1950 (pub. 1951)	Sequeiro
1960 (pub. 1967)	Sequeiro
1970 (pub. 1973)	Sequeiro
1981 (pub. 1984)	Sequeiro
1986 (pub. 1990)	Sequeiro
1991 (pub. 1993)	Sequeiro
2003	Sequeiro

Sequeiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante.

Soenlle

Lugar da parroquia de Trabada

Soenlle procede do nome persoal xermánico feminino *Sonildi*, composto dunha raíz SON- SUN- (de **sôna* ‘emenda dun pecado’ ou *sunus* ‘fillo’) e HILDI ‘loita’ (HgNb, 250). Con *Soenlle* están emparentados o chantadino *Soilán* (Lu) e o portugués *Soalhães* de Marco de Canaveses.

Os topónimos galegos con base en nomes xermánicos son numerosos. No concello teñen esta filiación, entre outros, *Aenlle*, *Axilde*, *Espasande*, *Reimonde*, *Rosende* ou *Sendín*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Sonelle* en Boborás (Ou) e *Suinlle* nas Somozas (Co).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Soenlle
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Soenlle
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Soenlle
1940 (pub 194?)	Soenlle
1950 (pub. 1951)	Soenlle
1960 (pub. 1967)	Soenlle
1970 (pub. 1973)	Soenlle
1981 (pub. 1984)	Soenlle
1986 (pub. 1990)	Soenlle
1991 (pub. 1993)	Soenlle
2003	Soenlle

Soenlle figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Soutillán

Lugar da parroquia de Vidal

Topónimo composto en que aparecen explícitos a propiedade e o seu propietario. *Soutillán* é ‘o souto de Illán’. A voz galega *souto* ‘bosque de castiñeiros’ procede do latín *SALTUS* ‘bosque mixto’. *Iulianus* era un nome persoal latino frecuente, do seu xenitivo procede *Illán*, que se repite en Begonte, e as formas *Xián*, *Xillán* e *Xullán*, nomes de lugar de Taboada, Chantada e Bóveda, respectivamente.

Na toponimia galega presentan unha formación *souto* máis xenitivo de posesor, semellante a *Soutillán*, entre outros, *Soutovidal*, *Soutoxuane* ou *Soutoxuste*.

No Catastro de Ensenada recuperamos “o Souto de Soutillan” (CME, Vidal, RL, 3009, 203), que podemos parafrasear ‘O Souto do Souto de Illán’ e que reflicte unha redundancia semántica.

En Vidal segue en pé parte do *muín das Mestas de Soutillán*. Coñécense como *As Mestas de Soutillán* unhas terras situadas en *Soutillán*, próximas ao lugar en que converxen o río do Moliqueiro e o rego de Trástigos. Como nome de terreo, *As Mestas de Soutillan* aparecía repetidamente mencionado no Catastro de Ensenada. A mediados do século XVIII, o censo dos “molinos arineros” da parroquia de Vidal incluía: “Muiño, a Baira, Carril, *as Mestas de Soutillan*, o Requeijo de avajo, veiga” (resposta á pregunta 17 do Interrogatorio do Catastro de Ensenada).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 250 lugares que inclúen *Souto*. Os compostos con *Souto* superan o cento, entre eles, o do concello de *Soutomaíor* (Po) ou das parroquias de *Souto de Torres* (San Tomé) en Castroverde (Lu), *Soutolongo* (Santa

María) en Lalín (Po) etc. *Illán*, *Illán de Abaixo* e *Illán de Arriba* atopámoslos en Begonte (Lu). Na toponimia peninsular hai *Soto* e en Portugal, *Souto*.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Soutillan
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Soutillan
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Soutillán
1940 (pub 194?)	Soutillán
1950 (pub. 1951)	Soutillán
1960 (pub. 1967)	Soutillán
1970 (pub. 1973)	Soutillán
1981 (pub. 1984)	Soutillán
1986 (pub. 1990)	Soutillán
1991 (pub. 1993)	Soutillán
2003	Soutillán

Soutillán figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Suasribas

Lugar da parroquia de Vilaformán

Suasribas interpretámolo como un composto de *so/su* (preposición) + *as* (artigo) + *ribas* (nome). *Riba* procede de RĪPA ‘ribeira’. O apelativo *riba* é privativo de Galicia e da rexión portuguesa de Entre-Douro-e-Minho.

A preposición *su* (< SŪB ‘debaixo de’) encárgase de situar o novo lugar indicando a súa posición relativa con respecto ao referente, neste caso, a *riba*. Na actualidade *so* (*su*) cedeulle o seu espazo a *baixo* (*de*), *debaixo* (*de*). Na súa aplicación toponímica *su* (*so*) aproxímase máis ao valor ‘ao pé de’.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 10 ocorrencias para *Sorribas*, *Surribas* e *Suasribas* e en singular 8 para *Suarriba* e *Surriba*.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Suas rivas
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Súasribas
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Suarribas
1940 (pub 194?)	Suas ribas
1950 (pub. 1951)	Suasribas
1960 (pub. 1967)	Suasribas
1970 (pub. 1973)	Suasribas
1981 (pub. 1984)	Suasribas
1986 (pub. 1990)	Suasribas
1991 (pub. 1993)	Suasribas
2003	Suasribas

Suasribas figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Sueiro

Lugar da parroquia de Sante

Sueiro procede dun antigo nome de persoa *Suarius*. Trátase dun derivado de *sus* ‘porco’ que recorda na formación a *Porcarius* e co que comparte significado ‘coi-dador de porcos’.

Suarius é unha voz moi frecuente nos diplomas medievais. A primeira mención documental que posuímos do *Sueiro* local é de comezos do século XVII:

Relacion de propiedades de Maria de Andrade y Montenegro: con mas de dos chopi-
nes de trigo de renta sobre el lugar de *Sueiro* (8/VIII/1625, Doc. priv. López Sangil).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Sueiro* en Culleredo e Noia (Co), *Catasueiro* e *Matasueiro* en Outes (Co) e *Portasueiro* en Friol (Lu).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Sueiro
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Sueiro
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Sueiro
1940 (pub 194?)	Sueiro
1950 (pub. 1951)	Sueiro
1960 (pub. 1967)	Sueiro
1970 (pub. 1973)	Sueiro
1981 (pub. 1984)	Sueiro
1986 (pub. 1990)	Sueiro
1991 (pub. 1993)	Sueiro
2003	Sueiro

Sueiro figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Trabada (Santa María)

Nome do concello e parroquia de Santa María de Trabada

O uso toponímico resulta dunha extensión metafórica de *táboa* (e *taboada*) á orografía e é froito dunha evolución semántica ‘cuberto de táboa’, ‘superficie igual a’, e logo ‘terreo chan’. Trabada é un concello de relevo suave cuxa maior altura non supera os 776 m. O termo *trabada* procede de TABŪLĀTA, participio de perfecto de TABULŌ. TABŪLA e os seus derivados saltaron á xeografía trabadense. A voz latina TABŪLA designaba tamén un ‘cadro de viña’, un ‘cadro de terreo’, sentido que continúa nos derivados peninsulares *tablada* e *tabuada*. En galego *táboa* é un ‘pebideiro’, un ‘tallo’ ou ‘tallón’.

Sarmiento escribía na *Colección de voces y frases gallegas*:

tabula, en primeira significación, significa la tabla de madera, y en segunda un *pedazo de heredad* que se siembra [...]. La voz *tabula* era una medida de tierra llana y por eso se llamó *tabula* o *tabla*. Aludiendo a eso se pusieron nombres a muchos lugares: *Tablada* o *Taboada*, *Tabladillo* o *Tabladelo* [...]. De manera que muchas voces vienen de *tabula* como *tabla*; y otras vienen de *tabula* como medida de heredad. A esta clase pertenecen los nombres de *sitios* y de lugares.

Hai un *rego da Tabla* na parroquia de Trabada e outro na de Vilaformán.

No século XIII (1238) xa se citaba un *riuulum de Tabula* en dúas cartas de po-boamento do mosteiro de Meira. O Catastro de Ensenada cita o microtopónimo o

Rego da Traba da parroquia de Trabada. *Trabada* e *Trabadela* permanecen como nomes de entidades de poboación. *Tabla* e *Tablada* esténdense por León e Palencia e polo Alentejo portugués.

A tradición escrita revela o uso ininterrompido dunha forma *Tabulata* (*Tablata*) dende o século VIII ao XIII. O primeiro testemuño escrito do topónimo *Trabada* localizámolo no *Diploma do rei Silo*. No ano 775, o rei Silo daba permiso para edificar unha casa de oración nun lugar entre os ríos Eo e Masma e acoutaba as terras que lle concedía ao mosteiro Esperautano. Neste documento cítase unha pedra fita situada nun monte de *Trabada* “et per alia petra ficta qui stat in montem super *Tabulata*”. Este fito localizador ou menhir, de seixo branco e 2,23 m de altura, coñécese hoxe como *marco da Pena Verde* e o monte en que está é a serra da Cadeira. A mouteira é punto de confluencia de tres concellos: Barreiros, Lourenzá e Trabada.

Das coleccións diplomáticas dos mosteiros de Lourenzá, Santa María de Meira, Vilanova de Ozcos e Santa Clara de Ribadeo, así como do convento de San Martiño de Vilourente e da catedral de Mondoñedo proveñen numerosas referencias. A continuación incorporamos as máis antigas.

Corresponden ao século XI e ao Tombo de Lourenzá:

D. Azenar e a súa muller entréganlle ao mosteiro de Lourenzá a súa parte nas vilas de Trabada e Río “concedimus villas pernominatas, id est quarta de *Tabulata* [...] et discurrent ipsas villas ad *Sanctam Mariam de Tabulata* subtus montis Capanella”. (9/XII/1085, TLourenzá, d. 156).

D.ª Fronilde Estévez légalles ao mosteiro de Lourenzá e ao seu abade D. Gutierrez as vilas de *Tablada* e Fontano “in *valle de Tabulata*” (9/I/1089, TLourenzá, d. 126).

Ao século XII e á Colección Diplomática do mosteiro meirego:

O rei Afonso VI e a raíña Urraca recordan as parroquias que pertencen ao bispado de Mondoñedo e as que corresponden ao conde D. Rodrigo Vélaz, entre outras, *sancta Maria de Tabulata* (10/VII/1124, CDCatMondoñedo, d. 11).

Elvira Vermúdez outórgalles ao mosteiro de Meira e ao seu abade D. Vidal as súas propiedades de Recesende e outras, entre elas, a *Veiga de Tabulata* (30/IV/1177, CDMeira, d. 74).

Ao Tombo de Lourenzá:

D.ª Tota e o seu fillo, o conde D. Gutierre, concédenlle ao mosteiro de Lourenzá diversos bens, entre eles, o “*villar de Tablata integra*” (4/V/1131, TLourenzá, d. 14-46).

D. Pedro Vele empeña a “hereditate de *Tabulata* cum sua directura” (16/IX/1177, TLourenzá, d. 56-86).

Ao século XIII e á Colección Diplomática do mosteiro de Meira:

Froila Pérez entrégalles ao mosteiro de Meira e ao seu abade D. Sancho a facenda que ten no *villar de Tabulata* (24/XII/1222, CDMeira, d. 312).

D.ª Tereixa Fernández cédelle ao mosteiro de Meira todas as súas propiedades da *villa de Travada* (1223, CDMeira, d. 355).

Xoán Muniz, frater de Alcántara, véndelles a Meira e ao seu abade Fernando 2/6 partes da vila de Trabada: “vendo vobis domno F. abbati et conventi de Meyra duas sextas in villa de Tabulata [...] quos eam dedit dominus rex Fernandus domino Gundisalvo Gunsaluiz auuo predictorum fratrum quo ei dedit villare de Tabulata” (1229, CDMeira, d. 470).

Trabada, 1914

Gonzalo Pérez e María González dóanlles ao mosteiro de Meira e ao seu abade D. Pedro todos os bens que posúen na *Veiga de Tabulata* (1232, CDMeira, d. 554).

Fernán Pérez cédelle ao mosteiro de Meira a propiedade que ten no lugar nomeado *Veiga de Tabulata* (1234, CDMeira, d. 582).

Son cartas de poboamento do mosteiro meirego:

Carta outorgada polo abade Heimerico e o convento de Meira a vinte homes para que habiten Trabada e outros lugares “que hereditas dicitur *Villaris de Tabulata* [...] quomodo dividitur de *villa de Tabu[lata]*” (18/I/1238, CPMeira, 1).

Carta concedida polo abade Heimerico e o convento de Meira a cincuenta e catro homes da Granxa de Vilarente, onde se cita “domo ista de *Tabulata*” (3/XII/1254, CPMeira, 7).

O abade Heimerico e o convento de Meira dóanlles a Miguel Martín, a Martín Páez e aos seus sucesores a pertenza de Trobonos: “et singulas de bona ceuata per talegam *Villaris de Tabulata* [...] qui de mandato nostro havitauerit in *Tabulata* [...] et si eas tirare noluerit per fratrem qui fuerit in *Tabulata*” (18/X/1255, CPMeira, 8).

Ao século XIV mosteiros de Vilanova de Ozcos e Vilourente:

Álvaro Fernández renuncia aos dereitos de herdanza sobre Busdemouros: “Et que seia mays çerto e non vena en dolda eu Alvaro Fernandez roguey a Johan Eannes, notario de SanTisso e de Travada que nos dese esta carta de seguramento” (23/VI/1305, LOs, d. 5).

María Anez fai testamento e ordena que a enterren no mosteiro de San Salvador: “Por testemoyas que foron presentes: Juhan Peres de *Trauada*” (25/V/1328, CDVilourente, d. 4).

Rodrigo Touseo véndelle a Domingo Martís todos os seus bens no Couto de Lourenzá: “Testemoyas, Pero Palmeiro, Johan de *Travada*” (30/IV/1336, CDVilourente, d. 6).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *A Trabada* en Alfoz (Lu); *Taboada* en Carballo, Cesuras, Ferrol, Monfero, O Pino (Co); *Taboada* (Lu), Silleda e Vila de Cruces (Po); *A Taboada* en Val do Dubra (Co); *Taboada Vella* en Silleda (Po) e *Taboada dos Freires* en Taboada (Lu). Na toponimia peninsular, hai *Trabada* (Asturias), *Tablada* (Madrid), *Tablada de Villadiego* (Burgos), *Tablada del Rudrón* (Burgos), *Tabladas* (León), (La Rioja) e *Las Tabladas* (Las Palmas).

Nomenclátor	Trabada
1810	Trabada
1863-1871	Trabada
1873	Trabada
1885	Trabada
1888 (pub. 1891-1895)	Trabada
1900 (pub. 1904)	Trabada
1910 (pub. 1916)	Trabada
1875-1925	Trabada
1930 (pub 1933)	Trabada
1940 (pub 194?)	Trabada
1950 (pub. 1951)	Trabada
1960 (pub. 1967)	Trabada
1970 (pub. 1973)	Trabada
1981 (pub. 1984)	Trabada
1986 (pub. 1990)	Trabada
1991 (pub. 1993)	Trabada
2003	Trabada

Trabada figura en todos os repertorios oficiais dos séculos XIX e XX.

Trabadela

Lugar da parroquia de Sante

Véxase a entrada *Trabada (Santa María)*.

A vinculación de *Trabada* con *Trabadela* é evidente. Ambas coinciden na valoración toponomástica dun terreo sen desniveis. O diminutivo (*Trabadela*) preséntase a miúdo en contigüidade ou proximidade co topónimo en grao positivo (*Trabada*). Aquí opera o factor proximidade, que non supera os dous quilómetros.

Na documentación do mosteiro de Vilourente (Mondoñedo) temos acreditado un uso toponímico temperán de *Trabadela*: O 7 de abril do ano 1381, Rui Torto entrégalle a frei Diego Fernández uns bens en Sisto: “Feyta a dita carta en *Travadela*, frigisia de Sante” (CDVilourente, d. 51). E o 6 de xullo de 1435, o xuíz Lopo Díaz de Sante ordena que declaren no testamento de Diego Fernández:

por testemoyas ditas et de fe, as quaes eran: Johan Guterres de Travadella, et Juan Guterres de Velloso, et Ares Garçia, et Diego Alvares de Velloso, et Pedro Laneo, moradores en no dito lugar de Travadella, et Pedro Lopes de Sant (CDVilourente, d. 246).

Na relación de foreiros con débitos ao convento de Vilourente en 1439 figuran: “Ares de Rio de *Travadella* XXXV par de brancas por erdaes de Diego Fernandes” (CDVilourente, d. 254). E o 29 de agosto de 1440, Xoán Fernández, xuíz de Sante, manda que se traslade o testamento de Diego Fernández: “Feyto o dito traslado

en Sant en lugar que dizen *Travadella*” (CDVilourente, d. 255). No lugar de San Martiño localizamos *A Trabadela*, unha terra de labranza para a que atopamos referencias documentais dende 1584.

E tenemos e nos pertenesce en la leyra è boz, de *travadela*, sita en terminos de San Martin e Jurisdiccion de Sante (1/VI/1584, Doc. priv. Santarredeiro).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as entidades de poboación: *Trabadela* na Estrada (Po) e *Taboadela* en Muíños, Paderne de Allariz e *Taboadela* (Ou) e un masculino *Trabadelo* en Navia de Suarna (Lu) e *Taboadelo* en Forcarei, A Lama, Ponte Caldelas (Po). Na toponimia peninsular, *Trabadelo* está en León, *Tabladillo* en Cantabria, Guadalajara, León e Segovia e *Tabladiello* en Asturias.

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Trabadela
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Trabadela
1900 (pub. 1904)	Trabadela
1910 (pub. 1916)	Trabadela
1875-1925	Trabadela
1930 (pub 1933)	Trabadela
1940 (pub 194?)	Trabadela
1950 (pub. 1951)	Trabadela
1960 (pub. 1967)	Trabadela
1970 (pub. 1973)	Trabadela
1981 (pub. 1984)	Trabadela
1986 (pub. 1990)	Trabadela
1991 (pub. 1993)	Trabadela
2003	Trabadela

Trabadela figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante.

Trambacedo

Lugar da parroquia de Valboa

Designativo de terreos moi húmidos, *Trambacedo* fai referencia á composición do terreo. *Trambacedo* e *Témora* (*A Lama*) proceden do adxectivo clásico TRĒMŪLA ‘que treme’. O valor orixinario é aínda claramente perceptible nos referentes locais, en que nomea sitios baixos e a miúdo cubertos de lama.

A liñaxe toponímica de TRĒMŪLA está especialmente implantada en Galicia. É o caso da *Trémoa* de Malpica de Bergantiños e Moeche (Co) e da local *A Lama Témora* (o nome dunha terra de labor da Vilapena). En Galicia hai nomes de lugar

similares ao trabadense como *A Lamatrema*, o nome dunha terra de Porto do Son e Carnota (Co); *Lama Trema*, o nome dunha terra de Calvos de Randín (Ou) e *Lamatrema*, o nome dunha terra de Castro de Rei e Palas de Rei (PTG). En Portugal atopamos tamén *Lamatrema* (Tarouca) e *Lamatreme* (Lamego).

Seguramente *Témora* está na base do abundancial *O Temoral* existente en Chavín, Viveiro (Lu).

A caída da vogal postónica (*trém(o)ra > trem'ra*) e a posterior configuración do grupo romance deron pé a topónimos como *Tembra* en Brión (A Cor) e *Os Tembrás* nas Somozas (Co). A partir do apelativo *tremba* creárase *Trembedo* en Baleira (Lu) e o trabadense *O Trembacedo* (con asimilación *Trambacedo*). Os derivados *Trembedo/Trambacedo* responden ao mesmo proceso de formación ca *Barredo/Barracido*.

Outros topónimos vivos emparentados coa *Témora* e *O Trambacedo* locais serían *O Tremo* de Brión (Co), *Tremoedo* de Vilanova de Arousa (Po), *Tremoído* de Abadín (Lu) e *Tremeado* de Paradela e Sarria (Lu). O Catastro de Ensenada cita en numerosas ocasións *Trambacedo*, ben como forma única ben como integrante de compostos *O Chao de Trambacedo* e *A Cortiña de Trambacedo*.

Nomenclátor	Valboa
1810	
1863-1871	Trambacedo
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	
1970 (pub. 1973)	
1981 (pub. 1984)	
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

Trambacedo figura só no nomenclátor publicado entre 1863 e 1871.

Trapa, A

Lugar da parroquia de Trabada

A *trampa* ‘enxeño para cazar animais’ debeu estenderse ao sitio onde se colocaba, para logo adquirir un sentido topográfico secundario. Nalgún caso leva consigo un atributo lendario. A voz *trapa* procede dunha secuencia onomatopeica TRAPP, TRAMP. O uso dunha variante *trampa* por *trapa* non é raro.

Na toponimia menor da contorna temos *O muín da Trapa*, *O Souto da Trapa* e *A Veiga do Río da Trapa*. Durante o século XIII, *As Mestas da Trapa* que localizamos a pouca distancia, eran usadas como referencia de termo nas cartas de poboamento. O 18 de xaneiro do ano 1238, o abade Heimerico do convento cisterciense de Meira outorgáballes o permiso a vinte homes para que ocupasen unhas terras de Trabada:

Nouerint universi presentem paginam inspecturi, quod nos frater Heymericus, dictus abbas, et conventus de Meyra, damus viginti hominibus, hereditatem nostram, et posteris suis, que hereditas dicitur Villaris de Tabulata, et diuiditur per hos terminos, scilicet, per *Mistas de Trapa*, et quomodo per bonos homines diuidetur inter nos et monasterium de Villanova (CPMeira, 1).

A finais dese ano, o 29 de decembro, o mosteiro de Meira e o seu abade ofrecíanlles a vinte e seis homes da contorna:

hereditatem nostram de Sancto Stephano, et de Texedo et de Monte Zandiu, quicquid ibi habemus uel habere debemus cum omnibus pertinentiis suis, videlicet, per hos terminos, quomodo dividitur per *Mistas de Trapa*, et quomodo uadit aqua de Texedo a Alvaron (CP 2).

As Mestas da Trapa é o punto onde conflúen o rego da Cadeira e o rego de Albarón. Na actualidade aínda se mantén a vella denominación *Mestas* na toponimia menor. *As Mestas* aluden a unhas orixinarias (ĀQUAS) MĪXTAS ‘augas mesturadas’.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Trapa* no Porriño e Vigo (Po); *A Trapa* en Arzúa (Co), A Fonsagrada, Ribadeo (Lu) e Trasmiras (Ou); *A Trampa* en Quiroga (Lu) e *As Trapas* en Castro de Rei (Lu). No occidente asturiano hai *A Trapa* en Santalla de Ozcos e na Veiga.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	
1900 (pub. 1904)	Trapa
1910 (pub. 1916)	Trapa
1875-1925	Trapa
1930 (pub 1933)	Trapa
1940 (pub 194?)	Trapa
1950 (pub. 1951)	Trapa
1960 (pub. 1967)	Trapa
1970 (pub. 1973)	Trapa
1981 (pub. 1984)	Trapa
1986 (pub. 1990)	Trapa
1991 (pub. 1993)	Trapa
2003	Trapa, A

A *Trapa* figura nos repertorios oficiais dende 1904. Como se advirte na táboa, *Trapa* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

Trástigos

Lugar da parroquia de Vidal

Topónimo de procedencia escura e difícil interpretación. *Trástigos* é un *unicum* no *Nomenclátor de Galicia*, non sabemos doutro nome similar en Galicia nin sequera na toponimia menor. Para o trabadense temos recollido dúas formas: *Trestigos* e *Trástigos*. A primeira, minoritaria e de procedencia documental, a segunda, maioritaria e viva. Na actualidade nin se coñece nin se usa un apelativo *trástigos* na zona. Os dicionarios inclúen o termo *tréstiga* “cloaca”, co que non vemos relación. Non cremos tampouco que haxa unha vinculación do topónimo local con *trasto* ou *traste* ‘calquera moble, utensilio etc. dunha casa, en particular o que se considera inútil ou que estorba’.

Admitindo que calquera nome de lugar procura a verdade significativa, poderíamos pensar nunha ligazón co baixo latín *tristega* ‘faiado’. Aludiría así á ‘parte máis alta’, en orixe ‘situada a tres alturas’, que puido estenderse despois á topografía.

O Catastro de Ensenada incluía *O Rego de Trástigos* na parroquia de Trabada, pero non na de Vidal, como agardaríamos tendo en conta a localización actual. Hoxe temos un *rego de Trástigos*, que nace na Pena do Corvo, pasa por *Trástigos* e pola Veiga de Soutillán e que se xunta co río do Moliqueiro nas Mestas de Soutillán. A partir deste momento pasa a coñecerse como río de Vidal.

Na parroquia de Vidal figuraban a mediados do século XVIII, no Catastro de Ensenada, *O Cochuego*, *A Cortiña* e *O Forcón de Trástigos*.

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Trástagos
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Trástagos
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Trástigos
1940 (pub 194?)	Trástigos
1950 (pub. 1951)	Trástigos
1960 (pub. 1967)	Trástigos
1970 (pub. 1973)	Trástigos
1981 (pub. 1984)	Trástigos
1986 (pub. 1990)	Trástigos
1991 (pub. 1993)	Trástigos
2003	Trástigos

Trástigos figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Treita, A

Lugar da parroquia da Vilapena

Denominación referida orixinariamente a unha pendente do terreo. O “camiño declivento por onde se arrastran as cousas costa embaixo” denomínase *treita*. Estamos nun terreo inclinado, *costo*, *costento*, no léxico local. *Treita* vén do latín TRACTA, participio pasado de TRAHĀ ‘arrastrar’, ‘tirar’.

Noutros puntos de Galicia, a *treita* refírese a ‘cada unha das partes en que se divide un terreo para traballalo ou sementalo’.

Na Vilapena mantéñense *A Treita* como nome dunha terra de labor e *A casa da Treita*. O Catastro de Ensenada incluía varias mostras do topónimo nesta parroquia, así como nas de Sante e Trabada.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Treitas* en Riotorto (Lu).

Val, O

Lugar da parroquia de Sante

Trátase dunha referencia transparente que responde á conformación orográfica do lugar. En latín dicíase VALLIS ou VALLES feminino, xénero que se conservou ata a actualidade en catalán e nos demais romances. A mudanza do francés, do portugués e do castelán débese, seguramente, ao influxo de MŌNS ‘monte’. A duplicidade de xénero aínda se pode observar arestora nos trabadenses *Valboa* e *O Valín*.

Tanto o monosilábico *val* coma o bisilábico *vale* son apelativos de gran rendemento toponímico e poden aparecer como designación xenérica ou con concrecións relativas á situación (*Val das Eguas*) ou a características que o distinguen do resto (*Valboa*, *O Valilongo*).

Na toponimia menor mantéñense neste lugar de Sante, *As Cortiñas do Val*, terra de labor e *A fonte do Val*. No Catastro de Ensenada contamos con numerosos exemplos do topónimo simple e formando parte de compostos: *Chao do Vale*, *Cortiña do Vale*, *Costa do Vale*, *Pumarega do Vale* e *A Veiga do Vale*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra unha toponimia abundante para *Val* e os seus derivados e compostos.

Valboa (Santa María Madanela)

Parroquia do concello de Trabada

Véxase a entrada *Val*, *O*.

Valboa está formado por dous constituíntes *-val* e *boa-*, de significado transparente. O valor do apelativo *val* ‘depresión do terreo entre montañas pola que flúe ou fluíu un curso de auga’ é aínda perceptible neste uso toponímico. A aparición do cualificativo *boa*, en feminino, débese a que o topónimo mantivo o xénero etimolóxico da palabra latina *VALLIS*. Ao incidir nas calidades ‘agradable’ e ‘bela’, que leva consigo o adxectivo *boa* (< clásico *BŌNA*), dise que é un *topónimo propiciatorio*. Igual poderíamos dicir acerca de *Boavista*, localidade de Sante.

Por veces resulta imposible distinguir o que está detrás da creación destes nomes propios, se a referida acepción topográfica ou a de ‘propiedade rústica situada nese espazo’.

Valboa aparece repetidamente citado dende o século XIV na documentación do convento de Vilourente e na do arquivo da sé mindoniense: o 24 de xuño do ano 1371 dátase o traslado notarial dunha carta do bispo de Mondoñedo en que se cita a “Lopo Yanes morador en *Balboa*” (CDCatMondoñedo, d. 110). O 6 de xullo do 1435, Lopo Díaz de Sante ordena que declaren os presentes no testamento de Diego Fernández de Travadella “en nas ribeyras et terra de Sant et no celleyro de *Balboa*” (CDVilourente, d. 246). O 19 de febreiro do 1488, na relación de parroquias do bispado de Mondoñedo, igrexas, capelas e mosteiros figura “la yglesia de *Valboa*” (CDCatMondoñedo, d. 206).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Valboa* en Lán cara, Monterroso, Pantón, Taboada (Lu), Boborás, Leiro (Ou), A Estrada, Meis e Vila de Cruces (Po); *A Valboa* en Pontearreas (Po); *Valbón* en Vilarmaior (Co), O Incio (Lu) e Barro (Po) e *Ferreirós de Valboa* en Becerreá (Lu). *Bonaval* está en Oia (Po).

Nomenclátor	Valboa
1810	Valboa
1863-1871	Balbóa
1873	Balboa
1885	Balboa
1888 (pub. 1891-1895)	Balboa
1900 (pub. 1904)	Balboa
1910 (pub. 1916)	Balboa
1875-1925	Balboa
1930 (pub 1933)	Balboa
1940 (pub 194?)	Balboa
1950 (pub. 1951)	Balboa
1960 (pub. 1967)	Balboa
1970 (pub. 1973)	Balboa
1981 (pub. 1984)	Balboa
1986 (pub. 1990)	Balboa
1991 (pub. 1993)	Balboa
2003	Valboa, A

Valboa figura en todos os repertorios oficiais dos séculos XIX e XX. Aínda que o NG incorpora *A Valboa* con artigo, a forma viva é *Valboa* e así vai constar na próxima edición do *Nomenclátor*.

Val das Eguas, O

Lugar da parroquia de Vidal

Véxase a entrada *Val, O*.

Topónimo composto: *Val + das + Eguas*. *Egua* vén do latín *ĒQUA*, feminino de *ĒQUUS*. A escolla do plural *eguas* comporta un sentido colectivo. O *Val das Eguas* pode interpretarse como unha vía natural de paso do gando solto. O seguimento dos desprazamentos do gando ceibe permite delimitar áreas de pasto, de acubillo e tamén de pasaxe. Estas quedan retratadas a miúdo na toponimia.

A alusión a un ‘lugar de paso’ mantense na *Corga das Bestas* de Sarria e no *Camión das Bestas* de Sarreaus (Ou) e San Sadurniño (Co), que continúan sendo vías. Os lucenses *A Carreira das Bestas* de Riotorto, *Carril das Bestas* de Pallas de Rei e *A Pasada das Bestas* de Viveiro (PTG) parecen responder á mesma motivación.

Outros topónimos similares ao trabadense son *Valdeguas* en Val do Dubra (Co) e *As Valdeguas* en Parada de Sil (Ou). O *Nomenclátor de Galicia* rexistra *Curro de Eguas* en Mañón (Co), *Porto da Egua* en Vilalba (Lu) e *Porto de Eguas* no Carballiño (Ou).

Nomenclátor	Vidal
1810	
1863-1871	Val das Yeguas (Balboa)
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Val das Yeguas (Balboa)
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Val das Yeguas (Vidal)
1940 (pub 194?)	Val das Yeguas (Vidal)
1950 (pub. 1951)	Val das Yeguas (Vidal)
1960 (pub. 1967)	Val das Yeguas (Vidal)
1970 (pub. 1973)	Val das Eguas (Vidal)
1981 (pub. 1984)	Val das Eguas (Vidal)
1986 (pub. 1990)	Val das Eguas (Vidal)
1991 (pub. 1993)	Val das Eguas (Vidal)
2003	Val das Eguas, O (Vidal)

Val das Eguas forma parte de dous nomenclátoreos publicados no século XIX baixo a forma *Val das Yeguas* e adscrito á parroquia de Valboa. A partir do publicado en 1933 figura na parroquia de Vidal como *Val das Yeguas* (1933, 194? e 1951) e *Val das Eguas* (1973, 1984, 1990, 1993). O NG incorpora *O Val das Eguas* con artigo, conforme o uso e así vai constar na próxima edición do *Nomenclátor*.

Veiga, A

Lugar da parroquia de Trabada

Lugar da parroquia de Vilaformán

O apelativo *veiga* é un ‘terreo baixo, amplo e fértil xeralmente ás beiras dun río’ ou un ‘terreo de cultivo’. Considerada voz prelatina, crese que a orixe de *veiga* hai que buscala no ibero *VAIKA* ‘veiga’, de *VAI* ‘río’ e o sufixo *-KA* ‘rexión do río’ ou na expresión (TERRA) *(1)BAIKA “terreo á beira dunha corrente de auga”, emparentada coa voz vasca *ibai* ‘río’. Como sucede no caso de *val*, non é doado saber se a aplicación toponímica obedece a unha acepción topográfica ou apunta cara a unha ‘propiedade rústica situada nese espazo’.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra os concellos da *Veiga* e *Rairiz de Veiga* en Ourense. As parroquias e lugares que conteñen *Veiga* pasan do cento. Tamén son numerosos os compostos.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Veiga
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Veiga
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Veiga
1940 (pub 194?)	Veiga
1950 (pub. 1951)	Veiga
1960 (pub. 1967)	Veiga
1970 (pub. 1973)	Veiga
1981 (pub. 1984)	Veiga
1986 (pub. 1990)	Veiga
1991 (pub. 1993)	Veiga
2003	Veiga, A

A Veiga figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Veiga* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Véiga
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Véiga
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Veiga
1940 (pub 194?)	Veiga
1950 (pub. 1951)	Veiga
1960 (pub. 1967)	Veiga
1970 (pub. 1973)	Veiga
1981 (pub. 1984)	Veiga
1986 (pub. 1990)	Veiga
1991 (pub. 1993)	Veiga
2003	Veiga, A

A Veiga figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Veiga* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo.

Veiga de Abres, A

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Véxanse as entradas *Veiga, A* e *Ría de Abres, A* (*Santiago*).

Nomenclátor	A Ría de Abres
1810	
1863-1871	Veiga
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Veiga
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Veiga
1940 (pub 194?)	Veiga
1950 (pub. 1951)	Veiga
1960 (pub. 1967)	Veiga
1970 (pub. 1973)	Veiga
1981 (pub. 1984)	Veiga
1986 (pub. 1990)	Veiga
1991 (pub. 1993)	Veiga
2003	Veiga, A

A Veiga figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Como se advirte na táboa, *Veiga* aparece sempre sen artigo ata o NG, que si o inclúe conforme o uso vivo. O segmento *de Abres* figurará na próxima edición do *Nomenclátor*.

A Veiga de Abres

Veiguello, O

Lugar da parroquia de Vilaformán

Véxase a entrada *Veiga, A*.

Posiblemente esteamos diante dun derivado de *veiga* e un sufixo diminutivo despectivo. *Veiga* é un termo vivo en galego e común ao portugués e castelán.

Á parte do sentido etimolóxico ‘terreo á beira dun río’, *veiga* presenta acepcións afíns pero cheas de matices na lingua corrente, polo que non é posible determinar con exactitude que sentido de *veiga* agochan os numerosísimos topónimos menores existentes no concello.

O Veiguello nomea arestora unha terra de labranza de Vilaformán.

Ventoso

Lugar da parroquia de Vilaformán

Topónimo que identificamos coa voz común *ventoso*. *Ventoso* dise dun ‘lugar moi exposto ao vento’. En latín existía o derivado de *VĒNTUS*, *VĒNTŌSUS*, do que *ventoso* é descendente e mantén o sentido orixinario.

A través da documentación privada podemos saber que na parroquia de Valboa a comezos do século XIX había unha veiga chamada *Corno do Ventoso*:

Mas la cuarta parte de todo el monte correspondiente por los Petrucios de dicha Partija en todos los terminos de la parroquia de Balboa, como de las cinco Beygas que llaman Carballo da Nelda, Chave do Mazo, Figueira de Labandeyra, Soutobello y *Corno do bentoso*. (23/V/1811, Doc. priv. Santarredeiro, Sante).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Ventoso* en Coristanco, Porto do Son (Co) e Abadín (Lu), e *Ventoso* en Forcarei (Po). *Ventosa* en Ames, Cedeira, Oroso, Ortigueira, Pontedeume, Santa Comba (Co), Navia de Suarna (Lu), Boborás (Ou) e Agolada (Po); *A Ventosa* en Irixoa, Oza dos Ríos, Paderne (Co), Ribas de Sil (Lu), Castro Caldelas, Chandrexa de Queixa (Ou) e A Cañiza (Po), e *Parada de Ventosa* en Muíños (Ou).

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Ventoso
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Ventoso
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Ventoso
1940 (pub 194?)	Ventoso
1950 (pub. 1951)	Ventoso
1960 (pub. 1967)	Ventoso
1970 (pub. 1973)	Ventoso
1981 (pub. 1984)	Ventoso
1986 (pub. 1990)	Ventoso
1991 (pub. 1993)	Ventoso
2003	Ventoso

Ventoso figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante.

Vidal (San Mateo)

Parroquia do concello de Trabada

Vidal provén do nome persoal de ascendencia latina *Vitalis*, moi empregado polos cristiáns. Os rexistros documentais máis antigos que posuímos para *Vidal* son do século XIII e proceden da Colección Diplomática do arquivo da catedral de Mondoñedo. O 2 de xaneiro do ano 1233, o bispo de Mondoñedo funda unha capelanía na capela da Santísima Trindade:

concedo Deo et capitulo et predicto capellano populationes et ecclesias quas de novo fecit videlicet villamet ecclesiam de *Vidal* cum vargano, villam et ecclesiam de Penna villam (CDCatMondoñedo, d. 32).

O 11 de marzo do 1290, prodúcese o traslado notarial das constitucións da catedral de Mondoñedo en que figuran: “villam et ecclesiam de *Vidal* cum vargano, villam et ecclesiam de Penna” (CDCatMondoñedo, d. 54).

O *Nomenclátor de Galicia* incorpora *Vidal* en Chantada e Vilalba (Lu) e os compostos *Soutovidal* en Pontearas (Po) e *Vilavidal* en Ramirás (Ou).

Nomenclátor	Vidal
1810	Vidal
1863-1871	Vidal
1873	Vidal
1885	Vidal
1888 (pub. 1891-1895)	Vidal
1900 (pub. 1904)	Vidal
1910 (pub. 1916)	Vidal
1875-1925	Vidal
1930 (pub 1933)	Vidal
1940 (pub 194?)	Vidal
1950 (pub. 1951)	Vidal
1960 (pub. 1967)	Vidal
1970 (pub. 1973)	Vidal
1981 (pub. 1984)	Vidal
1986 (pub. 1990)	Vidal
1991 (pub. 1993)	Vidal
2003	Vidal

Vidal figura en todos os repertorios oficiais do século XIX e XX.

Vilachá

Lugar da parroquia de Vilaformán

Véxase a entrada *Cima de Vila*.

Topónimo transparente formado por dous constituíntes: o substantivo *vila* e cualificativo *chá*. *Vilachá* é unha VILLA PLANA. *Vilachá* deixa ver unha realidade física particular en que o trazo máis salientable é a súa localización nun espazo chan, sen desniveis.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 25 ocorrencias para *Vilachá* e 6 para *Vilachán*, xunto con *Vilachá Pedrosa* e *Vilachán do Monte*.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Vilachá
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Vilachá
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	
1940 (pub 194?)	
1950 (pub. 1951)	
1960 (pub. 1967)	Vilachá
1970 (pub. 1973)	Vilachá
1981 (pub. 1984)	Vilachá
1986 (pub. 1990)	Vilachá
1991 (pub. 1993)	Vilachá
2003	Vilachá

Vilachá figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1967, a súa presenza é constante.

Vilafernando

Lugar da parroquia da Ría de Abres

Lugar da parroquia de Valboa

Véxase a entrada *Vilar, O*.

Vila(r) (de) Fernando reproduce a habitual estrutura romance usada para a expresión de propiedade: *vilar* + *de* + *poseedor*. *Vilar* procede de *VILLĀRIS*, derivado do latín *VILLA* ‘vila’. E *Fernando* é sucesor do xermánico *Fredenandus* (HgNb, 134).

O primeiro problema co que nos enfrontamos é determinar cal é o primeiro compoñente, *vila* ou *vilar*. Á vista da pronuncia actual, debe interpretarse como *Villar* + *Fernando* pero se consideramos a forma oficial *Vilafernando* estaríamos diante dun primitivo *Vila* + *Fernando*. Para discernir se estamos ante *vila* ou ante *vilar*, valémonos do Catastro de Ensenada, e particularmente do Interrogatorio da parroquia da Ría de Abres e do Rexistro de Leigos de Valboa:

<i>Villar fernando</i>	CME, La Ría de Abres, I, 5161
<i>Villar Fernando</i>	CME, La Ría de Abres, I, 5161
<i>Vilar fernando</i>	CME, Balboa, RL, 4533, 361
<i>Villar fernando</i>	CME, Balboa, RL, 4533, 343, 497
<i>Villarfernando</i>	CME, Balboa, RL, 4533, 341, 497
las Cortinas de <i>Villar Fernando</i>	CME, La Ría de Abres, I, 5161

En todos os casos nas dúas parroquias contamos cunha forma única, *Vilar*. Á mesma conclusión chegamos tras a comprobación dos diferentes nomenclátors publicados a partir do ano 1810. Será só a partir do 1973 cando se lle dea carácter oficial a unha forma *Vila* (salvo o editado no 1990 en que figura *Vilar*).

Nomenclátor	Valboa / A Ría de Abres
1810	Villarfernando (Balboa / Ría de Abres)
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Villarfernando (Balboa / Ría de Abres)
1900 (pub. 1904)	Villafernando (Balboa)
1910 (pub. 1916)	Villarfernando (Balboa)
1875-1925	Villarfernando (Balboa)
1930 (pub 1933)	Villarfernando (Balboa / Ría de Abres)
1940 (pub 194?)	Villarfernando (Balboa / Ría de Abres)
1950 (pub. 1951)	Villarfernando (Balboa / Ría de Abres)
1960 (pub. 1967)	Villarfernando (Balboa / Ría de Abres)
1970 (pub. 1973)	Villafernando (Balboa / Ría de Abres)
1981 (pub. 1984)	Vilafernando (Balboa / Ría de Abres)
1986 (pub. 1990)	Vilarfernando (Balboa) Vilafernando (Ría de Abres)
1991 (pub. 1993)	Vilafernando (Balboa / Ría de Abres)
2003	Vilafernando (A Valboa / A Ría de Abres)

Vilafernando figura nos repertorios oficiais dende comezos do século XIX (1810) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante.

Vilaformán (San Xoán)

Parroquia do concello de Trabada

Véxase a entrada *Cima de Vila*.

Vilaformán é unha antiga *VĪLLAM FRUMANI*. Os centros de explotación agraria no campo galego medieval denominábanse *vilas*. Era común que o fundador ou o propietario da *vila* acoutase a terra que ía cultivar ou o espazo que ía xestionar poñéndolle o seu nome. É o caso de *Fruma* (*fruma* ‘o primeiro, o valente’), antroponimo de procedencia xermánica (HgNb, 142) que portaba o posesor desta vila trabadense.

Vilaformán aparece dende o século XI na documentación dos mosteiros de Lourenzá e Meira: o 9 de decembro do ano 1085, D. Azenar e a súa muller Tota Veremudiz entréganlle ao mosteiro de Lourenzá a súa parte nas vilas de *Trabada* e de *Río*:

et discurrunt ipsas villas ad Sanctam Mariam de Tabulata subtus montis Capanella [...] et deinde per Alvaron et inde per Penna de super Villa Forman. (TLourenzá, d. 156).

En 1231, os mosteiros de Meira e de Lourenzá realizan un troco de propiedades. Este entrégalle ao primeiro a metade da igrexa de Santa María de Trabada con todos os bens que ten “en dita vila e na igrexa de San Xoán deViscos e en *Villa Forman*” e o de Meira dálle, á súa vez, a igrexa de Santo Tomé de Lourenzá e catrocentos soldos (CDMeira, d. 547). Dous anos máis tarde, Pedro Muniz de Vilaformán cédelle ao mosteiro de Meira todo canto ten en Santalla de Piquín:

Do etiam vobis et concedo totas decimas et directuras, quas debe dari Sancte Ecclesie de me et de germanis meis et vasalibus de *Villaforman* (CDMeira, d. 576).

No *Nomenclátor de Galicia Vilaformán* é forma única. En Portugal hai un topónimo *Formão* en Amarante e en Guimarães.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	Villaformán
1863-1871	Villaformán
1873	Villaformán
1885	Villaformán
1888 (pub. 1891-1895)	Villaformán
1900 (pub. 1904)	Villaformán
1910 (pub. 1916)	Villaformán
1875-1925	Villaformán
1930 (pub 1933)	Villaformán
1940 (pub 194?)	Villaformán
1950 (pub. 1951)	Villaformán
1960 (pub. 1967)	Villaformán
1970 (pub. 1973)	Villaformán
1981 (pub. 1984)	Villaformán
1986 (pub. 1990)	Villaformán
1991 (pub. 1993)	Villaformán
2003	Vilaformán

Vilaformán figura en todos os repertorios oficiais do século XIX e XX. A forma castellanizada *Villaformán* é maioritaria.

Vilapena, A (Santiago)

Parroquia do concello de Trabada

Lugar da parroquia da Vilapena

Véxanse as entradas *Cima de Vila* e *Penacova*.

A *Vilapena* é seguramente *A Vila (da) Pena*. A elisión do elemento preposicional, que afectou á *Vilapena*, pode observarse noutros topónimos lucenses como *Vilasouto* (O Incio) ou *Vilarmosteiro* (O Páramo).

Non sabemos se algunha das penas que están no monte Timón e que contornan *A Vilapena* determinou a creación do nome da parroquia, mais o que si corrobóramos é que nese monte se poden contar ata vinte. Son: *a da Braña Longa*, *a das Cárcavas*, *a do Fereal*, *a das Airas*, *a de Candaosa*, *a do Bolo Redondo*, *a do Chiquito*, *a do Campo do Millo*, *a do Cerro*, *a das Lamegas*, *a dos Pousos*, *a do Gouño Blanco*, *a dos Gallos*, *a do Pousadoiro*, *a do Penedo da Costa*, *a de Pasaúde*, *a do Mosqueiro*, *a das Liñeiras*, *a pena Moura* e *a do Muín do Medio*.

As referencias documentais máis antigas que coñecemos para o topónimo corresponden ao século XIII e proceden da Colección Diplomática do mosteiro meirego. O 2 de xaneiro do ano 1233, o bispo de Mondoñedo funda unha capelanía na capela da Santísima Trindade:

concedo Deo et capitulo et predicto capellano populationes et ecclesias quas de novo fecit videlicet villamet ecclesiam de Vidal cum vargano, villam et ecclesiam de Penna villam (CDCatMondoñedo, d. 32).

O 11 de marzo do 1290, dátase o traslado notarial das constitucións da catedral de Mondoñedo: “villam et ecclesiam de Vidal cum vargano, *villam* et ecclesiam de *Penna*” (CDCatMondoñedo, d. 54).

A forma *Vilapene*, con final relaxado, encontrámola unha vez: o 19 de febreiro do 1488, entre as parroquias do bispado de Mondoñedo coas súas igrexas, capelas e mosteiros, cítase “la yglesia de *Vilapene*” (CDCatMondoñedo, d. 206). Nos nomenclátors publicados no século XIX figura *Villapene* en dous, no ano 1810 e no 1873. Cremos que nos casos anteriores se debe a un erro de lectura ou de transcrición. Actualmente hai un topónimo *Vilapene* no Corgo, no concello lucense de Cospeito. Trátase dun herdeiro de VILLAM *PENNII, xenitivo do nome persoal **Pennius*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra varios nomes de parroquias que conteñen *Pena* como: *San Vicente de Pena* e *Santalla de Pena* en Begonte (Lu), *San Xoán de Pena* en Lugo; *Penarrubia* en Baralla (Lu), *Penamaior* en Becerreá (Lu), *Abelenda das Penas* en Carballeda de Avia (Ou) etc. Referente a nomes de lugares, son numerosas ocorrencias para *A Pena*, *As Penas*, *Pena* e *Penas*, compostos e derivados que inclúe.

Nomenclátor	A Vilapena
1810	Villapene
1863-1871	Villapena
1873	Villapene
1885	Villapena
1888 (pub. 1891-1895)	Villapena
1900 (pub. 1904)	Villapena
1910 (pub. 1916)	Villapena
1875-1925	Villapena
1930 (pub 1933)	Villapena
1940 (pub 194?)	Villapena
1950 (pub. 1951)	Villapena
1960 (pub. 1967)	Villapena
1970 (pub. 1973)	Villapena
1981 (pub. 1984)	Villapena
1986 (pub. 1990)	Villapena
1991 (pub. 1993)	Villapena
2003	Vilapena

A Vilapena forma parte dos nomenclátoreos publicados ao longo dos séculos XIX e XX. Figura sempre baixo a forma castelanizada *Villapena* ata o NG, que incorpora *Vilapena*. Na fala óese con artigo *A Vilapena* e así constará na próxima edición do *Nomenclátor*.

Vilapercide

Lugar da parroquia de Trabada

Véxanse a entrada *Cima de Vila*.

Topónimo composto de dous segmentos: *vila* (ou *vilar*) e *Percide*. A *vila* (ou *vilar*) aparece acompañada dun nome de persoa, *Percide* (ou *Percibe*), seguramente o seu fundador.

O primeiro resto escrito de *Vilapercide* atopámolo nunha carta de poboamento outorgada polo mosteiro de Meira o 29 de decembro do 1238 a vinte e seis homes dos arredores de Trabada: “et quomodo uadit per caminum usque ad Bustum Frigidum [...] et per lacunar de *Vilar Percibi*” (CPMeira, 2). Non podemos dar como definitivo o nome persoal que hai detrás do actual *Percide* (ou *Percibe*), *Percibi* na documentación. De ser auténtica a forma medieval, poderíamos pensar que *Percibi* é resto dun substantivado *praecipui*, xenitivo de *praecipuus* ‘o principal’.

Unha relación máis fráxil é a que se podería establecer con *Principii*, que quizabes contase en latín cunha variante *Pri(n)cipii* cun *n* perdido, como *Pri(n)cipalis* / *Principalis*. Foneticamente, tanto *Praecipui* como *Pri(n)cipi* xustificarian regularmente *Percibi*, que coa influencia da metátese na sílaba inicial resultaría *Percibe*.

Non moi afastados do lugar de *Vilapercide* están *As Acides* (Trabada) e *O Chao de Acide* (Vidal). A primeira vista e amparados por unha dobre proximidade, xeográfica e formal, poderíase formular unha ligazón entre a tríade de nomes propios. *Vilapercide* podería reinterpretarse como a *vila de Per-* (*A*)*cide* ou a *vila de Petrus*

Acitus (en xenitivo *Aciti*). Con todo, a ausencia do *a-* na forma documental medieval torna difícil a anterior proposta e máis cando *Acide* mantén íntegra a súa estrutura.

Estamos diante dun topónimo altamente representado no Catastro de Ensenada: *Villapercide*, *A Cortiña de Villapercide*, *A Ponte de Villapercide* e *A Viña de Villapercide*.

Vilapercide (Trabada)

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Villapercide
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Villapercide
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	Villapercide
1875-1925	Villapercide
1930 (pub 1933)	Villapercide
1940 (pub 194?)	Villapercide
1950 (pub. 1951)	Villapercide
1960 (pub. 1967)	Villapercide
1970 (pub. 1973)	Villapercide
1981 (pub. 1984)	Villapercide
1986 (pub. 1990)	
1991 (pub. 1993)	
2003	

Vilapercide figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado no 1916 e ata 1984, a súa presenza é constante. A próxima edición do *Nomenclátor* recupéran de novo.

Vilar, O

Lugar da parroquia de Trabada

Vilar procede de VILLĀRIS, derivado latino de VĪLLA. O proceso de nacemento e consolidación do *vilar* está directamente vinculado ao da *vila*. Segundo indica Baliñas:

en el frente de expansión agrícola de la villa, van surgiendo nuevas entidades de población, que, progresivamente, van individualizándose y escindiéndose de la villa-madre. A estos núcleos habitacionais satélites se les denomina en la documentación como villares o vilares [...]. La distinción entre villa y villar es bastante confusa, basándose en argumentos de tamaño y antigüedad que tienden a cambiar o a desaparecer con el tiempo.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra numerosas ocorrencias para *Vilar*, *O Vilar*, *Os Vilares* e *Vilares* e compostos.

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Villar
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Villar
1900 (pub. 1904)	Villar
1910 (pub. 1916)	Villar
1875-1925	Villar
1930 (pub 1933)	Villar
1940 (pub 194?)	Villar
1950 (pub. 1951)	Villar
1960 (pub. 1967)	Villar
1970 (pub. 1973)	Vilar
1981 (pub. 1984)	Vilar
1986 (pub. 1990)	Vilar
1991 (pub. 1993)	Vilar
2003	Vilar, O

O Vilar figura nos repertorios oficiais dende o século XIX e, a partir do publicado en 1891-1895, a súa presenza é constante. Aparece sempre baixo a forma castelanizada *Villar*, ata 1973 en que se incorpora *Vilar*, e sen artigo ata o NG.

Vilarbetote

Lugar da parroquia de Sante

Véxase a entrada *Vilar, O*.

Vilarbetote é o vilar do presbítero Afonso *Betoti* ou *Bettoti*. Algúns investigadores consideran *Betote* como un sucesor do nome xermánico *Bettotti* < *Bet-Betto* (HgNb, 103), mentres que outros lle atribúen unha orixe incerta. Sabemos polo investigador P. Reigosa que

El obispo de León Don Mauro “encomendó” a D. Alfonso Bettoti las tierras e iglesias sitas entre los ríos Euve (Eo) y Masma que habían sido cedidas a la Sede legionense por Alfonso III, después de la muerte del Obispo Fruminio y lo envió como Decano para promover la vida cristiana de las parroquias.

El Prelado D. Mauro le encomendó y encargó también otras villas e Iglesias que su obispado tenía en el Obispado de Tuy, en Trasancos, en Palacio y en el resto de Galicia.

Para *Vilarbetote* contamos con atestacións documentais dende comezos do século XIII procedentes do mosteiro de Vilanova de Ozcos: o 24 de setembro do ano 1202, Raimundo Díaz dóalles ao abade D. Pedro e ao mosteiro de Vilanova de Ozcos a terceira parte do *Villar de Bethot*: “Do et (con)cedo tertia mea partem de *Villar Bethot* [...] Do inquam et concedo predictam hereditatem de *Villar Bethot*” (CDOscos2, d. 1).

Pedro Díaz entrégalles ao abade D. Pedro e ao mosteiro de Vilanova o ano 1203: “quantam hereditatem habeo et habere debeo in *Villar de Bethot* [...] predictam hereditatem meam de *Villar de Bethot* per suos terminos” (CDOscos2, d. 2). O 25 de agosto do 1207, Pedro Díaz véndelle ao abade do convento de Vilanova de Ozcos a terceira parte dunha propiedade que posuía no *Villar de Bethot*: “uendo illam terciam quam habeo in *Villare Betoti*” (CDOscos2, d. 3).

No 1210, Pedro Díaz dálle 116 soldos a D. Pedro pola terceira parte dunha vila situada no *Villar de Betot*: “hereditatem meam quam habeo, uidelicet, in *Vilar Betot*” (CDOscos2, d. 5).

O 25 de agosto do 1213, Osorio véndelles ao abade D. Pedro e ao convento de Santa María de Vilanova por 120 soldos: “illam terciam quam habeo in *Villare Betoti*” (CDOscos2, d. 7).

Fernando Reimundo confirma no ano 1244 a doazón das posesións de Riparia, o monte de Guear e o *villar de Betot* feitas por seu pai ao abade D. Gómez: “et super hereditate de *villar de Betot* [...] Ego autem considerans donationem ipsius patris mei predictam de Guear et de *Villari Betote*” (CDOscos2, d. 44).

O 23 de maio de 1250, Fernando Reimúndez cédelles ao abade D. Gómez e ao convento de Vilanova de Ozcos a Vega de Peaguear: “usque ad hereditatem et terminos de *Villar Bethot*” (CDOscos2, d. 67).

E en novembro dese mesmo ano, Sancho Reimúndez reafirmase na concesión de varias propiedades situadas en Riparia de Santi, no monte de Guear e en *Villar*

Betot: “et super hereditate de *Villar Betot* [...] et de *Villar Betote* esse ueram et legitimam” (CDOscos2, d. 70).

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra as seguintes entidades de poboación: *Betote* en Sarria (Lu) e Salvaterra de Miño (Po) e *Betote de Abaixo* e *Betote de Arriba*, en Sarria (Lu).

Nomenclátor	Sante
1810	
1863-1871	Villarbotote
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Villarbotote
1900 (pub. 1904)	Villarbotote
1910 (pub. 1916)	Villarbotote
1875-1925	Villarbotote
1930 (pub 1933)	Villarbotote
1940 (pub 194?)	Villarbotote
1950 (pub. 1951)	Villarbotote
1960 (pub. 1967)	Vilarbotote
1970 (pub. 1973)	Vilarbotote
1981 (pub. 1984)	Vilarbotote
1986 (pub. 1990)	Vilarbotote
1991 (pub. 1993)	Vilarbotote
2003	Vilarbetote

Vilarbetote figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir do publicado entre 1891-1895, a súa presenza é constante. Aparece adoito unha forma castellanizada *Villarbotote* ata que en 1967 se incorpora *Vilarbotote*. O NG inclúe *Vilarbetote*.

Vilasusá

Lugar da parroquia de Vilaformán

Véxase a entrada *Cima de Vila*.

Vilasusá procede de VILLA SURSĀNA. Creado a partir do adverbio SŪRSUM ‘arriba, cara arriba’, o adxectivo SURSĀNA serve para marcar a súa situación na parte alta con respecto a outras casas da parroquia. SURSĀNA, logo *susá*, concorda co substantivo *vila* que o precede e ao que modifica.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 9 ocorrencias para *Vilasusá*, *Vilasusán*, *A Vilasusán*, *Vilasuxá* e *Vilaxusá*.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	Villasusá
1863-1871	
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Villasusá
1900 (pub. 1904)	Villasusá
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Villasusá
1940 (pub 194?)	Villasusá
1950 (pub. 1951)	Villasusá
1960 (pub. 1967)	Vilasusá
1970 (pub. 1973)	Vilasusá
1981 (pub. 1984)	Vilasusá
1986 (pub. 1990)	Vilasusá
1991 (pub. 1993)	Vilasusá
2003	Vilaxusá

Vilasusá figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Aparece sempre baixo unha forma castelanizada *Villasusá* ata que en 1967 se incorpora *Vilasusá*. O NG inclúe por vez primeira *Vilaxusá*. A próxima edición do *Nomenclátor* incluírá a forma viva *Vilasusá*.

Vilasuso

Localidade da parroquia de Vilaformán

Véxase a entrada *Cima de Vila*.

Vilasuso é a ‘Vila de riba’. En latín, VILLA SŪRSUM. *Suso* vén do adverbio SŪRSUM ‘arriba, cara arriba’. Con el márcase a posición relativa da *vila* con respecto ao antigo núcleo principal. Cando o núcleo medra e *suso* se torna opaco, a *Vila-suso* améceselle un complemento “de riba” co que se pretende matizar de novo a localización. Así, en *Vilasuso de Riba* prodúcese unha dobre alusión á xa referida situación nun lugar a distancia e alto: “Vila de riba” “de riba”.

Localizado nun punto orográfico máis baixo está *Vilasuso de Baixo*. *Vilasuso de Baixo* poderíase parafrasear “Vila de riba” “de baixo”, cunha evidente contraposición entre o sentido do composto inicial (a esta altura non transparente) e o do seu complemento. O adverbio *arriba* é termo recente e substitúe o medieval *suso*.

O *Nomenclátor de Galicia* rexistra 21 ocorrencias para *Vilasuso*, 1 *Vilasuso de Abaixo*, 1 *Vilasuso de Arriba*, 3 *Vila de Suso*, 3 *Viladesuso* e 1 *Vilaxuso*.

Nomenclátor	Vilaformán
1810	
1863-1871	Villasuso
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Villasuso
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Villasuso
1940 (pub 194?)	Villasuso
1950 (pub. 1951)	Villasuso
1960 (pub. 1967)	Vilasuso
1970 (pub. 1973)	Vilasuso
1981 (pub. 1984)	Vilasuso
1986 (pub. 1990)	Vilasuso
1991 (pub. 1993)	Vilasuso
2003	Vilasuso

Villasuso figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Alternan unha forma castellanizada *Villasuso* ata a década dos cincuenta coa forma *Vilasuso*, a partir desa data. O NG non incorpora *Villasuso de Riba* e *Vilasuso de Baixo*, que si diferencian os veciños.

Xuga

Lugar da parroquia de Trabada

A referencia por vía metafórica para denominar as elevacións ou outras formacións xeolóxicas é bastante común. *Xugo*, *forca*, *porta* ou *táboa* adoitan representar un tipo de topónimo potencialmente máis moderno ca *boca* ou pé formados sobre un nome anatómico.

O apelativo *xugo* remóntase ao latín clásico IUGIS ‘xugo’, por analogía formal ‘cordal montañoso’. Coñécese aquí a *xuga* ou ‘xugo de maior lonxitude’. *Xuga* é un resto de *iuga* (*montis*) atestado no Tombo de Lourenzá no século X:

et per iuga montis ad penna Cagidi, per iuga montis ad Portella / et per iuga montis super Couarcos (TLourenzá, 1-2),

ad mamulas Sancti Justi et per iuga montis usque Ibia (1087) (TLourenzá, 19).

O 29 de decembro de 1640 efectúase o “Apeo del lugar de fondo de bila en Trabada” (PARES, Meira). *Xuga* figura entre os lugares mencionados na escritura: “En el lugar de *xuga* que testaba en Souto de Juan da Reigosa... en el río *da Xuga* y de otra parte en souto de Juan Lopez”.

A contorna de *Xuga* caracterízase por unha orografía irregular.

Encontramos *As Xugas* na toponimia menor de Moaña (Po) (PTG).

Nomenclátor	Trabada
1810	
1863-1871	Juga
1873	
1885	
1888 (pub. 1891-1895)	Juga
1900 (pub. 1904)	
1910 (pub. 1916)	
1875-1925	
1930 (pub 1933)	Juga
1940 (pub 194?)	Juga
1950 (pub. 1951)	Juga
1960 (pub. 1967)	Juga
1970 (pub. 1973)	Xuga
1981 (pub. 1984)	Xuga
1986 (pub. 1990)	Xuga
1991 (pub. 1993)	Xuga
2003	Xuga

Xuga figura nos repertorios oficiais dende o século XIX (1863-1871) e, a partir de 1933, a súa presenza é constante. Nos nomenclátors alterna con *Xuga* (a partir de 1973) unha forma *Juga* (anteriores a 1973).

Xuga (Trabada)

Explicación dalgúns termos

Aférese: perda de sons vocálicos ou consonánticos, mesmo de sílabas, ao comezo dunha palabra. Exs. *Lendecoira*, *O Roxo Seco*.

Antropotopónimo: topónimo orixinado por un nome persoal.

Asimilación vocálica: fenómeno en que o timbre da vogal tónica inflúe no das vogais átonas que tenden a aproximar a súa articulación. Un caso particular de asimilación é a labialización, que se dá cando un /e/ pretónico se redondea por influencia dunha consoante labial (*p*, *b*, *m*, *f*) coa que vai en contacto dando como resultado [o]. Ex. *Vilarbotote* (pronuncia máis estendida) por *Vilarbetote*; *Suvil* (pronuncia minoritaria) por *Sevil*.

Disimilación vocálica: fenómeno en que se modifica a articulación dun son para diferencialo doutro semellante co que se encontra en contacto ou a pouca distancia. Ex. *e - e > a <-> e* e *Lendecoira - Landecoira* (pronuncia maioritaria).

Epéntese: adición dun son (vocálico ou consonántico) non xustificado etimoloxicamente. Ex. consonántica *b*: *A Aira > A Abaira*

Fitotopónimo: topónimo referido á flora (estrato arbóreo: árbores froiteiras e non froiteiras; cultivos agrícolas; estrato arbustivo, subarbustivo e herbáceo; partes da planta).

Haxiotopónimo: topónimo referido a termos do léxico relixioso (edificios de carácter relixioso, cargos eclesiásticos) ou nomes propios (santos, titulares de igrexa).

Hidrotopónimo: topónimo referido á auga (fluvial, mariña ou lacunar; corrente, surxente ou estancada).

Metáfora: xerada por semellanza, ten a súa base na analoxía entre dous referentes. Exemplos: *Trabada*, *Xuga*. Hai metáforas nas que se dá unha transferencia dun nome anatómico á natureza, sexa relativo ao corpo humano (*cabeza*, *pé*, *gorxa*) ou animal (*pico*, *morro*). Exemplo: *Boca de Canle*.

Metátese: variación da orde dos fonemas dentro da palabra. Afecta tanto a vogais (*As Coiras*) como a consoantes (*As Grupilleiras*, *Trabada*, *Trabadela*).

Metonimia: xerada por contigüidade do referente, tómase a parte polo todo. Ex. O Porto do Malle.

Orotopónimo: topónimo referido a formas do relevo topográfico (elevacións, depresións, cavidades, chairas etc). O *xeotopónimo* alude a un tipo de material ou composición do terreo.

Síncope: elisión dunha vogal átona no interior dun termo. Ex. *Santarredeiro* – *Santardeiro*.

Toponimia: conxunto dos nomes de lugar dun determinado territorio. Ciencia que estuda os nomes de lugar.

Topónimo maior (macrotopónimo): nome dunha entidade de poboación.

Topónimo menor (microtopónimo): nome dunha realidade xeográfica (terra, monte, rego, fonte, pena, areal etc.).

Topónimo: nome propio dun lugar.

Zootopónimo: topónimo referido á fauna (animais domésticos, salvaxes, aves, peixes, insectos, réptiles, batracios).

Bibliografía

- Amor Meilán, Manuel (1980): “Provincia de Lugo”, en F. Carreras Candi (dir.), *Geografía general del Reino de Galicia*. A Coruña: Ediciones Gallegas, vol. VIII-IX. Reproducción facsímile da edición de Barcelona: Alberto Martín, 1936.
- Baliñas, Carlos (1998): *Gallegos del año mil*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- Bascuas, Edelmiro (2002): *Estudios de hidronimia paleoeuropea gallega*. Anexo 51 de *Verba*. Santiago de Compostela: Universidade.
- (2005): “La sandez, ¿una pervivencia de cultos dionisiacos?”, *Verba* 32, 225-246.
- (2006): *Hidronimia y léxico de origen paleoeuropeo en Galicia*. Sada: Edicións do Castro.
- (2014): *Novos estudos de hidronimia paleoeuropea galega*. Vigo: Universidade.
- Boullón, Ana Isabel (1999): *Antroponimia medieval galega (ss. VII-XII)*. Tübingen: Niemeyer.
- DEGC = Rodríguez, Eladio (1980) *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. Vigo: Galaxia. 2.ª ed.
- DGEHE = Madoz, Pascual (1986 [1845-1850]): *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*. 6 vols. Santiago de Compostela: Libros Galicia. Edición facsímile.
- García Amor, Eugenio (2002): “Sante: presente e pasado. Notas documentais”, *Estudios Mindonienses* 18, 1269-1293.
- HgNb = Piel, Joseph M. e Dieter Kremer (1976): *Hispano-gotisches Namenbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- IEW = Pokorny, J. (1989): *Indogermanisches Étymologisches Wörterbuch*. 2 vols. Bern: Francke Verlag. 2.^a ed.
- Marqués, Xulia (2004): *A toponimia de Trabada (Lugo)*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.

- Moralejo Álvarez, Juan José (2005): “Hidrónumos galaicos con sufixo -ANTIA”, *Acta paleohispánica IX. Paleohispánica 5*, 837-860.
- Navaza, Gonzalo (2006): *Fitotoponimia galega*. Biblioteca Filolóxica Galega. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega-Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- Plinio Segundo, Cayo (2002): *Naturalis Historia. Historia Natural*. Madrid: Cátedra. Edición de Josefa Cantó [et al.].
- Reigosa, Pedro (1979): *Trabada y su comarca*. Oviedo: Gráficas Lux.
- Rivas, Elixio (1982): *Toponimia de Marín*. Anexo 18 de *Verba*. Santiago de Compostela: Universidade.
- Sáenz, Clemente e José Vélez (1974): *Contribución al estudio de la minería primitiva del oro en el noroeste de España*. Madrid: Atlas.
- Santamarina, Antón (2008): “A pegada relixiosa na toponimia galega. I. Edificios relixiosos”, en X. Luis Axeitos, Emilio Grandío e Ramón Villares (eds.), *A patria enteira. Homenaxe a Xosé Ramón Barreiro Fernández*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Real Academia Galega / Universidade, 935-949.
- Sarmiento, Martín (1970): *Colección de voces y frases gallegas*. Salamanca: Universidad. Ed. e estudio de J. L. Pensado.
- Taboada Chivite, Jesús (1971): “Montería y corrida de lobos en Galicia”, *Boletín Auriense* 1, 187-198.
- Vázquez Seijas, Manuel (1997): *Fortalezas de Lugo y su provincia: notas arqueológicas, históricas y genealógicas*. 6 vols. Lugo: Deputación provincial.
- Yáñez Neira, Fr. Damián (1973): “El monasterio de Villanueva de Oscos y sus abades”, *Boletín del Instituto de Estudios Asturianos* 80, 647-715.

Enlaces web de interese

- DdD = Antón Santamarina (coord.) (2006-2013): *Diccionario de diccionarios. Corpus lexicográfico da lingua galega*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega (USC). Dispoñible en: <http://sli.uvigo.es/ddd/index.html>
- DRAG = González González, Manuel (dir.) (2012): *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña: Real Academia Galega. Dispoñible en: <https://academia.gal/diccionario>
- CAG = Boullón Agrelo, Ana I. e Xulio Sousa Fernández (dirs.) (2006-): *Cartografía dos apelidos de Galicia*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. Dispoñible en <http://ilg.usc.es/cag/>
- CODOLGA = López Pereira, Eduardo (dir.) (2006-): *Corpus Documentale Latinum Gallaeciae*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Dispoñible en <http://corpus.cirp.es/codolga/>

NG = Comisión de Toponimia da Xunta de Galicia (2003-): *Nomenclátor de Galicia*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia. Disponible en <https://www.xunta.gal/nomenclator>

PTG= Xunta de Galicia (2000-2011): *Proxecto Toponimia de Galicia (PTG)*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia. Disponible en: <http://toponimia.xunta.es/>

TMILGa = Xavier Varela (dir.) (2007-): *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega*. Santiago de Compostela: Universidade / Instituto da Lingua Galega. Disponible en <http://ilg.usc.es/tmilg/>

Fontes documentais

CDCatMondoñedo = Cal Pardo, Enrique (ed.) (1999): *Colección diplomática medieval do Arquivo da Catedral de Mondoñedo*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.

CDMeira= Domínguez Casal, M.ª Mercedes (1952): *El monasterio de Santa María de Meira y su colección diplomática*. Madrid: Universidad Central. Tese de doutoramento inédita.

CDÓrrea= Cal Pardo, Enrique (1985): “El Monasterio de «Dueñas» de Santa Comba de Órrea”, *Estudios Mindonienses* 1, 13-81.

CDOscos1= Floriano Llorente, Pedro (1981): “Colección diplomática del monasterio de Villanueva de Oscos. Primera serie (años 1136-1200)”, *Boletín del Instituto de Estudios Asturianos* 102, 127-190.

CDOscos2= Floriano Llorente, Pedro (1995/1996): “Colección diplomática del monasterio de Villanueva de Oscos. Segunda serie (siglo XIII)”, *Britonia* 2, 9-70.

CDRibadeo= de Castro, Manuel e M.ª Ángeles de la Cruz (1988): *El monasterio de Santa Clara de Ribadeo. Historia y colección documental*. Publicaciones de Estudios Mindonienses y Caixa Galicia 2. Ferrol: [s.n.].

CDVilourente= Graña Cid, M.ª Mar (1990): “Las órdenes mendicantes en el obispado de Mondoñedo: el convento de San Martín de Villaoriente, 1374-1500”, *Estudios Mindonienses* 6, 13-118.

CME = Arquivo Histórico Provincial de Lugo. *Intendencia de Galicia - Real Intendencia de Galicia*. Expedientes do Catastro de Ensenada das parroquias e coutos de Santiago da Ría de Abres, Santo Estevo da Fórnea, San Xiao de Sante, Santa María de Trabada, Santa María Madanela da Valboa, San Mateo de Vidal, San Xoán de Vilaformán e Santiago de Vilapena, varios libros, 1752-1753.

CPMeira= Sáez Sánchez, Emilio (1942/1943): “Cartas de población del monasterio de Meira”, *Anuario de historia del derecho español* 14, 500-519.

OscosDip= Álvarez Castrillón, José Antonio (2001): *Los Oscos en los siglos X-XI-II. Un modelo de organización social del espacio en la Asturias medieval*. Oviedo: Ayuntamiento de Santa Eulalia de Oscos.

PARES, Meira = Archivo Histórico Nacional. *Monasterio de Santa María de Meira (Lugo). Cistercienses*. “Apeos de bienes y hacienda en San Martiño de Goberne, Belmonte, Santa Eulalia de Piquín, Santiso, Trabada y otros lugares”, 1620-1647.

PARES, Trabada = Archivo Histórico Nacional. *Iglesia de Santa María de Trabada (Lugo)*. “Memorial cobrador de granos del priorato de Trabada”, 1832-1835.

TLourenzá= Rodríguez González, Ángel e José Ángel Rey Caiña (1992): “Tumbo de Lorenzana: abadologio de Lorenzana según los diplomas de este tumbo”, *Estudios Mindonienses* 8, 11-324.

Documentación privada da casa de Santarredeiro (Sante), da casa do Pibidal (Abres) e de López Sangil.

Nomenclátore

1810 = *Diccionario nomenclátor de las ciudades, villas, aldeas, caserías, cotos, ventas, castillos, y prioratos de todo el Reyno de Galicia* / recopilado por José Villarroel. Santiago [de Compostela]: por Juan Francisco Montero, 1810.

1863-1871 = *Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc., de las cuarenta y nueve provincias de España, dispuesto por riguroso orden alfabético entre las provincias, partidos judiciales, ayuntamientos, y entidades de población*. Vol. 3: *León a Orense*. Madrid: Imprenta de José María Ortiz, 1865.

1873 = *Nomenclátor de las provincias de Coruña, Lugo, Orense y Pontevedra, seguido el de cada una de un resumen por líneas y puestos de la Guardia Civil* / formado por Emilio Platas y Borde. Coruña: Diputación Provincial, 1873.

1885 = *Nomenclátor estadístico administrativo de la provincia de Lugo* / por José Gómez Crende. Lugo: [s.n.] (Imp.de Antonio Villamarín), 1885.

1888 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España en 1º de enero de 1888* / formado por la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico. Madrid: Imprenta de la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico, 1891-1895.

1900 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España. Provincia de Lugo* / formado por la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico con referencia al 31 de diciembre de 1900. Madrid: Imprenta de la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico, 1904.

- 1910 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España* / formado por la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico con referencia al 31 de diciembre de 1910. Madrid: Talleres del Instituto Geográfico y Estadístico, 1916.
- 1875-1925 = *Nomenclátor de Galicia* [s.l.]: [s.n.], 1875-1925.
- 1930 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España* / formado por la Dirección General del Instituto Geográfico, Catastral y de Estadística con referencia al 31 de diciembre de 1930. Vol. 2. *Gerona a Oviedo*. Madrid: Talleres del Instituto Geográfico y Catastral, 1933.
- 1940 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España* / formado por la Dirección General de Estadística con referencia al 31 de diciembre de 1940. T. III. *Provincia de Lugo*. Madrid: Dirección General de Estadística, [1941?].
- 1950 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España: con referencia al 31 de diciembre de 1950: provincia de Lugo* / Instituto Nacional de Estadística. Madrid: INE, [ca. 1951]
- 1960 = *Censo de la población y de las viviendas de España de 1960; Nomenclator de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población: provincia de Lugo* / Instituto Nacional de Estadística. Madrid: INE, 1967.
- 1970 = *Censo de la población de España de 1970; Nomenclator de las ciudades, villas, aldeas y demás entidades de población: provincia de Lugo* / Instituto Nacional de Estadística. Madrid: INE, 1973.
- 1981 = *Censo de la población de España de 1981; Nomenclator de la provincia de Lugo* / Instituto Nacional de Estadística. Madrid: INE, 1984.
- 1986 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población con especificación de sus núcleos: Lugo: padrón municipal de habitantes: 1986* / Instituto Nacional de Estadística. Madrid: INE, 1990.
- 1991 = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población con especificación de sus núcleos: Lugo: censos de población y viviendas: 1991* / Instituto Nacional de Estadística. Madrid: INE, 1993.
- 2003 = *Nomenclátor de Galicia. Toponimia oficial das provincias, concellos, parroquias e lugares* / Xunta de Galicia. Santiago de Compostela: Consellería de Presidencia-Consellería de Educación.

Índice

Limiar	5
Introdución	9
Parroquias e lugares do concello de Trabada	13
Índice alfabético dos topónimos	17
Abaira, A	17
Acevedo, O	19
Aldea, A	20
Áspera, A	22
Axilde	23
Bargo, O	23
Barreiro, O	24
Barreiros	26
Biduedo, O	26
Bizarro, O	27
Boavista	28
Boca de Canle	28
Cabana, A	29
Cabanas, As	30
Cachopa, A	31
Campo, O	32
Canle, A	33
Carballeira, A	34
Carballín, O	35
Carballo, O	36
Carreira Chá, A	37
Carril	38
Carrís, Os	39
Casal, O	40
Casanova, A	41
Casoiro, O	43
Castro, O	43

Cernada, A	45
Chao de Sevil, O	45
Chao dos Nabais, O	46
Choza, A	47
Cima de Vila	48
Colete	50
Cómaro Gordo, O	50
Corredoira, A	51
Cotarelo	52
Coto, O	52
Covacho, O	53
Curquido, O	54
Dongo	55
Ermida, A	56
Escanarega, A	57
Espín, O	58
Follabal, O	59
Fondo da Aldea	60
Fondo de Vila	60
Fontán	61
Forcada	62
Fórnea (Santo Estevo)	63
Fosos	64
Francas, As	65
Grandela, A	66
Granxa, A	67
Grupilleiras, As	69
Igrexa, A	69
Lagoa, A	71
Lamas, As	72
Lamelas	73
Lavandeira, A	74
Leirado	75
Lendecoira	76
Lóngaras, As	77
Louredo	79
Loureiro, O	79
Louro	80

Lousada	81
Margaride	82
Monte, O	83
Mota, A	84
Mozandeo	85
Muín Queimado, O	87
Murio de Riba, O	88
Naraído	89
Olgueira	90
Órrea	91
Outeiro, O	93
Pacio, O	94
Pacios	96
Parladoiro, O	97
Paucabaleiro	98
Pé de viña	99
Pedregal, O	101
Pedrido	102
Pedroselle	103
Penacova	104
Penaquente	106
Penela, A	107
Pereira Parda, A	108
Piago Negro, O	109
Pibidal, O	110
Pipelo, O	111
Pipelo	112
Ponte Gorda, A	112
Pontigal, O	113
Portela, A	114
Porto do Malle, O	115
Pozos, Os	117
Prado, O	118
Purulleira, A	119
Rabexa, A	120
Rea, A	121
Real, O	121
Redondo	122

Rego, O	123
Rego Corto, O	124
Rego do Galo	125
Rego Rubio, O	126
Requeixo, O	127
Retorta, A	128
Ría de Abres, A (Santiago)	129
Ribela, A	131
Rielo	132
Río	133
Río Trabada	134
Rodriguelo	135
Roxo Seco, O	136
Salgueiro, O	137
San Martiño	138
Santarredeiro	139
Sante (San Xiao)	140
Santo Estevo	142
Sequeiro	143
Soenlle	144
Soutillán	145
Suasribas	146
Sueiro	147
Trabada (Santa María)	148
Trabadela	152
Trambacedo	153
Trapa, A	155
Trástigos	156
Treita, A	157
Val, O	157
Valboa (Santa María Madanela)	158
Val das Eguas, O	159
Veiga, A	160
Veiga de Abres, A	162
Veiguello, O	163
Ventoso	163
Vidal (San Mateo)	164
Vilachá	165

Vilafernando	166
Vilaformán (San Xoán)	167
Vilapena, A (Santiago)	169
Vilapercide	170
Vilar, O	172
Vilarbetote	173
Vilasusá	174
Vilasuso	175
Xuga	176
Explicación dalgúns termos	179
Bibliografía	181

Sección de Lingua / Seminario de Onomástica

Con esta colección, a Real Academia Galega e a Asociación Galega de Onomástica pretenden recompilar e estudar os nomes de lugar habitados e algúns dos principais accidentes xeográficos dos concellos de Galicia, dun xeito divulgativo e ameno para axudar a coñecérmonos algo máis como galegos. Saber cal é a motivación e o significado dos nomes dos sitios onde vivimos e de onde vimos, onde naceron os nosos devanceiros e que acollerán os nosos fillos, faranos máis conscientes da relación co noso pasado, de como se conformou a nosa sociedade, de como é a natureza en que habitamos, a súa fauna e as plantas. Significará identificármonos mellor como sociedade e como pobo.

Presentamos aquí o número 3 da colección, correspondente á *Toponimia de Trabada*, realizada por Xulia Marqués Valea, doutora especialista en toponimia e con ampla experiencia en estudos etimolóxicos, recollida de campo e didáctica da onomástica.

Asociación Galega de Onomástica

REAL
ACADEMIA
GALEGA

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA
Y DEPORTE

Asociación Galega
de Onomástica